

Zbiór Orzeczeń

WYROK SĄDU (ósma izba)

z dnia 13 lipca 2011 r. *

Konkurencja – Porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki – Rynek instalacji i obsługi wind i schodów ruchomych – Decyzja stwierdzająca naruszenie art. 81 WE – Manipulowanie w ramach postępowań przetargowych – Podział rynku – Ustalenie cen

W sprawach T-141/07, T-142/07, T-145/07 i T-146/07

General Technic-Otis Sàrl, z siedzibą w Howald (Luksemburg), reprezentowana początkowo przez M. Nosbuscha, a następnie przez A. Wincklera, adwokatów, oraz J. Templego Langa, solicitor,

strona skarżąca w sprawie T-141/07,

General Technic Sàrl, z siedzibą w Howald, reprezentowana przez M. Nosbuscha,

strona skarżąca w sprawie T-142/07,

Otis SA, z siedzibą w Dilbeek (Belgia),

Otis GmbH & Co. OHG, z siedzibą w Berlinie (Niemcy),

Otis BV, z siedzibą w Amersfoort (Niderlandy),

Otis Elevator Company, z siedzibą w Farmington, Connecticut (Stany Zjednoczone),

reprezentowane przez A. Wincklera oraz J. Templego Langa,

strona skarżąca w sprawie T-145/07,

United Technologies Corp., z siedzibą w Wilmington, Delaware (Stany Zjednoczone), reprezentowana przez A. Wincklera oraz J. Templego Langa,

strona skarżąca w sprawie T-146/07,

przeciwko

Komisji Europejskiej, reprezentowanej w sprawach T-141/07 i T-142/07 przez A. Bouqueta, R. Sauera, działających w charakterze pełnomocników, wspieranych przez A. Condominesa, adwokata, oraz w sprawach T-145/07 i T-146/07 przez A. Bouqueta, R. Sauera i J. Bourkego, działających w charakterze pełnomocników, wspieranych przez A. Condominesa,

strona pozwana,

* Języki postępowania: francuski i angielski.

której przedmiotem jest wniosek o stwierdzenie nieważności decyzji Komisji C(2007) 512 wersja ostateczna z dnia 21 lutego 2007 r. dotyczącej postępowania na mocy art. 81 [WE] (sprawa COMP/E-1/38.823 – Windy i schody ruchome) oraz tytułem ewentualnym o obniżenie kwoty grzywny nałożonej na skarżące,

SĄD (ósma izba),

w składzie: E. Martins Ribeiro (sprawozdawca), prezes, N. Wahl i A. Dittrich, sędziowie,

sekretarz: K. Andová, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozpraw w dniach 1, 6 i 7 października 2009 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Niniejsze sprawy dotyczą wniosku o stwierdzenie nieważności decyzji Komisji C(2007) 512 wersja ostateczna z dnia 21 lutego 2007 r. dotyczącej postępowania na mocy art. 81 [WE] (sprawa COMP/E-1/38.823 – Windy i schody ruchome) (zwanej dalej „zaskarżoną decyzją”), której streszczenie zostało opublikowane w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* z dnia 26 marca 2008 r. (Dz.U. C 75, s. 19) lub tytułem ewentualnym o obniżenie kwoty grzywien nałożonych na skarżących.
- 2 W zaskarżonej decyzji Komisja Wspólnot Europejskich stwierdziła, że następujące spółki naruszyły art. 81 WE:
 - Kone Belgium S.A. (zwana dalej „Kone w Belgii”), Kone GmbH (zwana dalej „Kone w Niemczech”), Kone Luxembourg Sàrl (zwana dalej „Kone w Luksemburgu”), Kone BV Liften en Roltrappen (zwana dalej „Kone w Niderlandach”) i Kone Oyj (zwana dalej „KC”) (zwane dalej, łącznie lub osobno, „Kone”);
 - Otis SA (zwana dalej „Otis w Belgii”), Otis GmbH & Co. OHG (zwana dalej „Otis w Niemczech”), General Technic-Otis Sàrl (zwana dalej „GTO”), General Technic Sàrl (zwana dalej „GT”), Otis BV (zwana dalej „Otis w Niderlandach”), Otis Elevator Company (zwana dalej „OEC”) i United Technologies Corporation (zwana dalej „UTC”) (zwane dalej, łącznie lub osobno, „Otis”);
 - Schindler SA (zwana dalej „Schindler w Belgii”), Schindler Deutschland Holding GmbH (zwane dalej „Schindler w Niemczech”), Schindler Sàrl (zwana dalej Schindler w Luksemburgu), Schindler Liften BV (zwane dalej „Schindler w Niderlandach”) i Schindler Holding Ltd (zwana dalej „Schindler Holding”) (zwane dalej, łącznie lub osobno, „Schindler”);
 - ThyssenKrupp Liften Ascenseurs NV (zwana dalej „TKLA”), ThyssenKrupp Aufzüge GmbH (zwane dalej „TKA”), ThyssenKrupp Fahrtreppen GmbH (zwana dalej „TKF”), ThyssenKrupp Elevator AG (zwana dalej „TKE”), ThyssenKrupp AG (zwana dalej „TKAG”), ThyssenKrupp Ascenseurs Luxembourg Sàrl (zwana dalej „TKAL”) i ThyssenKrupp Liften BV (zwane dalej „TKL”) (zwane dalej, łącznie lub osobno, „ThyssenKrupp”);
 - Mitsubishi Elevator Europe BV (zwana dalej „MEE”).
- 3 UTC jest światowym liderem w zakresie systemów konstrukcyjnych i przemysłu lotniczego. OEC jest spółką w pełni zależną od UTC, z siedzibą w Stanach Zjednoczonych, która prowadzi działalność w zakresie schodów ruchomych i wind za pośrednictwem swoich spółek zależnych. W szczególności są

to: w Belgii – Otis w Belgii, w Niemczech – Otis w Niemczech, w Luksemburgu – GTP i w Niderlandach – Otis w Niderlandach. W momencie przyjęcia zaskarżonej decyzji GTO było własnością Otis w Belgii w 75%, a w pozostałych 25% GT (motywy 21–26 zaskarżonej decyzji).

Postępowanie administracyjne

Dochodzenie Komisji

- 4 Latem 2003 r. Komisji zostały przekazane informacje dotyczące możliwego wystąpienia kartelu pomiędzy czterema głównymi producentami europejskimi wind i schodów ruchomych, prowadzącymi działalność gospodarczą w Unii, a mianowicie Kone, Otis, Schindler i ThyssenKrupp (motywy 3, 91 zaskarżonej decyzji).

Belgia

- 5 Począwszy od dnia 28 stycznia 2004 r. oraz w marcu 2004 r., Komisja przeprowadziła kontrole na podstawie art. 14 ust. 2 i 3 rozporządzenia Rady EWG nr 17 z dnia 6 lutego 1962 r. – pierwszego rozporządzenia wprowadzającego w życie art. [81 WE] i [82 WE] (Dz.U. 13, s. 204), w szczególności w lokalach spółek zależnych Kone, Otis, Schindler i ThyssenKrupp w Belgii (motywy 92, 93, 95, 97 zaskarżonej decyzji).
- 6 Kone, Otis, ThyssenKrupp i Schindler złożyły następnie wnioski na podstawie obwieszczenia Komisji w sprawie zwolnienia z grzywien oraz zmniejszania grzywien w przypadkach karteli (Dz.U. 2002 C 45, s. 3, zwanego dalej „obwieszczeniem w sprawie współpracy z 2002 r.”). Wnioski te zostały uzupełnione przez zainteresowane przedsiębiorstwa (motywy 94, 96, 98, 103 zaskarżonej decyzji).
- 7 W dniu 29 czerwca 2004 r. warunkowe zwolnienie z grzywien zostało przyznane na rzecz Kone w zastosowaniu pkt 8 lit. b) wskazanego obwieszczenia (motywy 99 zaskarżonej decyzji).
- 8 Między wrześniem a grudniem 2004 r., działając na podstawie art. 18 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 [WE] i 82 [WE] (Dz.U. 2003 L 1, s. 1), Komisja skierowała również do przedsiębiorstw, które dopuściły się naruszenia w Belgii, do wielu klientów w tym państwie członkowskim i do stowarzyszenia Agoria żądania przedstawienia informacji (motywy 101, 102 zaskarżonej decyzji).

Niemcy

- 9 Począwszy od dnia 28 stycznia 2004 r. oraz w marcu 2004 r., Komisja przeprowadzała kontrole na podstawie art. 14 ust. 3 rozporządzenia nr 17, w szczególności w lokalach spółek zależnych Otis i ThyssenKrupp w Niemczech (motywy 104, 106 zaskarżonej decyzji).
- 10 W dniach 12 i 18 lutego 2004 r. Kone uzupełniła wniosek dotyczący Belgii, sporządzony w dniu 2 lutego 2004 r. na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., o informacje dotyczące Niemiec. Podobnie Otis w okresie pomiędzy marcem 2004 r. a lutym 2005 r. uzupełniła swój wniosek dotyczący Belgii o informacje dotyczące Niemiec. W dniu 25 listopada 2004 r. Schindler złożyła na podstawie tego obwieszczenia wniosek zawierający informacje dotyczące Niemiec, które zostały uzupełnione pomiędzy grudniem 2004 r. a lutym 2005 r. Wreszcie w grudniu 2005 r. ThyssenKrupp przekazała Komisji wniosek dotyczący Niemiec, również na podstawie wskazanego obwieszczenia (motywy 105, 107, 112, 114 zaskarżonej decyzji).

- 11 Między wrześniem a listopadem 2004 r. Komisja skierowała także żądania informacji na podstawie art. 18 rozporządzenia nr 1/2003 do spółek biorących udział w naruszeniu w Niemczech, do kilku klientów w tym państwie członkowskim i do stowarzyszeń VDMA, VFA i VMA (motywy 110, 111, 113 zaskarżonej decyzji).

Luksemburg

- 12 W dniu 5 lutego 2004 r. Kone uzupełniła swój wniosek dotyczący Belgii sporządzony w dniu 2 lutego 2004 r. o informacje dotyczące Luksemburga. Otis i ThyssenKrupp złożyły w formie ustnej wnioski dotyczące Luksemburga na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Wniosek dotyczący Luksemburga sporządzony na podstawie wskazanego obwieszczenia złożyła także Schindler (motywy 115, 118, 119, 124 zaskarżonej decyzji).
- 13 W dniu 9 marca 2004 r. Komisja wszczęła na podstawie art. 14 ust. 3 rozporządzenia nr 17 kontrole, w szczególności w lokalach spółek zależnych Schindler i ThyssenKrupp w Luksemburgu (motyw 116 zaskarżonej decyzji).
- 14 W dniu 29 czerwca 2004 r. warunkowe zwolnienie z grzywien zostało przyznane na rzecz Kone w zastosowaniu pkt 8 lit. b) obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. w odniesieniu do części wniosku, która dotyczyła Luksemburga (motyw 120 zaskarżonej decyzji).
- 15 We wrześniu i październiku 2004 r. Komisja skierowała żądania informacji na podstawie art. 18 rozporządzenia nr 1/2003 do spółek biorących udział w naruszeniu w Luksemburgu, do kilku klientów w tym państwie członkowskim i do Fédération luxembourgeoise des ascensoristes (luksemburskiego zrzeszenia producentów wind) (motywy 122, 123 zaskarżonej decyzji).

Niderlandy

- 16 W marcu 2004 r. Otis złożyła wniosek na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. w zakresie dotyczącym Niderlandów. Wniosek ten został później uzupełniony. W kwietniu 2004 r. wniosek na podstawie wskazanego obwieszczenia został sformułowany przez ThyssenKrupp, który również był kilkukrotnie uzupełniany. Wreszcie w dniu 19 lipca 2004 r. Kone uzupełniła wniosek z dnia 2 lutego 2004 r. dotyczący Belgii o informacje dotyczące Niderlandów (motywy 127, 129, 130 zaskarżonej decyzji).
- 17 W dniu 27 lipca 2004 r. warunkowe zwolnienie z grzywien zostało przyznane na rzecz Otis w zastosowaniu pkt 8 lit. a) wskazanego obwieszczenia (motyw 131 zaskarżonej decyzji).
- 18 W dniu 28 kwietnia 2004 r. Komisja wszczęła na podstawie art. 14 ust. 3 rozporządzenia nr 17 kontrole, w szczególności w lokalach spółek zależnych Kone, Schindler, ThyssenKrupp i MEE w Niderlandach oraz w lokalach stowarzyszenia Boschduin (motyw 128 zaskarżonej decyzji).
- 19 We wrześniu 2004 r. Komisja skierowała żądania informacji na podstawie art. 18 rozporządzenia nr 1/2003 do spółek biorących udział w naruszeniu w Niderlandach, do kilku klientów w tym państwie członkowskim i do stowarzyszeń VLR i Boschduin (motywy 133, 134 zaskarżonej decyzji).

Pismo w sprawie przedstawienia zarzutów

- 20 W dniu 7 października 2005 r. Komisja wystosowała pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, które zostało skierowane między innymi do spółek wskazanych w pkt 2 powyżej. Wszyscy adresaci pisma w sprawie przedstawienia zarzutów przedstawili swoje uwagi na piśmie w odpowiedzi na zarzuty postawione przez Komisję (motywy 135, 137 zaskarżonej decyzji).

- 21 Nie zostało przeprowadzone spotkanie wyjaśniające, ponieważ żaden z adresatów pisma w sprawie przedstawienia zarzutów nie przedstawił wniosku o wysłuchanie (motyw 138 zaskarżonej decyzji).

Zaskarżona decyzja

- 22 W dniu 21 lutego 2007 r. Komisja wydała zaskarżoną decyzję, w której stwierdziła, że spółki, do których decyzja ta została skierowana, brały udział w czterech jednolitych, złożonych i ciągłych naruszeniach art. 81 ust. 1 WE w czterech państwach członkowskich poprzez podział rynków między siebie, uzgadnianie lub koordynację udzielania zamówień publicznych i umów dotyczących sprzedaży, instalacji, obsługi i modernizacji wind i schodów ruchomych (motyw 2 zaskarżonej decyzji).
- 23 Co się tyczy adresatów zaskarżonych decyzji, Komisja stwierdziła, że inaczej niż w przypadku spółek zależnych omawianych przedsiębiorstw w Belgii, Niemczech, Luksemburgu i Niderlandach, ich spółki dominujące powinny być uznane za odpowiedzialne solidarnie za naruszenie art. 81 WE, którego dopuściły się ich spółki zależne ze względu na fakt, że mogły one wywierać decydujący wpływ na ich politykę handlową w czasie trwania naruszenia, i że można założyć, iż skorzystały z tych uprawnień (motywy 608, 615, 622, 627, 634–641 zaskarżonej decyzji). Spółki dominujące MEE nie zostały uznane za odpowiedzialne solidarnie za działania swoich spółek zależnych, ponieważ nie zdołano wykazać, że wywierały na nie decydujący wpływ (motyw 643 zaskarżonej decyzji).
- 24 Dla celów obliczenia kwoty grzywien Komisja zastosowała w zaskarżonej decyzji tryb postępowania wskazany w wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 [EWWiS] (Dz.U. 1998, C 9, s. 3, zwanych dalej „wytycznymi z 1998 r.”). Zbadła ona również, czy i w jaki sposób omawiane przedsiębiorstwa spełniły wymogi określone w obwieszczeniu w sprawie współpracy z 2002 r.
- 25 Komisja zakwalifikowała naruszenia jako „bardzo poważne”, mając na uwadze ich charakter oraz fakt, że każde z nich obejmowało całe terytorium danego państwa członkowskiego (Belgia, Niemcy, Luksemburg lub Niderlandy), choć ich rzeczywisty wpływ na rynek nie mógł zostać określony (motyw 671 zaskarżonej decyzji).
- 26 Celem uwzględnienia rzeczywistych możliwości ekonomicznych omawianych przedsiębiorstw odnośnie do spowodowania znacznej szkody w zakresie konkurencji Komisja dokonała dla każdego państwa członkowskiego podziału tych przedsiębiorstw na kilka kategorii wedle obrotów osiągniętych na rynku wind lub schodów ruchomych, w danym przypadku włącznie z usługami obsługi i modernizacji (motywy 672, 673 zaskarżonej decyzji).
- 27 Co się tyczy kartelu w Belgii, Kone i Schindler zostały sklasyfikowane w pierwszej kategorii z ustaloną przy uwzględnieniu wagi naruszenia kwotą wyjściową grzywny w wysokości 40 000 000 EUR. Otis została sklasyfikowana w drugiej kategorii z kwotą wyjściową grzywny w wysokości 27 000 000 EUR. ThyssenKrupp została sklasyfikowana w trzeciej kategorii z kwotą wyjściową grzywny w wysokości 16 500 000 EUR (motywy 674, 675 zaskarżonej decyzji). Do kwot wyjściowych grzywien zastosowany został mnożnik wynoszący 1,7 w przypadku Otis i mnożnik wynoszący 2 w przypadku ThyssenKrupp celem uwzględnienia ich rozmiarów i globalnych zasobów, w związku z czym kwoty wyjściowe nałożonych na nie grzywien zostały zwiększone odpowiednio do 45 900 000 EUR i do 33 000 000 EUR (motywy 690, 691 zaskarżonej decyzji). W związku z tym, że naruszenie trwało siedem lat i osiem miesięcy (od dnia 9 maja 1996 r. do dnia 29 stycznia 2004 r.), Komisja zwiększyła kwotę wyjściową grzywny w przypadku tych przedsiębiorstw o 75%. Kwoty wyjściowe grzywny zostały wobec tego zwiększone do 70 000 000 EUR w przypadku Kone, do 80 325 000 EUR w przypadku Otis, do 70 000 000 EUR w przypadku Schindler i do 57 750 000 EUR w przypadku ThyssenKrupp (motywy 692, 696 zaskarżonej decyzji). Komisja uznała, że ThyssenKrupp powinna zostać uznana za przedsiębiorstwo powracające do naruszenia, i zwiększyła kwotę jej grzywny o 50%, biorąc pod uwagę tę okoliczność obciążającą (motywy 697, 698, 708–710 zaskarżonej decyzji). W przypadku omawianych

przedsiębiorstw nie przyjęto wystąpienia żadnej okoliczności łagodzącej (motywy 733, 734, 749, 750 i 753–755 zaskarżonej decyzji). Na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Kone skorzystała z pełnego zwolnienia z grzywien. Otis skorzystała, po pierwsze, ze zmniejszenia kwoty grzywiny o 40% w ramach przedziału przewidzianego w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret pierwsze wskazanego obwieszczenia, i po drugie, ze zmniejszenia kwoty grzywiny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych. ThyssenKrupp skorzystała, po pierwsze, ze zmniejszenia kwoty grzywiny o 20% w ramach przedziału przewidzianego w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret drugie wskazanego obwieszczenia, i po drugie, ze zmniejszenia kwoty grzywiny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych. Schindler skorzystała ze zmniejszenia kwoty grzywiny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych (motywy 760–777 zaskarżonej decyzji).

- 28 Co się tyczy kartelu w Niemczech, Kone, Otis i ThyssenKrupp zostały sklasyfikowane w pierwszej kategorii z kwotą wyjściową grzywiny w wysokości 70 000 000 EUR. Schindler została sklasyfikowana w drugiej kategorii z kwotą wyjściową grzywiny w wysokości 17 000 000 EUR (motywy 676–679 zaskarżonej decyzji). Do kwot wyjściowych grzywien zastosowany został mnożnik wynoszący 1,7 w przypadku Otis i mnożnik wynoszący 2 w przypadku ThyssenKrupp celem uwzględnienia ich rozmiarów i globalnych zasobów, w związku z czym kwoty wyjściowe nałożonych na nie grzywien zostały zwiększone odpowiednio do 119 000 000 EUR i do 140 000 000 EUR (motywy 690, 691 zaskarżonej decyzji). W związku z tym, że naruszenie popełnione przez Kone, Otis i ThyssenKrupp trwało osiem lat i cztery miesiące (od dnia 1 sierpnia 1995 r. do dnia 5 grudnia 2003 r.), Komisja zwiększyła kwotę wyjściową grzywiny w przypadku tych przedsiębiorstw o 80%. Ponieważ naruszenie popełnione przez Schindler trwało pięć lat i cztery miesiące (od dnia 1 sierpnia 1995 r. do dnia 6 grudnia 2000 r.), Komisja zwiększyła kwotę wyjściową grzywiny w przypadku tego przedsiębiorstwa o 50%. Kwoty wyjściowe grzywiny zostały wobec tego zwiększone do 126 000 000 EUR w przypadku Kone, do 214 200 000 EUR w przypadku Otis, do 25 500 000 EUR w przypadku Schindler i do 252 000 000 EUR w przypadku ThyssenKrupp (motywy 693, 696 zaskarżonej decyzji). Komisja uznała, że ThyssenKrupp powinna zostać uznana za przedsiębiorstwo powracające do naruszenia, i zwiększyła kwotę jej grzywiny o 50%, biorąc pod uwagę tę okoliczność obciążającą (motywy 697–707 zaskarżonej decyzji). W przypadku omawianych przedsiębiorstw nie przyjęto wystąpienia żadnej okoliczności łagodzącej (motywy 727–729, 735, 736, 742–744, 749, 750, 753–755 zaskarżonej decyzji). Kone skorzystała, po pierwsze, z maksymalnego zmniejszenia w wysokości 50% kwoty grzywiny przewidzianego w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret pierwsze obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., i po drugie, ze zmniejszenia kwoty grzywiny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych. Otis skorzystała, po pierwsze, ze zmniejszenia kwoty grzywiny o 25% w ramach przedziału przewidzianego w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret drugie wskazanego obwieszczenia, i po drugie, ze zmniejszenia kwoty grzywiny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych. Schindler skorzystała, po pierwsze, ze zmniejszenia kwoty grzywiny o 15% w ramach przedziału przewidzianego w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret trzecie wskazanego obwieszczenia, i po drugie, ze zmniejszenia kwoty grzywiny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych. ThyssenKrupp skorzystała ze zmniejszenia kwoty grzywiny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych (motywy 778–813 zaskarżonej decyzji).
- 29 Co się tyczy kartelu w Luksemburgu, Otis i Schindler zostały sklasyfikowane w pierwszej kategorii z kwotą wyjściową grzywiny w wysokości 10 000 000 EUR. Kone i ThyssenKrupp zostały sklasyfikowane w drugiej kategorii z kwotą wyjściową grzywiny w wysokości 2 500 000 EUR (motywy 680–683 zaskarżonej decyzji). Do kwot wyjściowych grzywien zastosowany został mnożnik wynoszący 1,7 w przypadku Otis i mnożnik wynoszący 2 w przypadku ThyssenKrupp celem uwzględnienia ich rozmiarów i globalnych zasobów, w związku z czym kwoty wyjściowe nałożonych na nie grzywien zostały zwiększone odpowiednio do 17 000 000 EUR i do 5 000 000 EUR (motywy 690, 691 zaskarżonej decyzji). Ponieważ naruszenie trwało osiem lat i trzy miesiące (od dnia 7 grudnia 1995 r. do dnia 9 marca 2004 r.), Komisja zwiększyła kwotę wyjściową grzywiny w przypadku tych przedsiębiorstw o 80%. Kwoty wyjściowe grzywiny zostały wobec tego zwiększone do 4 500 000 EUR w przypadku

Kone, do 30 600 000 EUR w przypadku Otis, do 18 000 000 EUR w przypadku Schindler i do 9 000 000 EUR w przypadku ThyssenKrupp (motywy 694, 696 zaskarżonej decyzji). Komisja uznała, że ThyssenKrupp powinna zostać uznana za przedsiębiorstwo powracające do naruszenia, i zwiększyła kwotę jej grzywny o 50%, biorąc pod uwagę tę okoliczność obciążającą (motywy 697, 698, 711–714 zaskarżonej decyzji). W przypadku omawianych przedsiębiorstw nie przyjęto wystąpienia żadnej okoliczności łagodzącej (motywy 730, 749, 750 i 753–755 zaskarżonej decyzji). Na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Kone skorzystała z pełnego zwolnienia z grzywien. Otis skorzystała, po pierwsze, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 40% w ramach przedziału przewidzianego w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret pierwsze wskazanego obwieszczenia, i po drugie, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych. Schindler i ThyssenKrupp skorzystały jedynie ze zmniejszenia kwoty grzywny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych (motywy 814–835 zaskarżonej decyzji).

30 Co się tyczy kartelu w Niderlandach, Kone została sklasyfikowana w pierwszej kategorii z kwotą wyjściową grzywny w wysokości 55 000 000 EUR. Otis została sklasyfikowana w drugiej kategorii z kwotą wyjściową grzywny w wysokości 41 000 000 EUR. Schindler została sklasyfikowana w trzeciej kategorii z kwotą wyjściową grzywny w wysokości 24 500 000 EUR. ThyssenKrupp i MEE zostały sklasyfikowane w czwartej kategorii z kwotą wyjściową grzywny w wysokości 8 500 000 EUR (motywy 684, 685 zaskarżonej decyzji). Do kwot wyjściowych grzywien zastosowany został mnożnik wynoszący 1,7 w przypadku Otis i mnożnik wynoszący 2 w przypadku ThyssenKrupp celem uwzględnienia ich rozmiarów i globalnych zasobów, w związku z czym kwoty wyjściowe nałożonych na nie grzywien zostały zwiększone odpowiednio do 69 700 000 EUR i do 17 000 000 EUR (motywy 690, 691 zaskarżonej decyzji). W związku z tym, że naruszenie popełnione przez Otis i ThyssenKrupp trwało pięć lat i dziesięć miesięcy (od dnia 15 kwietnia 1998 r. do dnia 5 marca 2004 r.), Komisja zwiększyła kwotę wyjściową grzywny w przypadku tych przedsiębiorstw o 55%. Ponieważ naruszenie popełnione przez Kone i Schindler trwało cztery lata i dziewięć miesięcy (od dnia 1 czerwca 1999 r. do dnia 5 marca 2004 r.), Komisja zwiększyła kwotę wyjściową grzywny w przypadku tych przedsiębiorstw o 45%. Ponieważ naruszenie popełnione przez MEE trwało cztery lata i jeden miesiąc (od dnia 11 stycznia 2000 r. do dnia 5 marca 2004 r.), Komisja zwiększyła kwotę wyjściową grzywny w przypadku tego przedsiębiorstwa o 40%. Kwoty wyjściowe grzywny zostały wobec tego zwiększone do 79 750 000 EUR w przypadku Kone, do 108 035 000 EUR w przypadku Otis, do 35 525 000 EUR w przypadku Schindler, do 26 350 000 EUR w przypadku ThyssenKrupp i do 11 900 000 EUR w przypadku MEE (uwagi 695, 696 zaskarżonej decyzji). Komisja uznała, że ThyssenKrupp powinna zostać uznana za przedsiębiorstwo powracające do naruszenia, i zwiększyła kwotę jej grzywny o 50%, biorąc pod uwagę tę okoliczność obciążającą (motywy 697, 698, 715–720 zaskarżonej decyzji). W przypadku omawianych przedsiębiorstw nie przyjęto wystąpienia żadnej okoliczności łagodzącej (motywy 724–726, 731, 732, 737, 739–741, 745–748, 751–755 zaskarżonej decyzji). Na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Otis skorzystała z pełnego zwolnienia z grzywien. ThyssenKrupp skorzystała, po pierwsze, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 40% w ramach przedziału przewidzianego w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret pierwsze wskazanego obwieszczenia, i po drugie, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych. Schindler i MEE skorzystały ze zmniejszenia kwoty grzywny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych (motywy 836–855 zaskarżonej decyzji).

31 Sentencja zaskarżonej decyzji ma następujące brzmienie:

„Artykuł 1

1. W zakresie dotyczącym Belgii, poprzez regularne i kolektywne uzgodnienia dokonywane we wskazanych poniżej okresach w ramach porozumień i uzgodnionych praktyk na poziomie krajowym celem podziału rynku, rozdzielenia między sobą zamówień publicznych, a także prywatnych i innych

umów zgodnie z wcześniej ustalonymi udziałami w rynku sprzedaży i obsługi oraz celem zaniechania konkurencji między sobą w zakresie umów obsługi i modernizacji w dziedzinie wind i schodów ruchomych, następujące przedsiębiorstwa naruszyły art. 81 [WE]:

- Kone: [KC] i [Kone w Belgii]: od dnia 9 maja 1996 r. do dnia 29 stycznia 2004;
- Otis: [UTC], [OEC] i [Otis w Belgii]: od dnia 9 maja 1996 r. do dnia 29 stycznia 2004 r.;
- Schindler: Schindler Holding [...] i [Schindler w Belgii]: od dnia 9 maja 1996 r. do dnia 29 stycznia 2004 r.; oraz
- ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE] i [TKLA]: od dnia 9 maja 1996 r. do dnia 29 stycznia 2004 r.

2. W zakresie dotyczącym Niemiec, poprzez regularne i kolektywne uzgodnienia dokonywane we wskazanych poniżej okresach w ramach porozumień i uzgodnionych praktyk na poziomie krajowym celem podziału rynku, rozdzielania między sobą zamówień publicznych, a także prywatnych i innych umów zgodnie z wcześniej ustalonymi udziałami w rynku sprzedaży i obsługi w dziedzinie wind i schodów ruchomych, następujące przedsiębiorstwa naruszyły art. 81 [WE]:

- Kone: [KC] i [Kone w Niemczech]: od dnia 1 sierpnia 1995 r. do dnia 5 grudnia 2003 r.;
- Otis: [UTC], [OEC] i [Otis w Niemczech]: od dnia 1 sierpnia 1995 r. do dnia 5 grudnia 2003 r.;
- Schindler: Schindler Holding [...] i [Schindler w Niemczech]: od dnia 1 sierpnia 1995 r. do dnia 6 grudnia 2000 r.; oraz
- ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE], [TKA] i [TKF]: od dnia 1 sierpnia 1995 r. do dnia 5 grudnia 2003 r.

3. W zakresie dotyczącym Luksemburga, poprzez regularne i kolektywne uzgodnienia dokonywane we wskazanych poniżej okresach w ramach porozumień i uzgodnionych praktyk na poziomie krajowym celem podziału rynku, rozdzielania między sobą zamówień publicznych, a także prywatnych i innych umów zgodnie z wcześniej ustalonymi udziałami w rynku sprzedaży i obsługi oraz celem zaniechania konkurencji między sobą w zakresie umów obsługi i modernizacji w dziedzinie wind i schodów ruchomych, następujące przedsiębiorstwa naruszyły art. 81 [WE]:

- Kone: [KC] i [Kone w Luksemburgu]: od dnia 7 grudnia 1995 r. do dnia 29 stycznia 2004 r.;
- Otis: [UTC], [OEC] i [Otis w Belgii] [GTO] i [GT]: od dnia 7 grudnia 1995 r. do dnia 9 marca 2004 r.;
- Schindler: Schindler Holding [...] i [Schindler w Luksemburgu]: od dnia 7 grudnia 1995 r. do dnia 9 marca 2004 r.; oraz
- ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE], i [TKAL]: od dnia 7 grudnia 1995 r. do dnia 9 marca 2004 r.

4. W zakresie dotyczącym Niderlandów, poprzez regularne i kolektywne uzgodnienia dokonywane we wskazanych poniżej okresach w ramach porozumień i uzgodnionych praktyk na poziomie krajowym celem podziału rynku, rozdzielania między sobą zamówień publicznych, a także prywatnych i innych umów zgodnie z wcześniej ustalonymi udziałami w rynku sprzedaży i obsługi oraz celem zaniechania konkurencji między sobą w zakresie umów obsługi i modernizacji w dziedzinie wind i schodów ruchomych, następujące przedsiębiorstwa naruszyły art. 81 [WE]:

- Kone: [KC] i [Kone w Niderlandach]: od dnia 1 czerwca 1999 r. do dnia 5 marca 2004 r.;

- Otis: [UTC], [OEC] i [Otis w Niderlandach]: od dnia 15 kwietnia 1998 r. do dnia 5 marca 2004 r.;
- Schindler: Schindler Holding [...] i [Schindler w Niderlandach]: od dnia 1 czerwca 1999 r. do dnia 5 marca 2004 r.;
- ThyssenKrupp: [TKAG] i [TKL]: od dnia 15 kwietnia 1998 r. do dnia 5 marca 2004 r.; oraz
- [MEE]: od dnia 11 stycznia 2000 r. do dnia 5 marca 2004 r.

Artykuł 2

1. W związku z naruszeniami popełnionymi w Belgii, wskazanymi w art. 1 ust. 1, nałożone zostają następujące kary:

- Kone: [KC] i [Kone w Belgii], solidarnie: 0 EUR;
- Otis: [UTC], [OEC] i [Otis w Belgii], solidarnie: 47 713 050 EUR;
- Schindler: Schindler Holding [...] i [Schindler w Belgii], solidarnie: 69 300 000 EUR; oraz
- ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE] i [TKLA], solidarnie: 68 607 000 EUR.

2. W związku z naruszeniami popełnionymi w Niemczech, wskazanymi w art. 1 ust. 2, nałożone zostają następujące kary:

- Kone: [KC] i [Kone w Niemczech], solidarnie: 62 370 000 EUR;
- Otis: [UTC], [OEC] i [Otis w Niemczech], solidarnie: 159 043 500 EUR;
- Schindler: Schindler Holding [...] i [Schindler w Niemczech], solidarnie: 21 458 250 EUR; oraz
- ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE], [TKA] i [TKF], solidarnie: 374 220 000 EUR.

3. W związku z naruszeniami popełnionymi w Luksemburgu, wskazanymi w art. 1 ust. 3, nałożone zostają następujące kary:

- Kone: [KC] i [Kone w Luksemburgu], solidarnie: 0 EUR;
- Otis: [UTC], [OEC], [Otis w Belgii], [GTO] i [GT], solidarnie: 18 176 400 EUR;
- Schindler: Schindler Holding [...] i [Schindler w Luksemburgu], solidarnie: 17 820 000 EUR; oraz
- ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE] i [TKAL], solidarnie: 13 365 000 EUR.

4. W związku z naruszeniami popełnionymi w Niderlandach, wskazanymi w art. 1 ust. 4, nałożone zostają następujące kary:

- Kone: [KC] i [Kone w Niderlandach], solidarnie: 79 750 000 EUR;
- Otis: [UTC], [OEC] i [Otis w Niderlandach], solidarnie: 0 EUR;
- Schindler: Schindler Holding [...] i [Schindler w Niderlandach], solidarnie: 35 169 750 EUR;
- ThyssenKrupp: [TKAG] i [TKL], solidarnie: 23 477 850 EUR; oraz

– [MEE]: 1 841 400 EUR.

[...]”.

Przebieg postępowania i żądania stron

- 32 Pismami złożonymi w sekretariacie Sądu w dniu 4 maja 2007 r. (w sprawach T-141/07 i T-142/07) i w dniu 7 maja 2007 r. (w sprawach T-145/07 i T-146/07) skarżące, GTO, GT, Otis w Belgii, Otis w Niemczech, Otis w Niderlandach, OEC i UTC wniosły niniejsze skargi.
- 33 Na podstawie sprawozdania sędziego sprawozdawcy Sąd (ósma izba) postanowił otworzyć procedurę ustną w niniejszych sprawach i w ramach środków organizacji postępowania przewidzianych w art. 64 swojego regulaminu postępowania przedstawił stronom pytania na piśmie i zażądał od nich przedstawienia dokumentów. Strony podporządkowały się temu w wyznaczonym terminie.
- 34 Na podstawie wniosku Komisji złożonego w dniu 18 sierpnia 2009 r. w sprawie T-145/07 Sąd, w ramach środków organizacji postępowania przewidzianych w art. 64 regulaminu Sądu, również zwrócił się do Komisji, aby udzieliła odpowiedzi na pewne pytania i przedstawiła pewne dokumenty. Komisja uczyniła to w wyznaczonym terminie.
- 35 Na rozprawach w dniach 1, 6, 7 października 2009 r. wysłuchane zostały wystąpienia stron w sprawach T-141/07, T-145/07 oraz T-146/07 i ich odpowiedzi na pytania Sądu.
- 36 Skarżąca w sprawie T-142/07 nie była reprezentowana na rozprawie w dniu 1 października 2009. Niemniej jednak Komisja odpowiedziała na tej rozprawie na pytania Sądu.
- 37 W sprawie T-141/07 skarżąca przedstawiła w dniu 12 października 2009 r., na wniosek Sądu, pismo zawierające dane dostępne w aktach sprawy, które na wniosek tej strony złożony podczas rozprawy zostały pominięte w publikacjach Sądu. Pismem z dnia 12 listopada 2009 r. Komisja przedstawiła uwagi dotyczące tego pisma. Następnie rozprawa w tej sprawie została zamknięta.
- 38 W sprawie T-142/07 skarżąca wskazała w piśmie z dnia 12 października 2009 r., że nie sprzeciwia się połączeniu tej sprawy do celów wydania wyroku z postępowaniami w sprawach T-141/07, T-145/07 i T-146/07. Rozprawa w sprawie T-142/07 została następnie zamknięta.
- 39 W sprawach T-145/07 i T-146/07, na wniosek Sądu, skarżące złożyły w dniu 15 października 2009 r. pismo zawierające dane dostępne w aktach sprawy, które na wniosek tych stron złożony podczas rozprawy zostały pominięte w publikacjach Sądu. Następnie postępowanie ustne zostało zamknięte.
- 40 W sprawach T-141/07, T-145/07 i T-146/07 Sąd, po wysłuchaniu skarżących w kwestii połączenia spraw na rozprawie i po umożliwieniu skarżącej w sprawie T-142/07 złożenia pisemnych uwag, zarządził na podstawie art. 50 regulaminu postępowania przed Sądem połączenie niniejszych spraw do celów wydania wyroku.
- 41 W sprawie T-141/07 skarżąca wnosi do Sądu o:
- stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji w dotyczącym ją zakresie;
 - w dalszej kolejności ewentualnie o zniesienie lub obniżenie grzywny, która została na nią nałożona w zaskarżonej decyzji;
 - obciążenie Komisji kosztami postępowania.

42 W sprawie T-142/07 skarżąca wnosi do Sądu o:

- stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji w dotyczącym ją zakresie;
- w dalszej kolejności ewentualnie o zniesienie lub obniżenie grzywny, która została na nią nałożona w zaskarżonej decyzji;
- obciążenie Komisji kosztami postępowania.

43 W sprawie T-145/07 skarżące wnoszą do Sądu o:

- zniesienie lub znaczne obniżenie grzywien, które zostały na nie nałożone w zaskarżonej decyzji;
- obciążenie Komisji kosztami postępowania;
- zarządzenie wszelkich innych środków, które Sąd uzna za stosowne.

44 W sprawie T-146/07 skarżąca wnosi do Sądu o:

- zniesienie lub znaczne obniżenie grzywien, które zostały na nie nałożone w zaskarżonej decyzji;
- obciążenie Komisji kosztami postępowania;
- podjęcie takich innych środków, jakie Sąd uzna za odpowiednie.

45 Komisja wnosi do Sądu o:

- oddalenie skargi;
- obciążenie skarżących kosztami postępowania.

Co do prawa

46 Tytułem wstępu należy zauważyć, że skarga wniesiona przez skarżące w sprawach T-141/07 i T-142/07 ma dwa cele, a mianowicie: tytułem żądania głównego wniesiono w niej o stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji a tytułem żądania ewentualnego – o zniesienie lub obniżenie kwoty grzywien. Natomiast skarga wniesiona przez skarżące w sprawach T-145/07 i T-146/07 ma na celu jedynie zniesienie lub obniżenie grzywien.

47 Skarżąca w sprawie T-141/07, wezwana przez Sąd na rozprawie do wyjaśnienia dokładnego zakresu jej argumentacji, zasadniczo stwierdziła, że już zarzut dotyczący naruszenia zasady równego traktowania w zakresie dotyczącym przypisania zachowania GTO jej spółkom dominującym może spowodować unieważnienie zaskarżonej decyzji w całości.

48 Skarżące w sprawach T-141/07, T-142/07, T-145/07 i T-146/07 wspólnie podnoszą osiem zarzutów. Zarzut pierwszy odnosi się do naruszenia zasad przypisywania odpowiedzialności za naruszenie art. 81 WE, domniemania niewinności, indywidualizacji kar, równości traktowania, prawa do obrony i naruszenia art. 253 WE przy przypisywaniu spółkom dominującym naruszeń popełnionych przez ich odpowiednie spółki zależne. Zarzut drugi dotyczy naruszenia wytycznych z 1998 r., zasad proporcjonalności i równego traktowania, prawa do obrony i art. 253 WE przy ustaleniu kwoty wyjściowej grzywien w związku z wagą naruszeń. Zarzut trzeci, podniesiony wyłącznie przez skarżące w sprawie T-145/07, dotyczy naruszenia wytycznych z 1998 r. i zasady proporcjonalności przy ustalaniu kwoty wyjściowej grzywny w związku z czasem trwania naruszenia w Niemczech. Zarzut

czwarty, podniesiony przez skarżące w sprawach T-145/07 i T-146/07, dotyczy naruszenia wytycznych z 1998 r. i zasady proporcjonalności, polegającego na zastosowaniu mnożnika grupowego w celu uwzględnienia efektu odstrasżającego przy ustalaniu kwoty wyjściowej grzywien. Zarzut piąty, podniesiony przez skarżące w sprawach T-141/07 i T-145/07, dotyczy naruszenia obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., art. 253 WE i naruszenia zasad uzasadnionych oczekiwań, proporcjonalności, słuszności, równego traktowania i prawa do obrony przy ocenie ich współpracy. Zarzut szósty, podniesiony przez skarżące w sprawach T-141/07 i T-145/07, dotyczy naruszenia zasad ochrony uzasadnionych oczekiwań i proporcjonalności przy określaniu kwoty zmniejszenia grzywien przyznanego w związku ze współpracą poza ramami obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Zarzut siódmy, podniesiony przez skarżące w sprawach T-141/07 i T-145/07, dotyczy naruszenia art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003. Ostatni ósmy zarzut, podniesiony przez skarżącą w sprawie T-141/07, dotyczy naruszenia zasady proporcjonalności przy obliczaniu ostatecznej kwoty grzywiny.

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia zasad przypisywania odpowiedzialności za naruszenia art. 81 WE, domniemania niewinności, indywidualizacji kar, równego traktowania, prawa do obrony i naruszenia art. 253 WE przy przypisywaniu spółkom dominującym naruszeń popełnionych przez ich spółki zależne

Uwagi wstępne

- 49 W ramach tego zarzutu skarżące w sprawach T-141/07, T-142/07, T-145/07 i T-146/07 kwestionują odpowiedzialność UTC, OEC, Otis w Belgii i GT za zachowania antykonkurencyjne ich spółek zależnych w Belgii, w Niemczech, w Luksemburgu i w Niderlandach.
- 50 Chociaż skarżące w sprawach T-145/07 i T-146/07 formułują ten zarzut jedynie w odniesieniu do wniosku o zniesienie lub o obniżenie wysokości grzywien, to należy uznać, że poprzez niniejszy zarzut strony te, podobnie jak skarżące w sprawach T-141/07 i T-142/07, zmierzają nie tylko do zniesienia lub obniżenia kwoty nałożonych na nie grzywien, lecz również domagają się stwierdzenia nieważności art. 1 zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim Komisja błędnie stwierdziła w nim naruszenie przypisywane odpowiednim spółkom dominującym.
- 51 Niniejszy zarzut odnosi się zatem, po pierwsze, do zgodności z prawem stwierdzenia naruszenia popełnionego przez spółki dominujące, wskazanego w art. 1 zaskarżonej decyzji, a po drugie, zgodności z prawem grzywien nałożonych na te spółki zgodnie z art. 2 zaskarżonej decyzji.
- 52 Co się tyczy odpowiedzialności solidarnej spółki dominującej za zachowania jej spółki zależnej, należy przypomnieć, że fakt, iż spółka zależna ma odrębną osobowość prawną, nie wystarcza, by wykluczyć możliwość przypisania jej zachowania spółce dominującej (wyrok Trybunału z dnia 14 lipca 1972 r. w sprawie 48/69 Imperial Chemical Industries przeciwko Komisji, Rec. s. 619, pkt 132).
- 53 Unijne prawo konkurencji dotyczy bowiem działalności przedsiębiorstw, zaś pojęcie przedsiębiorstwa obejmuje każdy podmiot wykonujący działalność gospodarczą, niezależnie od jego statusu prawnego i sposobu jego finansowania (zob. wyrok Trybunału z dnia 10 września 2009 r. w sprawie C-97/08 P Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8237, pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 54 Sąd Unii wyjaśnił też, że pojęcie przedsiębiorstwa w tym kontekście należy rozumieć jako oznaczające jednostkę gospodarczą, nawet jeśli z prawnego punktu widzenia jednostka ta składa się z kilku osób fizycznych lub prawnych (zob. wyrok Trybunału z dnia 12 lipca 1984 r. w sprawie 170/83 Hydrotherm Gerätebau, Rec. s. 2999, pkt 11; ww. w pkt 53 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 55 i przytoczone tam orzecznictwo; wyrok Sądu z dnia 29 czerwca 2000 r. w sprawie T-234/95 DSG przeciwko Komisji, Rec. s. II-2603, pkt 124). Sąd Unii podkreślił również, iż w celu stosowania

reguł konkurencji formalna rozdzielnosc dwóch spółek, przejawiająca się w ich odrębnych osobowościach prawnych, nie ma charakteru rozstrzygającego, co jest widoczne w ich postępowaniu na rynku bez względu to, czy działają jako jednostka czy nie. Może się zatem okazać niezbędne ustalenie, czy dwie spółki o odrębnych osobowościach prawnych tworzą lub należą do jednego i tego samego przedsiębiorstwa lub jednostki gospodarczej, która przejawia jednolite postępowanie na rynku (ww. w pkt 52 wyrok w sprawie Imperial Chemical Industries przeciwko Komisji, pkt 140; wyrok Sądu z dnia 15 września 2005 r. w sprawie T-325/01 DaimlerChrysler przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3319, pkt 85).

- 55 Jeżeli tego rodzaju jednostka gospodarcza narusza zasady konkurencji, to musi odpowiedzieć za to naruszenie zgodnie z zasadą odpowiedzialności osobistej (zob. ww. w pkt 53 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 56 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 56 Tak więc zachowanie spółki zależnej można przypisać spółce dominującej między innymi, w przypadku gdy mimo posiadania odrębnej podmiotowości prawnej spółka zależna nie określa w sposób autonomiczny swojego zachowania rynkowego, lecz stosuje zasadniczo instrukcje dawane jej przez spółkę dominującą, w szczególności z uwzględnieniem więzów ekonomicznych, organizacyjnych i prawnych łączących oba te podmioty prawa (zob. wyroki Trybunału: z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-294/98 P Metsä-Serla i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-10065, pkt 27; z dnia 28 czerwca 2005 r. w sprawach połączonych C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5425, pkt 117; ww. w pkt 53 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 57 W tego rodzaju sytuacji spółka dominująca i jej spółka zależna są bowiem częścią tej samej jednostki gospodarczej, a tym samym tworzą jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu orzecznictwa przywołanego w pkt 54 powyżej. Zatem okoliczność, że spółka dominująca i jej spółka zależna stanowią jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE, pozwala Komisji na skierowanie decyzji nakładającej grzywny do spółki dominującej, bez konieczności ustalania jej bezpośredniego zaangażowania w naruszenie (ww. w pkt 53 wyrok w sprawie Akro Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 59).
- 58 W tym względzie należy uściślić, że Komisja nie może ograniczyć się do stwierdzenia, że przedsiębiorstwo może wywrzeć znaczący wpływ na inne przedsiębiorstwo, bez potrzeby zbadania, czy taki wpływ miał w rzeczywistości miejsce. Przeciwnie, do Komisji należy w zasadzie udowodnienie takiego znaczącego wpływu na podstawie wszystkich okoliczności faktycznych, w tym w szczególności ewentualnych uprawnień kierowniczych jednego z tych przedsiębiorstw względem drugiego (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-196/99 P Aristrain przeciwko Komisji, Rec. s. I-11005, pkt 96–99; ww. w pkt 56 wyrok Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 118–122; wyrok Sądu z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-314/01 Avebe przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3085, pkt 136).
- 59 W szczególnym przypadku, gdy spółka dominująca posiada 100% kapitału swej spółki zależnej, która popełniła naruszenie zasad konkurencji Unii, po pierwsze, ta spółka dominująca może wywierać decydujący wpływ na zachowanie swej spółki zależnej, a po drugie, istnieje wrzuszalne domniemanie, że spółka dominująca rzeczywiście wywiera taki decydujący wpływ na swą spółkę zależną (zob. ww. w pkt 53 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 60 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 60 W tych okolicznościach wystarczy, że Komisja wykaże, iż cały kapitał spółki zależnej znajduje się w posiadaniu jej spółki dominującej, aby móc domniemywać, że ta ostatnia wywiera decydujący wpływ na politykę handlową swej spółki zależnej. Komisja będzie mogła następnie uznać spółkę dominującą za solidarnie odpowiedzialną za zapłatę grzywny nałożonej na jej spółkę zależną, chyba że owa spółka dominująca, na której spoczywa ciężar obalenia tego domniemania, przedstawi wystarczające dowody

pozwalające wykazać, że jej spółka zależna zachowuje się na rynku w sposób autonomiczny (zob. ww. w pkt 53 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 61 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 61 Ponadto chociaż w pkt 28 i 29 wyroku z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-286/98 P Stora Kopparbergs Bergslags przeciwko Komisji, Rec. s. I-9925, Trybunał wskazał także inne okoliczności poza faktem posiadania 100% kapitału spółki zależnej, takie jak brak zakwestionowania wpływu wywieranego przez spółkę dominującą na politykę handlową jej spółki zależnej i wspólną reprezentację dwóch spółek w trakcie postępowania administracyjnego, to jednak wymienione okoliczności zostały przytoczone jedynie w celu przedstawienia całego szeregu elementów, na których Sąd oparł swoje rozumowanie, a nie w celu uzależnienia zastosowania domniemania, o którym mowa w pkt 59 niniejszego wyroku od przedstawienia dodatkowych wskazówek dotyczących rzeczywistego wywierania przez spółkę dominującą wpływu (ww. w pkt 53 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 62).
- 62 W świetle ww. zasad należy rozpatrywać przypisanie naruszeń popełnionych przez Otis w Niemczech, Otis w Belgii, Otis w Niderlandach i GTO ich odpowiednim spółkom dominującym. W tym zakresie należy kolejno odnieść się do, po pierwsze, przypisania UTC i OEC naruszeń popełnionych w Belgii, w Niemczech i w Niderlandach przez Otis w Belgii, Otis w Niemczech i Otis w Niderlandach (dalej zwanych łącznie „spółkami zależnymi Otis”) (motywy 615–621 zaskarżonej decyzji), a po drugie, przypisania UTC, OEC, Otis w Belgii i GT naruszeń popełnionych przez GTO w Luksemburgu (motywy 622–626 zaskarżonej decyzji).

W przedmiocie przypisania UTC i OEC naruszeń popełnionych przez spółki zależne Otis

- 63 W motywie 615 zaskarżonej decyzji Komisja wyjaśnia, że „choć [spółki zależne Otis] są osobami prawnymi, które bezpośrednio brały udział w kartelach, OEC, jako ich właściciel, i UTC, jako jej jedyny udziałowiec i spółka dominująca najwyższego rzędu, mogły wywierać decydujący wpływ na politykę handlową spółek zależnych w trakcie okresu naruszenia i można przyjąć, że skorzystały ze swoich uprawnień”.
- 64 W motywach 616–618 zaskarżonej decyzji Komisja ocenia, że argument, iż spółki zależne Otis podejmowały wszystkie swoje decyzje handlowe w sposób autonomiczny i nie były instruowane przez OEC, a także argument, zgodnie z którym bieżąca działalność spółek, włącznie z decyzjami dotyczącymi udziału lub braku udziału w ofertach [poufne]¹, nie były kierowane do zatwierdzenia przez OEC, jak również argument dotyczący [poufne], są „niewystarczające do obalenia domniemania, zgodnie z którym [spółki zależne Otis] nie decydowały w wystarczająco autonomiczny sposób o swoim zachowaniu na rynku”. W odniesieniu do ostatniego argumentu Komisja dodaje w motywie 618 zaskarżonej decyzji, po pierwsze, że [poufne], i po drugie, że [poufne].
- 65 Komisja stwierdza również w motywie 619 zaskarżonej decyzji, że „OEC, UTC i ich spółki zależne w swojej odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów [nie przedstawiły] żadnych informacji wyjaśniających stosunki między nimi, struktury hierarchicznej i obowiązków sprawozdawczych w celu podważenia domniemania, zgodnie z którym OEC i UTC wywierały decydujący wpływ na spółki zależne, uniemożliwiając tym ostatnim decydowanie w autonomiczny sposób o zachowaniu na rynku”.

¹ Ukryte informacje poufne.

- 66 Na koniec w motywie 620 zaskarżonej decyzji Komisja podnosi, że wbrew temu, co twierdzi OEC, spółka ta „nie ponosi odpowiedzialności solidarnej za różne naruszenia art. 81 [WE] ze względów natury »praktycznej lub politycznej«, lecz wyłącznie ze względu na fakt, że OEC i UTC przynależą do podmiotu gospodarczego, który dopuścił się bardzo poważnego naruszenia prawa konkurencji [Unii] [...]”.
- 67 W pierwszej części zarzutu skarżące w sprawach T-145/07 i T-146/07 zasadniczo utrzymują, że wobec osobistego charakteru odpowiedzialności za naruszenia prawa konkurencji tylko w dwóch sytuacjach spółka dominująca może odpowiadać za zachowanie swojej spółki zależnej, to znaczy, po pierwsze, gdy spółka zależna nie decydowała w sposób autonomiczny o swojej polityce handlowej, lecz we wszystkich obszarach stosowała się do instrukcji spółki dominującej, czego udowodnienie należy do Komisji, a po drugie, gdy spółka dominująca miała wiedzę na temat niezgodnego z prawem zachowania swojej spółki zależnej i nie położyła mu kresu, mimo że mogła to uczynić. Tymczasem w zaskarżonej decyzji brak jest dowodu w tym zakresie.
- 68 W związku z tym, po pierwsze, odpowiedzialność spółki dominującej nie powinna opierać się na możliwości wywierania przez nią wpływu, tak jak zostało to określone w ramach stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 139/2004 w sprawie kontroli koncentracji przedsiębiorstw (Dz.U. L 24, s. 1). Stanowisko Komisji oznaczałoby, że żadna spółka dominująca nie mogłaby obalić domniemania przyjętego przez Komisję, ponieważ nie byłoby możliwym, z wyjątkiem skrajnych przypadków, aby spółka posiadająca w całości inną spółkę akcyjną nie miała prawnych możliwości wywierania na nią wpływu. Skarżąca w sprawie T-146/07 stwierdza ponadto, że teza Komisji jest sprzeczna z domniemaniem niewinności gwarantowanym w art. 6 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. (zwanej dalej „EKPC”) i art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, które zezwalają Komisji na nałożenie grzywny jedynie w przypadku, gdy naruszenie zostało popełnione umyślnie lub w wyniku zaniedbania.
- 69 W tym względzie, po pierwsze, należy podnieść, że argumentacja skarżących wynika z błędnego rozumienia orzecznictwa przywołanego w punktach 52–61 powyżej. Zgodnie z tym orzecznictwem Komisja nie może, w celu zarzucenia spółce zachowania antykonkurencyjnego względem innej spółki, opierać się jedynie na istnieniu możliwości wywierania wpływu przez taką spółkę, co jest dopuszczalne przy stosowaniu rozporządzenia nr 139/2004, bez sprawdzenia, czy wpływ ten był rzeczywiście wywierany. Natomiast na Komisji spoczywa w zasadzie obowiązek udowodnienia takiego znaczącego wpływu na podstawie wszystkich okoliczności faktycznych, w tym w szczególności ewentualnych uprawnień kierowniczych jednego z tych przedsiębiorstw względem drugiego. Jednakże zgodnie z tym orzecznictwem, jeśli spółka dominująca posiada 100% kapitału swojej spółki zależnej dopuszczającej się naruszenia, istnieje wzruszalne domniemanie, że taka spółka dominująca wywiera decydujący wpływ na zachowanie swojej spółki zależnej, wobec czego wystarczy, aby Komisja udowodniła, że całość kapitału spółki zależnej jest w posiadaniu spółki dominującej. Trybunał w ten sposób przyjął zatem, że to na spółce dominującej spoczywa ciężar obalenia tego domniemania poprzez przedstawienie wystarczających dowodów pozwalających wykazać, że jej spółka zależna zachowuje się na rynku w sposób autonomiczny (ww. w pkt 61 wyrok w sprawie C-286/98 P Stora Kopparbergs Bergslags przeciwko Komisji, pkt 29; ww. w pkt 53 wyrok w sprawie C-97/08 P Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 61).
- 70 W niniejszej sprawie bezsporne jest, że w trakcie okresu, w którym trwało naruszenie, UTC posiadało bezpośrednio 100% kapitału OEC, a pośrednio, poprzez OEC, 100% kapitału Otis w Belgii, Otis w Niemczech i Otis w Niderlandach. Dlatego też Komisja słusznie przyjęła, że UTC w trakcie okresu, w którym trwało naruszenie, wywierało decydujący wpływ na politykę handlową tych spółek. Skarżące w sprawach T-145/07 i T-146/07 nie mogą zatem podnosić, że w przypadku spółek, których 100% kapitału znajduje się w posiadaniu spółki dominującej, Komisja powinna wykazać, że spółka zależna nie decyduje w sposób autonomiczny o swojej polityce handlowej lub że spółka dominująca posiadała wiedzę na temat niezgodnego z prawem zachowania jej spółki zależnej i nie położyła mu kresu, mimo że mogła to uczynić.

- 71 Po drugie, co się tyczy zarzucanego naruszenia zasady domniemanie niewinności, należy przypomnieć, iż zasada, wyrażoną w szczególności w art. 6 ust. 2 EKPC, zalicza się do praw podstawowych, które zgodnie z orzecznictwem Trybunału, potwierdzonym ponadto przez art. 6 ust. 2 UE oraz przez art. 48 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, proklamowanej w dniu 7 grudnia 2000 r. w Nicei (Dz.U. C 364, s. 1), podlegają ochronie w porządku prawnym Unii. Biorąc pod uwagę charakter spornych naruszeń oraz charakter i surowość związanych z nimi sankcji, zasada domniemanie niewinności ma zastosowanie w szczególności do postępowań w sprawie naruszenia reguł konkurencji stosowanych w przypadku przedsiębiorstw, które mogą zakończyć się nałożeniem grzywnien lub kar pieniężnych (zob. wyrok Sądu z dnia 5 kwietnia 2006 r. w sprawie T-279/02 Degussa przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-897, pkt 115 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 72 Domniemanie niewinności oznacza, że każdego oskarżonego o popełnienie czynu zagrożonego karą uważa się za niewinnego do czasu udowodnienia mu winy zgodnie z ustawą (wyrok Sądu z dnia 6 października 2005 r. w sprawach połączonych T-22/02 i T-23/02 Sumitomo Chemical i Sumika Fine Chemicals przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4065, pkt 106).
- 73 Co się tyczy kwestii, czy reguła dotycząca przypisania naruszenia takiego jak wymienione w orzecznictwie przytoczonym w pkt 59 powyżej jest zgodna z art. 6 ust. 2 EKPC, należy podkreślić, że Europejski Trybunał Praw Człowieka (zwany dalej „ETPC”) uznał, że przepis ten nie sprzeciwia się domniemaniom faktycznym lub prawnym zawartym w ustawach karnych, jednak nakazuje on, aby zawierały się one w rozsądnych granicach, które uwzględniają wagę wchodzących w grę interesów i wymóg zachowania prawa do obrony (zob. wyroki ETPC: z dnia 7 października 1988 r. w sprawie Salabiaku przeciwko Francji, seria A, nr 141 A, § 28; zob. także podobnie z dnia 23 września 2008 r. w sprawie Grayson i Barnham przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, *Recueil des arrêts et décisions*, 2008, § 40). W związku z tym nie dochodzi do naruszenia zasady domniemanie niewinności w sytuacji, gdy w ramach postępowania w sprawie konkurencji na podstawie ogólnego doświadczenia wysnute zostają określone wnioski, pod warunkiem że zainteresowane przedsiębiorstwa mają możliwość obalenia tych wniosków (zob. analogicznie opinia rzecznika generalnego J. Kokott w sprawie C-8/08 T-Mobile Netherlands i in. (wyrok Trybunału z dnia 4 czerwca 2009 r.), Zb.Orz. s. I-4529, I-4533, pkt 93).
- 74 Tymczasem w niniejszej sprawie Komisja najpierw ustaliła w zaskarżonej decyzji, bez odwoływania się do jakichkolwiek domniemań faktycznych czy prawnych, że spółki zależne Otis dopuściły się naruszenia artykułu 81 WE w Belgii, w Niemczech i w Niderlandach.
- 75 Z uwagi na fakt, że art. 81 WE dotyczy zachowania przedsiębiorstw, Komisja następnie zbadała, czy jednostka gospodarcza, która dopuściła się tych naruszeń obejmowała również spółki dominujące spółek zależnych Otis. Komisja ustaliła, że OEC i UTC wywierały decydujący wpływ na zachowanie ich spółek zależnych w oparciu o domniemanie odpowiedzialności, które wynika z orzecznictwa przytoczonego w pkt 59 powyżej. Wreszcie w odniesieniu do prawa do obrony spółki dominujące, którym przedstawione zostały zarzuty, mogły obalić to domniemanie, przedstawiając dowody, które wykazywałyby autonomię spółek zależnych Otis. W motywie 621 zaskarżonej decyzji Komisja uznała jednak, że domniemanie to nie zostało obalone.
- 76 Ponieważ domniemanie wskazane w pkt 59 powyżej jako domniemanie wzruszalne odnosi się jedynie do przypisania spółce dominującej naruszenia już stwierdzonego w odniesieniu do jej spółki zależnej i ponadto występuje ono w kontekście procedury respektującej prawo skarżącej do obrony, zarzut dotyczący naruszenia domniemanie niewinności należy oddalić.
- 77 Po trzecie, skarżące w sprawach T-145/07 i T-146/07 nie mogą również twierdzić, że zasada indywidualizacji kar została w tym przypadku naruszona. Zgodnie z tą zasadą stosowaną we wszelkich procedurach administracyjnych, które mogą zaowocować nałożeniem sankcji na podstawie unijnych uregulowań dotyczących konkurencji, przedsiębiorstwo ponosi odpowiedzialność wyłącznie za naruszenie, które mu się zarzuca (zob. wyrok Sądu z dnia 13 grudnia 2001 r. w sprawach połączonych

T-45/98 i T-47/98 Krupp Thyssen Stainless i Acciai speciali Terni przeciwko Komisji Rec. s. II-3757, pkt 63). Jednakże zasada ta musi pozostawać w zgodzie z pojęciem przedsiębiorstwa. Komisja jest bowiem uprawniona do skierowania decyzji nakładającej grzywny na spółkę dominującą danej grupy przedsiębiorstw nie ze względu na okoliczność, iż spółka dominująca nakłaniała swoją spółkę zależną do popełnienia naruszenia ani tym bardziej z uwagi na udział spółki dominującej w naruszeniu, ale ze względu na to, że stanowią one jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 30 września 2003 r. w sprawie T-203/01 Michelin przeciwko Komisji, Rec. s. II-4071, pkt 290). W tym względzie należy stwierdzić, że UTC i OEC zostały indywidualnie ukarane za naruszenia, które jak uznano, same popełniły z uwagi na powiązania gospodarcze i prawne łączące je ze spółkami zależnymi Otis. (zob. podobnie ww. w pkt 56 wyrok w sprawie Metsä-Serla i in. przeciwko Komisji, pkt 34). Wynika z tego, że zasada indywidualizacji kar nie została w tym przypadku naruszona.

- 78 Należy w tym miejscu podsumować, iż Komisja mogła słusznie oprzeć się na domniemaniu, zgodnie z którym OEC i UTC rzeczywiście wywierały decydujący wpływ na politykę handlową swojej spółki zależnej Otis w okresie trwania naruszenia (motyw 615 zaskarżonej decyzji).
- 79 W ramach drugiej części zarzutu skarżące w sprawach T-145/07 i T-146/07 twierdzą, że nawet przy założeniu, że posiadanie 100% kapitału danej spółki wystarczy, aby przyjąć domniemanie odpowiedzialności spółki dominującej, przedstawiły one dość dowodów mogących obalić to domniemanie, wbrew twierdzeniu zawartemu w motywie 619 zaskarżonej decyzji. Należy więc zbadać, czy Komisja słusznie stwierdziła w motywie 621 zaskarżonej decyzji, że UTC i OEC nie obaliły domniemania odpowiedzialności za naruszenia popełnione przez spółki zależne Otis.
- 80 W pierwszej kolejności należy odrzucić argumenty UTC dotyczące niewystarczającego uzasadnienia zaskarżonej decyzji w zakresie dotyczącym ustaleń Komisji, zgodnie z którymi UTC nie obaliła domniemania odpowiedzialności. Z utrwalonego orzecznictwa wynika, iż uzasadnienie wymagane przez art. 253 WE powinno przedstawiać w sposób jasny i jednoznaczny rozumowanie instytucji unijnej, która wydała sporny akt, pozwalając zainteresowanym poznać podstawy wydanej decyzji, a właściwemu sądowi dokonać jej kontroli (wyroki Trybunału: z dnia 2 kwietnia 1998 r. w sprawie C-367/95 P Komisja przeciwko Sytraval i Brink's France, Rec. s. I-1719, pkt 63; z dnia 30 września 2003 r. w sprawie C-301/96 Niemcy przeciwko Komisji, Rec. s. I-9919, pkt 87; ww. w pkt 58 wyrok w sprawie Avebe przeciwko Komisji, pkt 41). W niniejszej sprawie Komisja w jasny sposób przedstawiła w motywach 616–620 zaskarżonej decyzji (zob. pkt 64–66 powyżej) powody, ze względu na które uznała, że UTC nie obaliła tego domniemania.
- 81 W drugiej kolejności należy przypomnieć, że w celu obalenia domniemania odpowiedzialności spółka dominująca musi przedstawić wystarczające dowody pozwalające wykazać, że jej spółka zależna zachowuje się na rynku w sposób autonomiczny. Należy zatem sprawdzić, czy zgodnie z tym, co twierdzą skarżące, przedstawiły one takie dowody.
- 82 Po pierwsze, argument skarżącej w sprawie T-146/07, że UTC i OEC to osoby prawne odrębne od ich spółek zależnych, nie może obalić wskazanego domniemania, ponieważ formalna rozdzielność dwóch spółek wynikająca z odrębnej podmiotowości prawnej nie stoi na przeszkodzie temu, aby mogły one stanowić jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE ze względu na jednolitość ich zachowania na rynku (zob. pkt 52 powyżej).
- 83 Po drugie, rozdzielność organów kierowniczych i zarządzających UTC i spółek zależnych Otis, a także rozdzielność [poufne] pomiędzy zarządem OEC i zarządami spółek zależnych w okresie trwania naruszenia, o której wspominają skarżące w sprawach T-145/07 i T-146/07 nie może zostać potraktowana jako przesądzająca. Tak jak bowiem Komisja podniosła w szczególności w motywie 618 zaskarżonej decyzji [poufne], nie można w taki sposób wykazać, że spółki zależne Otis określały w sposób autonomiczny swoją politykę handlową. W każdym razie należy stwierdzić, że twierdzenia te

nie są poparte dowodami z dokumentów, takimi jak aktualna lista członków organów statutowych tych przedsiębiorstw w okresie naruszenia (zob. podobnie wyrok z dnia 8 października 2008 r. w sprawie T-69/04 Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2567, pkt 69).

- 84 Po trzecie, charakter UTC jako spółki holdingowej zróżnicowanego konglomeratu, gdzie nadzór nad działalnością OEC ograniczał się do tego, czego wymagały zobowiązania UTC względem swoich udziałowców zgodnie z właściwym prawem, nie może również obalić domniemania odpowiedzialności. W tym względzie należy dokładnie przypomnieć, że w kontekście grupy spółek holding jest spółką mającą na celu gromadzenie udziałów w różnych spółkach i jego zadaniem jest zapewnienie jednolitego kierowania tymi spółkami (zob. ww. w pkt 83 wyrok w sprawie Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, pkt 63). Ponadto w niniejszej sprawie UTC sama wskazała – w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów i w swoim piśmie – na szereg elementów potwierdzających jej udział w określaniu polityki handlowej spółek zależnych, co sugeruje, że spółki zależne Otis nie określały swojego zachowania na rynku w pełni autonomicznie [*poufne*].
- 85 Po czwarte, wbrew temu, co twierdzą skarżące w sprawach T-145/07 i T-146/07, wprowadzenie oficjalnych i pisemnych polityk przestrzegania zasad konkurencji nie obala domniemania odpowiedzialności OEC i UTC za zachowanie ich spółek zależnych. Stosowanie takich polityk nie pozwala bowiem wykazać, że spółki zależne decydują w sposób autonomiczny o swojej polityce handlowej na rynku. Fakt, że UTC i OEC zapewniają o wprowadzeniu w życie takich polityk [*poufne*], jak również fakt, podkreślony przez OEC w jej piśmie, że [*poufne*], wręcz odwrotnie popierają tezę, że spółki zależne Otis nie są zarządzane w sposób autonomiczny.
- 86 W tym kontekście należy również oddalić argumenty podniesione przez skarżące w sprawie T-145/07, że po pierwsze, rozpowszechnianie przez spółkę dominującą reguł i wytycznych handlowych dotyczących pewnych zasad nie dowodzi sprawowania kontroli nad wszystkimi szczegółami codziennego zachowania spółki zależnej, a po drugie, wykorzystanie instrukcji mających na celu zapobiegnięcie zachowaniu niezgodnemu z prawem w celu wykazania odpowiedzialności za takie zachowanie w momencie naruszenia tych instrukcji byłoby sprzeczne ze zdrowym rozsądkiem i podstawowymi zasadami sprawiedliwości. Argument ten opiera się bowiem na błędnej przesłance, zgodnie z którą Komisja niesłusznie oparła się na istnieniu tych zasad i wytycznych w celu wykazania odpowiedzialności OEC, co jednak nie miało miejsca w niniejszej sprawie, gdyż Komisja w motywie 615 zaskarżonej decyzji oparła się na domniemaniu odpowiedzialności potwierdzonym utrwalonym orzecznictwem (zob. pkt 59, 60 powyżej).
- 87 Po piąte, fakt, na który zwraca uwagę skarżąca w sprawie T-146/07, że niektórzy pracownicy działali niezgodnie z instrukcjami UTC, w szczególności zatajając swoje działania przed przełożonymi w UTC, nie może obalić domniemania braku autonomii danych spółek zależnych. W tym względzie zastosowane przez UTC rozróżnienie między z jednej strony spółkami zależnymi Otis a z drugiej pracownikami tych spółek zależnych, którzy mogli dopuścić się naruszenia, zatajając swoje działania przed przełożonymi, jest sztuczne. Pracownicy ci znajdują się bowiem względem zatrudniających ich spółek zależnych Otis w stosunku charakteryzującym się tym, że pracują oni dla kierownictwa i pod kierownictwem każdej z tych spółek i że w trakcie trwania tego stosunku są oni zintegrowani w tych przedsiębiorstwach, tworząc w ten sposób z każdą z tych spółek podmiot gospodarczy (zob. podobnie wyroki Trybunału: z dnia 16 grudnia 1975 r. w sprawach połączonych od 40/73 do 48/73, 50/73, od 54/73 do 56/73, 111/73, 113/73 i 114/73 Suiker Unie i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 1663, pkt 539; z dnia 16 września 1999 r. w sprawie C-22/98 Becu i in., Rec. s. I-5665, pkt 26).
- 88 Po szóste, odnosząc się do argumentu skarżących w sprawie T-145/07, zgodnie z którym spółki zależne Otis posiadały „wystarczający stopień autonomii” do określenia wszystkich aspektów zachowania na rynku w odniesieniu do klientów i konkurentów, jak również posiadały „autonomię niezbędną” do przeprowadzania działań handlowych związanych z transakcjami [*poufne*], należy stwierdzić, że

skarżące te nie twierdzą, że spółki zależne działały, zachowując pełną autonomię na rynku, lecz wręcz przeciwnie, że dysponowały one względną autonomią, ograniczoną do niektórych tylko dziedzin działalności handlowej.

- 89 W trzeciej kolejności należy odrzucić argument skarżącej w sprawie T-146/07, zgodnie z którym domniemanie odpowiedzialności, wskazane w pkt 59 powyżej, jest domniemaniem niewzruszalnym lub oznacza odpowiedzialność na zasadzie ryzyka. Sąd potwierdził bowiem wzruszalność tego domniemania w niedawnym ww. w pkt 53 wyroku w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 60, 61. Okoliczność, że skarżące nie przedstawiły w tej sprawie dowodów, które obaliłyby domniemanie braku autonomii spółek zależnych, nie oznacza, że domniemanie to nie może zostać obalone (zob. podobnie opinia rzecznika generalnego J. Kokott do ww. w pkt 53 wyroku w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-8241, pkt 75 i przypis dolny na stronie 67).
- 90 Z ogółu powyższych rozważań wynika, że Komisja słusznie przypisała naruszenia popełnione przez spółki zależne Otis w Belgii, w Niemczech i w Niderlandach ich spółkom dominującym OEC i UTC.

W przedmiocie przypisania naruszenia popełnionego przez GTO spółkom GT, Otis w Belgii, OEC i UTC

– Zaskarżona decyzja

- 91 W motywie 626 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, że GT, która w okresie naruszenia posiadała [poufne]% kapitału GTO, i Otis w Belgii, która w okresie naruszenia posiadała pozostałe [poufne]%, muszą „zostać uznane za solidarnie odpowiedzialne wraz z GTO za naruszenie art. 81 [WE], do którego doszło w Luksemburgu”. Komisja wyjaśniła w tym zakresie, po pierwsze, że ze względu na „ściśle związki osobowe, gospodarcze i prawne między GTO i jej dwoma spółkami dominującymi, przyjęto, że [stanowiły] one jeden podmiot gospodarczy [...] i [uznano], że GTO nie decydowała w autonomiczny sposób o swoim zachowaniu na rynku, lecz zasadniczo wykonywała instrukcje, które [były] jej udzielane przez spółki dominujące” (motyw 622 zaskarżonej decyzji). Po drugie, Komisja uznała, że „Otis w Belgii i GT nie odparły dowodu, zgodnie z którym były one w stanie wywierać decydujący wpływ na politykę handlową GTO i że skutecznie korzystały one ze swoich uprawnień kontrolnych, a także korzystały ze wszystkich innych środków wywierania decydującego wpływu, które im przysługiwały” (motyw 626 zaskarżonej decyzji).
- 92 Co się tyczy wywierania przez GT i Otis w Belgii decydującego wpływu na politykę handlową GTO, Komisja zauważyła w motywie 622 zaskarżonej decyzji:
- „[...] [poufne] W efekcie Komisja uważa, że w trakcie okresu, w którym dochodziło do naruszeń w Luksemburgu, GTO prowadziła swoją działalność pod wspólną kontrolą Otis [w Belgii] i GT oraz że polityka handlowa GTO była określana za wspólnym porozumieniem jej obydwu udziałowców. Ponadto spółki dominujące są zaangażowane w wykorzystywanie GTO w Luksemburgu w następujący sposób: [poufne]”.
- 93 W motywie 623 zaskarżonej decyzji Komisja przypomina, że „fakt, iż wyłącznie kierownictwo spółki zależnej zarządza bieżącą działalnością spółki zależnej, nie jest czynnikiem decydującym o przypisaniu odpowiedzialności spółce dominującej” i dodaje w motywie 624, że „na podstawie podziału prawa głosu między udziałowców w zarządzie GTO” [poufne] należy uznać, że „wszystkie ważniejsze decyzje przyjęte przez GTO w trakcie okresu, w którym trwały naruszenia, musiały odzwierciedlać wolę Otis [w Belgii] i GT”.

94 Co się tyczy argumentu przedstawionego przez GT, zgodnie z którym nie mogła ona wywierać decydującego wpływu na określenie strategii handlowej GTO, Komisja wyjaśnia również w motywie 625 zaskarżonej decyzji:

„[poufne]”.

95 Na koniec Komisja stwierdza w motywie 622 zaskarżonej decyzji, że „OEC i UTC również należy uznać za współodpowiedzialne za [zachowanie antykonkurencyjne GTO], gdyż [UTC] jest spółką dominującą najwyższego szczebla posiadającą 100% Otis [w Belgii]. Za pośrednictwem Otis [w Belgii], OEC i UTC mogły wywierać decydujący wpływ na politykę handlową GTO przez cały okres naruszenia i można przyjąć, że korzystały z tej możliwości”.

– W przedmiocie przypisania GT naruszenia popełnionego przez GTO

96 Skarżąca w sprawie T-142/07 podnosi, po pierwsze, że Komisja nie uzasadniła w wystarczający sposób udziału GT w naruszeniu popełnionym w Luksemburgu.

97 Jak przypomniano w pkt 80 powyżej, uzasadnienie, jakiego wymaga art. 253 WE, powinno przedstawiać w sposób jasny i jednoznaczny rozumowanie instytucji, która wydała sporny akt, pozwalając zainteresowanym poznać podstawy podjętej decyzji, a właściwemu sądowi dokonać jej kontroli. Tymczasem jak przypomniano w pkt 91–93 powyżej, z motywu 622 zaskarżonej decyzji wynika, iż według Komisji w okresie, w którym doszło do naruszenia w Luksemburgu, GTO prowadziło swoją działalność pod wspólną kontrolą Otis w Belgii i GT. Co się tyczy udziału GT, w motywie 625 zaskarżonej decyzji Komisja podniosła [poufne].

98 Z powyższego wynika, że argument oparty na niewystarczającym uzasadnieniu należy oddalić.

99 Po drugie, skarżąca w sprawie T-142/07 podważa zasadność przypisania GT naruszenia popełnionego przez GTO.

100 Skarżąca w sprawie T-142/07 twierdzi, że Komisja nie wykazała, iż GT wywierała decydujący wpływ na zachowanie GTO na rynku. W tym zakresie odnosi się ona do faktu, że GT jest spółką o charakterze czysto finansowym, nieprowadzącą czystej działalności handlowej, której jedynym źródłem zysku są posiadane przez nią udziały w innych spółkach. Nigdy nie wykazała ona obrotu ani nie zatrudniała pracowników, jak również nie poniosła kosztów funkcjonowania. Ponadto GT posiada mniejszościowy udział w GTO, który nie wykracza poza to, co jest konieczne do zabezpieczenia interesów finansowych GT.

101 W tym względzie należy przypomnieć, że pojęcie przedsiębiorstwa w prawie konkurencji obejmuje każdą jednostkę wykonującą działalność gospodarczą niezależnie od jej formy prawnej i sposobu finansowania. Zwykle dzierżenie udziałów, nawet kontrolnych, nie wystarczy, aby uznać za gospodarczą, działalność podmiotu, dzierżyciela tych udziałów, jeżeli polega ona jedynie na wykonywaniu praw związanych ze statusem akcjonariusza lub członka oraz ewentualnym pobieraniu dywidend, zwykłych pożytków z prawa własności danego dobra. Natomiast podmiot, który posiadając udziały kontrolne w spółce, skutecznie wykonuje tę kontrolę poprzez bezpośrednie lub pośrednie wywieranie wpływu na zarządzanie nią, powinien być uważany za uczestniczący w działalności gospodarczej wykonywanej przez kontrolowane przedsiębiorstwo (wyrok Trybunału z dnia 10 stycznia 2006 r. w sprawie C-222/04 Cassa di Risparmio di Firenze i in., Zb.Orz. s. I-289, pkt 107, 111, 112).

102 W niniejszej sprawie chociaż GT posiadało jedynie [poufne]% kapitału zakładowego GTO, trzeba stwierdzić, że zgodnie z tym, co wynika z umowy o kierowaniu i zarządzaniu [poufne] zawartej pomiędzy GTO i GT (zwanej dalej „umową z 1987 r.”) a także z umowy o kierowaniu i zarządzaniu

[*poufne*] zawartej pomiędzy GTO i D. (zwanej dalej „umową z 1995 r.”), zarządzanie [*poufne*]. Zgodnie z postanowieniami umowy z 1987 r. i umowy z 1995 r. zarządzanie [*poufne*] powierzono początkowo GT a następnie panu D. [*poufne*].

- 103 Na podstawie umowy z 1987 r. i umowy z 1995 r. odpowiedzialnym [*poufne*]. W tym zakresie należy przypomnieć, że w ramach analizy kwestii, czy wiele spółek należących do grupy tworzy jednolitą jednostkę gospodarczą, pod uwagę można wziąć wpływ wywierany przez spółkę dominującą na politykę cenową, produkcję i dystrybucję, cele sprzedaży, marżę brutto, koszty sprzedaży, „cash flow”, zapasy i marketing (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 12 grudnia 2007 r. w sprawie T-112/05 Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-5049, pkt 64 i przywołane tam orzecznictwo), lecz również wszystkie istotne okoliczności dotyczące związków gospodarczych, organizacyjnych i prawnych wiążących te spółki, które mogą różnić się w poszczególnych przypadkach, a których przez to nie można wymienić w sposób wyczerpujący (zob. podobnie ww. w pkt 53 wyrok z dnia 10 września 2009 r. w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 74). Wynika stąd, że Komisja mogła słusznie uznać, że GT, a począwszy od 1995 r. również D, [*poufne*], wywierali decydujący wpływ na politykę handlową GTO.
- 104 Ponadto nie zakwestionowano, że pan D. sam uczestniczył w antykonkurencyjnych spotkaniach, o których mowa jest w art. 1 ust. 3 zaskarżonej decyzji (zob. tabele 8 i 10 zawarte w motywach 311 i 247 zaskarżonej decyzji) [*poufne*], począwszy od dnia 1 stycznia 1996 r., i że tym samym GT była świetnie poinformowana o działaniach GTO i była w nie włączona. Sąd stwierdził już w tym zakresie, że antykonkurencyjne zachowanie spółki zależnej może zostać przypisane spółce dominującej, jeśli istnieją dokładne dowody na to, że spółka dominująca aktywnie uczestniczyła w antykonkurencyjnych działaniach spółki zależnej. W oczywisty sposób sytuacja ta występuje w niniejszej sprawie, [*poufne*] (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-309/04 KNP BT przeciwko Komisji, Rec. s. II-1007, pkt 47). W tym względzie, biorąc pod uwagę ww. w pkt 87 orzecznictwo, pan D. nie może zostać oddzielony od GT, [*poufne*], lecz przeciwnie, należy uznać, że tworzył on razem z GT podmiot gospodarczy.
- 105 Z powyższego wynika, że Komisja w wystarczający sposób wykazała, iż GT wywierała decydujący wpływ na zachowanie GTO na rynku. W konsekwencji zarzut dotyczący domniemanego przypisania GT, w sposób niezgodny z prawem, zachowania GTO należy oddalić.

– W przedmiocie przypisania Otis w Belgii, OEC i UTC naruszenia popełnionego przez GTO

- 106 Skarżące w sprawach T-141/07 i T-145/07 twierdzą, że Komisja nie wykazała w wystarczający sposób, że Otis w Belgii, OEC i UTC ponoszą odpowiedzialność za działania GTO.
- 107 W pierwszej kolejności podnoszą one, że posiadanie przez Otis w Belgii, OEC i UTC udziałów w GTO nie wystarcza do przypisania im naruszenia popełnionego przez GTO. Zastosowane przez Komisję pojęcie wspólnej kontroli, nie ma zatem znaczenia. Zgodnie z praktyką decyzyjną Komisji, która została potwierdzona przez Sąd w ww. w pkt 58 wyroku w sprawie Avebe przeciwko Komisji, spółki dominujące posiadające udziały we wspólnym przedsiębiorstwie nie mogą ponosić odpowiedzialności za jego antykonkurencyjne praktyki, chyba że uczestniczyły one w tej praktyce lub wiedziały o niej.
- 108 Co się tyczy przywołania przez skarżące w sprawach T-141/07 i T-145/07 praktyki decyzyjnej Komisji, tytułem wstępu należy podnieść, że ocena ewentualnego istnienia wspólnej kontroli nad spółkami zależnymi przez spółki dominujące powinna odbywać się przy uwzględnieniu okoliczności właściwych dla każdej sprawy. W konsekwencji ocena okoliczności faktycznych przeprowadzona przez Komisję w poprzednich sprawach nie może zostać zastosowana w niniejszym przypadku (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 9 lipca 2007 r. w sprawie T-282/06 Sun Chemical Group i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2149, pkt 88). Należy również przypomnieć, że decyzje dotyczące innych spraw mogą być traktowane jedynie jako wytyczne, gdyż okoliczności faktyczne spaw nie są identyczne (zob. podobnie

wyroki Trybunału: z dnia 21 września 2006 r. w sprawie C-167/04 P JCB Service przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8935, pkt 201, 205; z dnia 7 czerwca 2007 r. w sprawie C-76/06 P Britannia Alloys & Chemicals przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-4405, pkt 60).

- 109 Przeciwnie do tego, co twierdzą skarżące w sprawach T-141/07 i T-145/07, Sąd w swoim wyroku ww. w pkt 58 w sprawie Avebe przeciwko Komisji wcale nie wymagał, aby w celu przypisania spółce dominującej noszącego znamiona naruszenia zachowania wspólnej spółki zależnej, Komisja wykazała, że spółka dominująca sama uczestniczyła w kartelu lub posiadała wiedzę o udziale spółki zależnej w takim kartelu. W wyroku tym Sąd uznał, że w sytuacji gdy spółki dominujące wspólnej spółki zależnej wspólnie kontrolują wszystkie części tej spółki zależnej i posiadają względem tej spółki zależnej uprawnienia kierownicze, zachodzi sytuacja podobna do tej, o której mowa w ww. w pkt 61 wyroku w sprawie Stora Kopparbergs Bergslags przeciwko Komisji, w którym spółka zależna była w 100% kontrolowana przez jedną spółkę dominującą, w celu przyjęcia domniemania, że omawiana spółka dominująca miała w rzeczywistości znaczący wpływ na zachowanie swojej spółki zależnej. W szczególności należy podkreślić, że w sprawie tej Sąd uznał, że dwaj współudziałowcy posiadający po 50% udziałów we wspólnym przedsiębiorstwie byli uprawnieni do działania i składania oświadczeń w imieniu spółki, nawiązywania stosunków zobowiązaniowych z osobami trzecimi i pozyskiwania oraz wydawania funduszy w swoim imieniu jedynie na zasadzie reprezentacji łącznej. Ponadto prowadzenie bieżących spraw spółki należało do dwóch dyrektorów wyznaczonych odpowiednio przez spółki dominujące. Wreszcie spółki dominujące przyjmowały zobowiązania wspólnego przedsiębiorstwa solidarnie i w sposób nieograniczony. Sąd uznał, że okoliczności faktyczne, rozważone całościowo, stanowią wystarczająco znaczące wskazówki, by oprzeć na nich domniemanie, zgodnie z którym zachowanie spółek zależnych na rynku określane było wspólnie przez spółki dominujące w takim stopniu, że spółki zależne były uważane za nieposiadające w tym zakresie żadnej faktycznej autonomii (ww. w pkt 58 wyrok Avebe przeciwko Komisji, pkt 138, 139).
- 110 W tej sprawie, przeciwnie do twierdzeń skarżących w sprawach T-141/07 i T-145/07, Komisja nie oparła się na zwykłym udziale Otis w Belgii, a pośrednio też OEC i UTC, w kapitale ich spółki zależnej w celu określenia ich odpowiedzialności. W motywie 622 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, po pierwsze, [poufne]. Po drugie, Komisja uznała, że Otis w Belgii była również zaangażowana w wykorzystywanie GTO w Luksemburgu na wiele sposobów. [poufne] (motyw 622 zaskarżonej decyzji).
- 111 Pod drugie, skarżące w sprawach T-141/07 i T-145/07 twierdzą, że Otis w Belgii, OEC i UTC nie były w stanie wywierać wpływu na politykę handlową GTO. W szczególności rola Otis w Belgii była ograniczona do wniesienia wkładu kapitałowego i pobierania dywidendy. Opierając się w szczególności na umowie z 1987 r., w której powierzono GT zarządzanie [poufne] GTO, a także na umowie z 1995 r., w której zarządzanie tą spółką powierzono panu D., skarżące stwierdzają, że Otis w Belgii nie miała uprawnień, aby interweniować w zarządzanie GTO, ani żeby wybierać osoby uprawnione do reprezentowania GTO, wobec czego nie można przypisać Otis w Belgii odpowiedzialności za zachowania GTO mające znamiona naruszenia. Należy zatem sprawdzić, czy dowody przedstawione przez Komisję w zaskarżonej decyzji wystarczająco wykazują, że Otis w Belgii wywierała decydujący wpływ na politykę handlową GTO.
- 112 Zgodnie z art. 8 statutu GTO decyzje zarządu GTO podejmowane są większością 80% głosów. Biorąc pod uwagę, że [poufne]% udziałów w GTO znajduje się w posiadaniu Otis w Belgii, a pozostałe [poufne]% w posiadaniu GT, a także iż na podstawie art. 7 statutu GTO każdy udziałowiec jest reprezentowany w zarządzie proporcjonalnie do posiadanego kapitału, Otis w Belgii musiała poprzez swojego przedstawiciela lub przedstawicieli w zarządzie wyrażać swoją zgodę na wszystkie decyzje zarządu, do których podjęcia wymagana była większość 80% głosów, przez cały okres, w którym trwało naruszenie. Ponadto należy podnieść w tym względzie, że kworum wyznaczone dla przyjmowania decyzji w zarządzie GTO zostało określone w akcie założycielskim GTO wspólnie przez GT i Otis w Belgii.

- 113 Na podstawie art. 8 statutu GTO zarząd posiadał uprawnienia we wszystkich sprawach, które nie zostały wyraźnie zastrzeżone dla udziałowców w przepisach prawa lub w statucie. Zarząd mógł delegować swoje uprawnienia zarządcze w zakresie prowadzenia bieżących spraw spółki [poufne] zarządcy. Zgodnie z tym postanowieniem sprawowanie zarządu w zakresie prowadzenia bieżących spraw GTO było jednak ograniczone i wszystko to, co nie było nim objęte, było zastrzeżone dla zarządu i wymagało zatwierdzenia większością 80% jego członków. Ponadto zgodnie z trzecią uchwałą zarządu GTO [poufne], potwierdzoną przez decyzję zarządu GTO [poufne], zarząd GTO posiadał szczególne uprawnienia, których nie mógł delegować [poufne]. Wobec tego należy stwierdzić, że po pierwsze, uprawnienia zastrzeżone dla zarządu odnosiły się do określania polityki handlowej GTO, w szczególności [poufne], a po drugie, wykonywanie tych uprawnień wymagało zgody przedstawiciela (względnie przedstawicieli) Otis w Belgii w ramach zarządu GTO.
- 114 W odpowiedzi na pisemne pytanie Sądu skarżąca w sprawie T-141/07 wskazała, że badanie dostępnych archiwów wykazało, że zarząd GTO nie korzystał z uprawnień, jakie zostały dla niego zastrzeżone w uchwale z dnia 10 lutego 1987 r. [poufne].
- 115 Niezależnie od informacji przedstawionych w pkt 112–114 powyżej, skarżące w sprawach T-141/07 i T-145/07 twierdzą, że Otis w Belgii, OEC i UTC nie były w stanie wywierać decydującego wpływu na politykę handlową GTO, gdyż sprawowanie nad nią zarządu [poufne], zostało określone w ogólny sposób w umowie z 1987 r. i w umowie z 1995 r. [poufne] oraz powierzone pierwotnie GT a następnie panu D. Twierdzą one, że wbrew temu, co twierdzi Komisja w motywie 622 zaskarżonej decyzji, [poufne]. Przez cały okres naruszenia zarząd operacyjny nad GTO sprawowany był zatem przez pana D. w sposób autonomiczny.
- 116 Jeśli – zgodnie z tym, co podkreślają skarżące w sprawach T-141/07 i T-145/07 i co zostało podniesione w pkt 102 powyżej – uprawnienia zarządcze [poufne] powierzone panu D. były [poufne], statut GTO przewidywał niemniej jednak wyraźnie w art. 8, że „zarządzanie w zakresie prowadzenia bieżących spraw spółki [poufne] jest jednak ograniczone i wszystko to, co nie wchodzi w jego zakres, zastrzeżone jest dla zarządu i wymaga zatwierdzenia większością 80% członków zarządu”.
- 117 W tym względzie należy podkreślić, że w odpowiedzi na pisemne pytanie Sądu skarżąca w sprawie T-141/07 przedstawiła protokoły z posiedzeń zarządu, które miały miejsce w okresie, w którym trwało naruszenie. [poufne].
- 118 W związku z powyższym Komisja słusznie uznała w motywie 622 zaskarżonej decyzji, że wszystkie istotne decyzje podejmowane w GTO musiały być podjęte większością 80% głosów i że wobec tego GTO w okresie, w którym trwało naruszenie w Luksemburgu, prowadziło swoją działalność pod wspólną kontrolą Otis w Belgii i GT, a także że polityka handlowa GTO była określana za wspólną zgodą tych dwóch udziałowców. W konsekwencji Komisja mogła uznać, iż Otis w Belgii i GT należy obciążyć odpowiedzialnością za naruszenie popełnione przez GTO w Luksemburgu.
- 119 W zakresie w jakim można uznać, że OEC i UTC, jak to zostało wskazane w punktach 63–90 powyżej, wywierają decydujący wpływ na politykę handlową Otis w Belgii, Komisja również słusznie oceniła w motywie 622 zaskarżonej decyzji, iż OEC i UTC należy obciążyć odpowiedzialnością za naruszenia GTO.
- 120 Ponieważ z powyższego wynika, że Komisja słusznie uznała, iż Otis w Belgii, OEC i UTC ponoszą odpowiedzialność za naruszenia GTO, nie ma potrzeby badać argumentu skarżących w sprawach T-141/07 i T-145/07, zgodnie z którym udział Otis w Belgii w kartelu w Belgii pozbawiony jest znaczenia.

– W przedmiocie naruszenia prawa do obrony

- 121 Skarżące w sprawach T-141/07 i T-145/07 twierdzą, że ich prawo do obrony zostało naruszone poprzez brak wskazania w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów [*poufne*], na którym Komisja oparła się w motywie 622 zaskarżonej decyzji w celu wykazania, że Otis w Belgii był zaangażowany w wykorzystywanie GTO [*poufne*].
- 122 Zgodnie z utrwalonym orzecnictwem poszanowanie prawa do obrony we wszelkich postępowaniach, które mogą doprowadzić do nałożenia sankcji, w szczególności grzywny lub okresowej kary pieniężnej, stanowi podstawową zasadę prawa Unii, którą należy respektować także w postępowaniu administracyjnym. W tym względzie przedstawienie zarzutów stanowi gwarancję proceduralną realizującą podstawową zasadę prawa Unii, która wymaga poszanowania prawa do obrony w każdym rodzaju postępowania. Zasada ta wymaga w szczególności, aby pismo w sprawie przedstawienia zarzutów kierowane przez Komisję do przedsiębiorstwa wobec którego Komisja zamierza nałożyć karę za naruszenie zasad konkurencji, zawierało podstawowe dowody zebrane przeciw temu przedsiębiorstwu, takie jak zarzucane czyny, ich kwalifikacja i dowody, na których Komisja się opiera, ażeby przedsiębiorstwo to mogło podnieść swoje argumenty w ramach rozpoczętego względem niego postępowania administracyjnego (zob. podobnie wyroki Trybunału z dnia 3 września 2009 r.: w sprawach połączonych C-322/07 P, C-327/07 P i C-338/07 P Papierfabrik August Koehler i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-7191, pkt 34–36 i przytoczone tam orzecznictwo; zob. podobnie w sprawie C-534/07 P Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-7415, pkt 26).
- 123 Poszanowanie prawa do obrony wymaga bowiem, aby zainteresowanemu przedsiębiorstwu stworzono w toku postępowania administracyjnego możliwość przedstawienia stanowiska na temat prawdziwości i znaczenia dla sprawy faktów i okoliczności podnoszonych przez Komisję, a także na temat dokumentów, którymi Komisja posłużyła się na poparcie swego twierdzenia o istnieniu po jego stronie naruszenia (wyrok z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawach połączonych C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-123, pkt 66 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 124 W tym kontekście należy przypomnieć, że niepodanie do wiadomości dokumentu stanowi naruszenie prawa do obrony tylko w przypadku, gdy dane przedsiębiorstwo wykaże, po pierwsze, że Komisja opierała się na tym dokumencie w celu poparcia swoich zarzutów dotyczących naruszenia, a po drugie, że zarzuty te można było udowodnić tylko przez powołanie się na ten dokument. Jeżeli istniały inne dowody z dokumentów, których istnienia strony były świadome w trakcie postępowania administracyjnego, a które wyraźnie popierały ustalenia Komisji, okoliczność, że taki obciążający dokument nieujawniony zainteresowanej osobie nie został dopuszczony jako dowód, nie wpływa na ważność zarzutów podniesionych w zaskarżonej decyzji. Zainteresowane przedsiębiorstwo musi zatem wykazać, że wynik, do jakiego doszła Komisja w decyzji, byłby inny, gdyby należało wyłączyć obciążający je środek dowodowy w postaci dokumentu, który nie został podany do wiadomości i na którym Komisja oparła swoje zarzuty wobec tego przedsiębiorstwa (ww. w pkt 123 wyrok w sprawie Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 71–73).
- 125 W niniejszej sprawie wystarczy stwierdzić, iż jako że z pkt 106–118 powyżej wynika, że niezależnie od istnienia [*poufne*] Komisja słusznie oceniła w motywie 622 zaskarżonej decyzji, że w trakcie okresu, w którym trwało naruszenie w Luksemburgu, GTO prowadziło swoją działalność pod wspólną kontrolą Otis w Belgii i GT i że polityka handlowa GTO była określana za wspólnym porozumieniem jej obydwu udziałowców, nieprawidłowości, których jakoby dopuściła się Komisja przez brak wspomnienia w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów [*poufne*], nie mogą stanowić naruszenia prawa do obrony. Postępowanie administracyjne nie mogłoby się bowiem zakończyć inaczej, nawet gdyby informacja ta została zawarta w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów.

- 126 Ponadto w pkt 597 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja rzeczywiście zasygnalizowała, iż zamierza przypisać Otis w Belgii i GT odpowiedzialność za naruszenia popełnione przez ich spółkę zależną GTO i doprecyzowała, że istotne decyzje GTO wymagały zgody GT i Otis w Belgii. Komisja wskazała także na bezpośredni udział Otis w Belgii w kartelu w Belgii i istnienie powiązań osobistych między panem D. [poufne] a GT i GTO, których był on [poufne]. I o istnieniu [poufne] nie wspomniano więc w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów.
- 127 Jednakże fakt, iż [poufne] wynika w każdym razie z wielu dokumentów, które zostały przedstawione Komisji przez skarżące w sprawach T-141/07 i T-145/07 w szczególności w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów [poufne].
- 128 Tymczasem Komisja wyraźnie wskazała w pkt 597 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, że zamierza uznać odpowiedzialność Otis w Belgii za naruszenia popełnione przez GTO w Luksemburgu. Ponadto skarżące w sprawach T-141/07 i T-145/07 nie mogły zignorować treści tych dokumentów i ich znaczenia dla kwestii odpowiedzialności, w momencie gdy same przedstawiały je Komisji, gdyż skarżące oparły się wyraźnie na tych dokumentach, aby podnieść swoje argumenty. Tak więc biorąc pod uwagę orzecznictwo przypomniane w pkt 122–124 powyżej, skarżące nie mogą podnosić zarzutu, że ich prawo do obrony zostało naruszone (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-59/02 Archer Daniels Midland przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3627, pkt 270).
- 129 Argument ten należy zatem oddalić.
- W przedmiocie naruszenia zasady równego traktowania
- 130 Skarżące w sprawach T-141/07, T-145/07 i T-146/07, opierając się na statucie MEE, który nie został umieszczony w aktach Komisji i który nie został dołączony do skargi, zasadniczo twierdzą, że Komisja naruszyła zasadę równego traktowania, uznając odpowiedzialność Otis w Belgii i GT za naruszenie popełnione przez GTO, podczas gdy jednocześnie słusznie uznała, że kontrola sprawowana nad MEE przez jej spółki dominujące Mitsubishi Electric Corporation (zwaną dalej „MEC”) i TBI Holding była niewystarczająca do przypisania im naruszenia popełnionego przez ich spółkę zależną.
- 131 W tym względzie należy zauważyć, że tak jak to wynika z pkt 106–118 powyżej, Komisja słusznie oceniła w motywie 622 zaskarżonej decyzji, że w trakcie okresu, w którym dochodziło do naruszeń w Luksemburgu, GTO prowadziła swoją działalność pod wspólną kontrolą Otis w Belgii i GT i że polityka handlowa GTO była określana za wspólnym porozumieniem jej obydwu udziałowców. Dlatego też należy odrzucić argument, że tak jak w przypadku spółek dominujących MEE nie można przypisać odpowiedzialności spółkom dominującym GTO za naruszenia popełnione przez GTO.
- 132 Wobec powyższego jako że skarżące w sprawach połączonych T-141/07, T-145/07 i T-146/07 utrzymują, że Komisja słusznie stwierdziła, że kontrola sprawowana przez spółki dominujące nad MEE nie była wystarczająca do przypisania im naruszenia popełnionego przez ich spółkę zależną, należy uznać, że sytuacje, w których znalazły się MEE i GTO, nie są porównywalne i wobec tego zarzut dotyczący naruszenia zasady równego traktowania nie może w żadnym razie zostać uwzględniony.
- 133 Z powyższego wynika, że wszystkie zarzuty dotyczące przypisania naruszeń popełnionych przez GTO i spółki zależne Otis ich spółkom dominującym należy oddalić.

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia wytycznych z 1998 r., zasad proporcjonalności i równego traktowania, prawa do obrony i art. 253 WE przy określaniu kwoty wyjściowej grzywien w związku z wagą naruszeń

Uwagi wstępne

- ¹³⁴ Na wstępie należy przypomnieć, że z utrwalonego orzecznictwa wynika, że Komisja dysponuje szerokim zakresem uznania w odniesieniu do metody obliczania grzywien. Owa metoda, określona w wytycznych z 1998 r., obejmuje różne elementy cechujące się elastycznością umożliwiające Komisji skorzystanie z przysługującego jej uznania w sposób zgodny z przepisami art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 (zob. podobnie ww. w pkt 122 wyrok w sprawach połączonych Papierfabrik August Koehler i in. przeciwko Komisji, pkt 112 i przytoczone tam orzecznictwo).
- ¹³⁵ Wagę naruszeń prawa konkurencji Unii należy ustalić na podstawie licznych okoliczności, do których należą szczególne okoliczności sprawy, jej kontekst i odstrasżające działanie grzywien, przy czym nie ma potrzeby ustalania wiążącej lub wyczerpującej listy kryteriów, które należy obowiązkowo uwzględnić (wyrok Trybunału z dnia 19 marca 2009 r. w sprawie C-510/06 P Archer Daniels Midland przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-1843, pkt 72; ww. w pkt 122 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 54).
- ¹³⁶ Jak zostało wskazane w pkt 24 powyżej, Komisja określiła w niniejszej sprawie kwotę grzywien, stosując metodę zdefiniowaną w wytycznych z 1998 r.
- ¹³⁷ Wytycznych z 1998 r. nie można uznać za normę prawną, której w każdym razie musi przestrzegać administracja, lecz za normę postępowania, która stanowi pewną wskazówkę dla praktyki administracyjnej i od której administracja nie może odstąpić w konkretnym przypadku bez podania powodów, które byłyby zgodne z zasadą równego traktowania (zob. ww. w pkt 56 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 209 i przytoczone tam orzecznictwo; wyrok Sądu z dnia 8 października 2008 r. w sprawie T-73/04 Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2661, pkt 70).
- ¹³⁸ Przyjmując takie normy postępowania i ogłaszając poprzez publikację, że będzie ona je stosować od tej pory do przypadków w nich przewidzianych, Komisja sama wyznacza sobie granice swobodnego uznania i nie może odejść od tych norm bez narażania się w danym przypadku na sankcję za naruszenie ogólnych zasad prawa, takich jak zasada równego traktowania lub zasada ochrony uzasadnionych oczekiwań (zob. ww. w pkt 56 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 211 i przytoczone tam orzecznictwo; ww. w pkt 137 wyrok w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 71).
- ¹³⁹ Ponadto wytyczne z 1998 r. określają w sposób generalny i abstrakcyjny tryb postępowania, jaki narzuciła sobie Komisja dla celów ustalenia kwoty grzywien nałożonych w tej decyzji, i zapewniają w konsekwencji tym przedsiębiorstwom pewność prawa (ww. w pkt 56 wyrok w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 211, 213).
- ¹⁴⁰ Należy wreszcie przypomnieć, że wytyczne z 1998 r. przewidują w pierwszej kolejności ocenę wagi naruszenia jako takiego, na podstawie którego może zostać ustalona ogólna kwota wyjściowa (pkt 1 A akapit drugi). W drugiej kolejności waga naruszenia jest analizowana pod kątem rodzaju popełnionego naruszenia i charakterystyki danego przedsiębiorstwa, w szczególności jego rozmiaru i jego pozycji na danym rynku, co prowadzi do wyważenia kwoty wyjściowej, do klasyfikacji przedsiębiorstw w kategoriach i do określenia kwoty wyjściowej (pkt 1 A akapity od trzeciego do siódmego).

Zaskarżona decyzja

- 141 Po pierwsze, w sekcji zaskarżonej decyzji poświęconej wadze naruszenia (sekcja 13.6.1), Komisja zbadała jednocześnie cztery naruszenia stwierdzone w art. 1 tej decyzji z uwagi na to, że „charakteryzowały się [one] pewnymi wspólnymi elementami” (motyw 657 zaskarżonej decyzji). Sekcja ta podzielona jest na trzy podsekcje, zatytułowane: pierwsza „Charakter naruszeń” (podsekcja 13.6.1.1), druga „Geograficzny zakres rynku” (podsekcja 13.6.1.2) i trzecia „Ocena wagi naruszenia” (podsekcja 13.6.1.3).
- 142 W podsekcji zatytułowanej „Charakter naruszeń” Komisja wyjaśnia, w motywach 658 i 659 zaskarżonej decyzji, co następuje:
- „658 Naruszenia będące przedmiotem niniejszej decyzji stanowią zasadniczo niejawne porozumienie pomiędzy konkurującymi podmiotami podjęte w celu podziału rynku między sobą lub zamrożenia udziału rynkowego poprzez podział planów sprzedaży i instalacji nowych wind lub schodów ruchomych i w celu zaniechania konkurowania między sobą w zakresie obsługi i modernizacji wind i schodów ruchomych (poza Niemcami, gdzie działalność w zakresie obsługi i modernizacji nie stanowiła przedmiotu dyskusji między członkami kartelu). Tego rodzaju ograniczenia horyzontalne są ze swej natury najcięższymi naruszeniami art. 81 [WE]. Naruszenia w tej sprawie sztucznie pozbawiły klientów korzyści, których mogliby oczekiwać w razie, gdyby istniał mechanizm konkurencyjnej oferty. Należy również wskazać, że niektóre z projektów, w ramach których dopuszczono się oszustwa, stanowiły zamówienia publiczne finansowane z podatków i realizowane właśnie w celu uzyskania konkurencyjnych ofert przedstawiających dobry stosunek jakości do ceny.
- 659 Celem dokonania oceny wagi naruszenia elementy dotyczące jego przedmiotu są generalnie bardziej istotne od elementów dotyczących jego skutków, w szczególności gdy porozumienia, jak w niniejszej sprawie, dotyczą bardzo poważnych naruszeń, takich jak ustalenie cen i podział rynku. Skutki porozumienia stanowią zasadniczo kryterium niewpływające na ocenę ważności naruszenia”.
- 143 Komisja stwierdza, że „nie usiłowała wykazać w sposób precyzyjny skutków naruszenia, ponieważ niemożliwe jest ustalenie z wystarczającą pewnością mających zastosowanie czynników konkurencji (cena, warunki handlowe, jakość, innowacja i inne) w sytuacji, gdyby naruszenie nie wystąpiło” (motyw 660 zaskarżonej decyzji). Mimo to uważa ona, iż „jest [...] oczywiste, że naruszenia miały rzeczywisty wpływ na rynek”, i wyjaśnia w tym względzie, iż „okoliczność, że różne uzgodnienia antykonkurencyjne zostały podjęte przez członków kartelu, wskazuje sama w sobie na wystąpienie wpływu na rynek, nawet jeśli wpływ rzeczywisty jest trudny do określenia, ponieważ nie wiadomo w szczególności, czy w ramach innych projektów dopuszczono się oszustwa w zakresie ofert, a jeśli tak, to w ilu projektach to nastąpiło, ani ile projektów mogło być przedmiotem podziału pomiędzy członków kartelu bez konieczności kontaktowania się między nimi” (motyw 660 zaskarżonej decyzji). W tymże motywie Komisja dodaje, że „duże łączne udziały w rynku konkurentów wskazują na możliwe skutki antykonkurencyjne i że względna stabilność tych udziałów w rynku podczas całego okresu naruszenia potwierdza wystąpienie tych skutków”.
- 144 W motywach 661–669 zaskarżonej decyzji Komisja odpowiada na argumenty podniesione przez skarżące w toku postępowania administracyjnego zmierzające do wykazania ograniczonego wpływu naruszeń na rynek.
- 145 W podpunkcie zatytułowanym „Rozmiar właściwego rynku geograficznego” Komisja podnosi w motywie 670 zaskarżonej decyzji, że „kartele będące przedmiotem zaskarżonej decyzji obejmowały odpowiednio całe terytorium Belgii, Niemiec, Luksemburga i Niderlandów” oraz że „z orzecznictwa wynika w sposób jasny, że krajowy rynek obejmujący pod względem geograficznym całe państwo członkowskie stanowi już jako taki istotną część wspólnego rynku”.

- ¹⁴⁶ W podsekcji zatytułowanej „Ocena wagi naruszenia” Komisja wskazuje, w motywie 671 zaskarżonej decyzji, że każdy jej adresat dopuścił się przynajmniej jednego bardzo poważnego naruszenia art. 81 WE, „mając na uwadze charakter tych naruszeń oraz okoliczność, że każde z nich obejmowało całe terytorium danego państwa członkowskiego (Belgię, Niemcy, Luksemburg i Niderlandy)”. Komisja wywodzi stąd wniosek, że „w związku z charakterem tych czynników naruszenia powinny zostać uznane za bardzo poważne, nawet jeśli ich rzeczywisty wpływ nie może zostać stwierdzony”.
- ¹⁴⁷ W drugiej kolejności w sekcji zaskarżonej decyzji zatytułowanej „Zróżnicowane traktowanie” (pkt 13.6.2) Komisja ustala kwotę wyjściową grzywny dla każdego z przedsiębiorstw, które uczestniczyły w poszczególnych porozumieniach (zob. pkt 27–30 powyżej), przy uwzględnieniu – zgodnie z motywem 672 zaskarżonej decyzji – „rzeczywistych możliwości ekonomicznych omawianych przedsiębiorstw odnośnie do spowodowania znacznej szkody w zakresie konkurencji”. W motywie 673 zaskarżonej decyzji Komisja wyjaśnia, że „w tym celu przedsiębiorstwa zostały podzielone na kilka kategorii wedle obrotów osiągniętych na rynku wind lub schodów ruchomych, w danym przypadku wyłącznie z usługami obsługi i modernizacji”.

W przedmiocie zakwalifikowała naruszenia w Luksemburgu jako „bardzo poważnego”

- ¹⁴⁸ Skarżąca w sprawie T-141/07 podnosi, że kwalifikując naruszenie w Luksemburgu jako „bardzo poważne”, Komisja błędnie zastosowała wytyczne z 1998 r. ze względu na ograniczony zakres geograficzny naruszenia, co Komisja zazwyczaj bierze pod uwagę, podejmując decyzje, a także ze względu na ograniczone znaczenie danych praktyk na właściwym rynku. Skarżąca konkluduje, że kwota wyjściowa wynosząca 10 mln EUR w odniesieniu do naruszenia w Luksemburgu powinna zostać zmniejszona. Skarżąca twierdzi również, że Komisja nie uwzględniła całkowitej wartości rynku dotkniętego przez kartel w Luksemburgu. Chociaż skarżąca w sprawie T-141/07 podniosła ten argument w swoim zarzucie dotyczącym błędnego zakwalifikowania naruszenia w Luksemburgu, z jej pism wynika, że zarzut ten zasadniczo odnosi się do określenia ogólnej kwoty wyjściowej grzywny i wobec tego zostanie zbadany w pkt 166–178.
- ¹⁴⁹ Po pierwsze, skarżąca w sprawie T-141/07 utrzymuje, że przy ocenie wagi naruszenia należy uwzględnić konkretny wpływ na rynek, o ile jest on możliwy do zmierzenia. Tymczasem wpływ naruszenia w Luksemburgu był znikomy, co powinno było doprowadzić do zmniejszenia przez Komisję kwoty grzywny nałożonej na GTO. Na poparcie tego twierdzenia skarżąca odnosi się w szczególności do nieprzestrzegania bądź nieskuteczności porozumień, braku uczestnictwa niektórych przedsiębiorstw w kartelach, co pozwoliło utrzymać pewien stopień konkurencji na rynku, i braku ponownego przydzielania istniejących projektów uczestnikom kartelu w wypadku utraty projektu na rzecz osób trzecich. Skarżąca w sprawie T-141/07 podnosi również, że przedmiotem kartelu były tylko niektóre projekty.
- ¹⁵⁰ Należy przypomnieć, że jeżeli chodzi o ocenę wagi naruszenia, pkt 1 A akapity pierwszy i drugi wytycznych z 1998 r. stanowi, co następuje:
- „Przy ocenie wagi naruszenia należy wziąć pod uwagę je[go] charakter, rzeczywisty wpływ na rynek tam, gdzie może to być zmierzone, oraz rozmiar właściwego rynku geograficznego.
- Naruszenia będą więc zaliczane do jednej z trzech kategorii: naruszenia o małym znaczeniu, poważne naruszenia oraz bardzo poważne naruszenia”.
- ¹⁵¹ Zgodnie z pkt 1 A akapit pierwszy wytycznych z 1998 r. Komisja powinna zatem, w ramach oceny wagi naruszenia, przeprowadzić badanie konkretnego wpływu na rynek wyłącznie wówczas, jeśli można go określić (zob. podobnie ww. w pkt 122 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji,

pkt 74; wyrok Sądu z dnia 9 lipca 2003 r. w sprawie T-224/00 Archer Daniels Midland i Archer Daniels Midland Ingredients przeciwko Komisji, Rec. s. II-2597, pkt 143; ww. w pkt 71 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 216).

- 152 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem w celu oceny rzeczywistego wpływu naruszenia na rynek Komisja jest zobowiązana do przyjęcia za punkt odniesienia konkurencji, jaka normalnie istniałaby w przypadku braku naruszenia (zob. ww. w pkt 137 wyrok w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 83 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 153 W niniejszej sprawie Komisja wskazuje w motywie 660 zaskarżonej decyzji, że „nie usiłowała wykazać w sposób precyzyjny skutków naruszenia, ponieważ niemożliwe jest ustalenie z wystarczającą pewnością mających zastosowanie czynników konkurencji (cena, warunki handlowe, jakość, innowacja i inne), w sytuacji gdyby naruszenie nie wystąpiło”. Choć Komisja oceniła w motywie 660 zaskarżonej decyzji, że jest oczywiste, iż kartele miały rzeczywisty wpływ na rynek od samego początku ich trwania, co samo w sobie świadczy o ich wpływie na rynek, i choć Komisja oddaliła w motywach 661–669 argumenty wskazanych przedsiębiorstw zmierzające do wykazania zmniejszonego wpływu karteli, należy jednak stwierdzić, że w ramach oceny wagi naruszeń w zaskarżonej decyzji nie uwzględniono ich ewentualnego wpływu na rynek.
- 154 W związku z tym w motywie 671 zaskarżonej decyzji Komisja opiera swe wnioski w zakresie oceny wagi naruszeń wyłącznie na charakterze tych naruszeń i na ich zakresie geograficznym. Komisja dochodzi bowiem we wskazanym motywie do wniosku, że „mając na uwadze charakter tych naruszeń oraz okoliczność, że każde z nich obejmowało całe terytorium danego państwa członkowskiego (Belgia, Niemcy, Luksemburg i Niderlandy) [...], [należy stwierdzić, że] każdy adresat decyzji dopuścił się jednego lub większej liczby bardzo poważnych naruszeń art. 81 WE”.
- 155 Po pierwsze, trzeba stwierdzić, że skarżąca w sprawie T-141/07 nie wykazała, że konkretny wpływ karteli był możliwy do zmierzenia, lecz ograniczyła się do stwierdzenia, że jego skutki musiały być znikome. W tym względzie przywoływane przez tę skarżącą okoliczności dotyczące nieprzestrzegania bądź nieskuteczności porozumień, braku uczestnictwa niektórych przedsiębiorstw w kartelach i braku ponownego przydzielania istniejących projektów w wypadku utraty projektu na rzecz osób trzecich (zob. pkt 149 powyżej), nawet gdyby zostały dowiedzione, nie pozwalają uznać, że skutki karteli były możliwe do zmierzenia na rynku luksemburskim, zwłaszcza że skarżąca nie kwestionuje twierdzeń Komisji, wedle których w niniejszej sprawie nie istniała możliwość ustalenia z wystarczającą pewnością czynników konkurencji, które miałyby zastosowanie, gdyby naruszenia nie wystąpiły.
- 156 Wobec tego skarżąca w sprawie T-141/07 nie wykazała, że w niniejszej sprawie Komisja była zobowiązana, zgodnie z wytycznymi z 1998 r. i orzecznictwem przywołanym powyżej w pkt 151, do uwzględnienia konkretnego wpływ naruszeń na rynek w celu dokonania oceny ich wagi.
- 157 Po drugie, nawet przy założeniu, że konkretny wpływ naruszeń na rynek był możliwy do zmierzenia i że argumenty skarżącej przytoczone powyżej w pkt 149 są zasadne w zakresie, w jakim dowodzą, że kartele miały ograniczony wpływ na rynek luksemburski, należy stwierdzić, że uznanie omawianego naruszenia za „bardzo ciężkie” i tak pozostaje uzasadnione.
- 158 Należy bowiem wskazać, że z samej swej natury naruszenia stwierdzone w zaskarżonej decyzji są jednymi z najcięższych naruszeń art. 81 WE, ponieważ ich przedmiotem były „tajne porozumienia pomiędzy konkurentami podjęte w celu podziału rynku lub zamrożenia udziałów w rynku poprzez rozdzielanie projektów sprzedaży i instalacji nowych wind i schodów ruchomych oraz w celu zaniechania konkurencji w zakresie dotyczącym obsługi i modernizacji wind i schodów ruchomych (poza Niemcami, gdzie działalność w zakresie obsługi i modernizacji nie stanowiła przedmiotu ustaleń pomiędzy członkami kartelu)” (motyw 658 zaskarżonej decyzji). W tym względzie z wytycznych z 1998 r. wynika, że naruszenia „bardzo poważne” polegają przede wszystkim na ograniczeniach horyzontalnych, takich jak kartele cenowe i podział rynku lub inne praktyki wymierzone we właściwe

funkcjonowanie rynku wewnętrznego. Naruszenia te znajdują się również wśród przykładów porozumień wyraźnie uznanych za niezgodne ze wspólnym rynkiem w art. 81 ust. 1 lit. c) WE. Porozumienia te – poza ciężkim zakłóceniem gry rynkowej, którą za sobą pociągają z uwagi na to, że zobowiązują strony do zachowania odrębnych rynków, często ograniczonych granicami krajowymi – powodują izolację tych rynków, naruszając w ten sposób fundamentalny cel traktatu WE dotyczący integracji rynku wspólnotowego. Również naruszenia tego rodzaju, w szczególności w zakresie porozumień horyzontalnych, są kwalifikowane przez orzecznictwo jako „szczególnie poważne” lub „naruszenia oczywiste” (wyroki Sądu: z dnia 6 kwietnia 1995 r. w sprawie T-148/89 Tréfilunion przeciwko Komisji, Rec. s. II-1063, pkt 109; z dnia 15 września 1998 r. w sprawach połączonych T-374/94, T-375/94, T-384/94 i T-388/94 European Night Services i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-3141, pkt 136; z dnia 18 lipca 2005 r. w sprawie T-241/01 Scandinavian Airlines System przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2917, pkt 85).

- 159 Ponadto z utrwalonego orzecznictwa wynika, że skutek praktyki antykonkurencyjnej nie jest sam w sobie kryterium rozstrzygającym dla oceny odpowiedniej wysokości grzywny. W szczególności elementy objęte aspektem zamiaru mogą być istotniejsze niż elementy dotyczące tych skutków, przede wszystkim gdy chodzi o naruszenia, które są poważne same z siebie, takie jak podział rynków (wyrok Trybunału z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-194/99 P Thyssen Stahl przeciwko Komisji, Rec. s. I-10821, pkt 118; ww. w pkt 122 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 96; ww. w pkt 77 wyrok w sprawach połączonych Krupp Thyssen Stainless i Acciai speciali Terni przeciwko Komisji, pkt 199; ww. w pkt 71 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 251).
- 160 Wobec tego charakter naruszenia odgrywa zasadniczą rolę, w szczególności przy badaniu przesłanek „bardzo poważnych” naruszeń. Z opisu bardzo ciężkich naruszeń zawartego w wytycznych z 1998 r. wynika, że porozumienia lub uzgodnione praktyki, których celem jest między innymi, jak w tym przypadku, podział rynków, mogą na podstawie samego ich charakteru spowodować uznanie ich za „bardzo ciężkie” bez konieczności dokonania charakterystyki tych zachowań z punktu widzenia wpływu na rynek czy określonego obszaru geograficznego (zob. podobnie ww. w pkt 122 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 75; wyrok z dnia 24 września 2009 r. w sprawach połączonych C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P i C-137/07 P Erste Bank der österreichischen Sparkassen i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8681, pkt 103). Wniosek ten poparty jest faktem, że o ile opis poważnych naruszeń wyraźnie wspomina o wpływie na rynek oraz skutkach wywoływanych na dużych obszarach wspólnego rynku, o tyle opis bardzo poważnych naruszeń nie zawiera żadnego wymogu konkretnego wpływu na rynek ani skutków dotyczących określonego obszaru (zob. podobnie ww. w pkt 83 wyrok w sprawie Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, pkt 171 i przytoczone tam orzecznictwo). Tak więc naruszenia, których dotyczy zaskarżona decyzja, są z uwagi na swój przedmiot bardzo poważne, nawet jeśli należałoby uznać, że kartele nie wywołały wszystkich oczekiwanych skutków.
- 161 Ponadto nawet zakładając, że Komisja uwzględniła opcjonalny dowód, jakim jest wpływ naruszenia na rynek, w konsekwencji czego powinna była w swojej decyzji przedstawić konkretne, wiarygodne i wystarczające dowody, które pozwoliłyby ocenić rzeczywisty wpływ, jaki naruszenie mogło mieć na konkurencję na rynku (ww. w pkt 122 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 82), należy stwierdzić, że i tak spełniła ten obowiązek. W odniesieniu do naruszenia w Luksemburgu Komisja stwierdziła bowiem, że łączna sprzedaż wind i schodów ruchomych w 2003 r. została zrealizowana w blisko 100% przez przedsiębiorstwa uczestniczące w porozumieniach, zwracając uwagę, że lokalne spółki zależne Kone, Otis, Schindler i ThyssenKrupp były jedynymi przedsiębiorstwami z siedzibą w Luksemburgu, które dostarczały schody ruchome (motyw 52 zaskarżonej decyzji). Komisja jednocześnie podkreśliła częstotliwość, z jaką odbywały się spotkania (motyw 302 zaskarżonej decyzji), środki podjęte w celu zatajenia spotkań i kontaktów (motywy 304–307 zaskarżonej decyzji), a także istnienie mechanizmu wyrównującego (motywy 317, 336 zaskarżonej decyzji).

- ¹⁶² W związku z tym Komisja, tak jak zostało to przypomniane w ww. pkt 153, stwierdziła w motywie 660 zaskarżonej decyzji, iż okoliczność, że różne uzgodnienia antykonkurencyjne zostały podjęte, wskazuje sama w sobie na wystąpienie wpływu na rynek, nawet jeśli wpływ rzeczywisty jest trudny do określenia, ponieważ nie wiadomo w szczególności, czy w ramach innych projektów dopuszczono się oszustwa w zakresie ofert, a jeśli tak, to w ilu projektach to nastąpiło ani ile projektów mogło być przedmiotem podziału pomiędzy członków kartelu bez konieczności kontaktowania się między nimi. Komisja dodała, że duże łączne udziały w rynku konkurentów wskazują na możliwe skutki antykonkurencyjne i że względna stabilność tych udziałów w rynku podczas całego okresu naruszenia potwierdza wystąpienie tych skutków.
- ¹⁶³ Co się tyczy, po drugie, argumentu dotyczącego praktyki decyzyjnej Komisji, zgodnie z którym naruszenie powinno zostać uznane za „poważne” z uwagi na ograniczony zasięg rynku geograficznego dotkniętego przez to naruszenie, z utrwalonego orzecznictwa wynika, że praktyka decyzyjna Komisji nie stanowi sama w sobie ram prawnych dla grzywien w dziedzinie konkurencji (ww. w pkt 108 wyroki: w sprawie JCB Service przeciwko Komisji, pkt 201, 205; w sprawie Britannia Alloys & Chemicals przeciwko Komisji, pkt 60; ww. w pkt 137 wyrok w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 92; ww. w pkt 158 wyrok w sprawie Scandinavian Airlines System przeciwko Komisji, pkt 132). W każdym razie w świetle analizy przeprowadzonej w pkt 158–160 powyżej argument ten nie może zostać uwzględniony.
- ¹⁶⁴ Ponadto z orzecznictwa wynika, że zasięg rynku geograficznego stanowi bowiem jedno z trzech podstawowych kryteriów, według wytycznych z 1998 r., przy dokonywaniu ogólnej oceny wagi naruszenia. Pośród tych współzależnych kryteriów pierwszorzędną rolę odgrywa charakter naruszenia. Z kolei zasięg rynku geograficznego nie jest kryterium niezależnym w tym znaczeniu, że tylko naruszenia dotyczące kilku państw członkowskich mogłyby być uznane za „bardzo poważne”. Ani traktat WE, ani rozporządzenie nr 1/2003, ani też wytyczne z 1998 r. i orzecznictwo nie pozwalają uznać, że tylko ograniczenia na bardzo szerokim rynku geograficznym mogą być tak zakwalifikowane (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 14 grudnia 2006 r. w sprawach połączonych od T-259/02 do T-264/02 i T-271/02 Raiffeisen Zentralbank Österreich i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-5169, pkt 311 i przytoczone tam orzecznictwo). Ponadto całe terytorium państwa członkowskiego, nawet jeśli jest ono w porównaniu z innymi państwami członkowskimi stosunkowo małe, stanowi w każdym razie istotną część wspólnego rynku (wyrok Sądu z dnia 9 listopada 1983 r. w sprawie 322/81 Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin przeciwko Komisji, Rec. s. 3461, pkt 28; zob. ww. wyrok w sprawie Raiffeisen Zentralbank Österreich i in. przeciwko Komisji, pkt 312 i przytoczone tam orzecznictwo). Ponieważ omawiany kartel obejmował całe terytorium Luksemburga, należy uznać, że reprezentował on istotną część wspólnego rynku.
- ¹⁶⁵ Z powyższego wynika, że argumenty skarżącej w sprawie T-141/07 przedstawione w punktach 148 i 149 powyżej należy oddalić.

W przedmiocie zarzucanej niezgodności z prawem kwot wyjściowych grzywien

– W przedmiocie ogólnych kwot wyjściowych grzywien

- ¹⁶⁶ W pierwszej kolejności skarżąca w sprawie T-141/07 podnosi, że co się tyczy naruszenia w Luksemburgu, Komisja nie uwzględniła ograniczonego rozmiaru dotkniętego rynku, pomimo że wyraźnie stwierdziła, iż element ten miał znaczenie dla obliczenia grzywien. Skarżąca podkreśla w tym względzie, że wysokość 10 mln EUR (stanowiąca 31,3% wartości badanego rynku) jest w oczywisty sposób nieproporcjonalna w stosunku do kwoty wyjściowej ustalonej za naruszenie w Belgii (15,7% wartości dotkniętego rynku), w Niderlandach (15,2% wartości dotkniętego rynku), w Niemczech (12% wartości rynku wybranego przez Komisję jako punkt odniesienia) i powinna zostać zmniejszona.

- 167 Należy podkreślić, że skarżąca w sprawie T-141/07 nie zakwestionowała zgodności z prawem trybu postępowania wskazanego w pkt 1 A wytycznych z 1998 r. w zakresie dotyczącym określenia ogólnych kwot wyjściowych grzywien. Tymczasem ten tryb postępowania opiera się na zasadzie ryczałtu, wedle której ogólna kwota wyjściowa grzywiny, określona na podstawie wagi naruszenia, jest obliczana z uwzględnieniem charakteru i geograficznego zakresu naruszenia oraz na podstawie jego rzeczywistego wpływu na rynek, tam gdzie może to być zmierzone (wyroki Sądu: z dnia 15 marca 2006 r. w sprawie T-15/02 BASF przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-497, pkt 134; z dnia 6 maja 2009 r. w sprawie T-116/04 Wieland-Werke przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-1087, pkt 62).
- 168 Ponadto rozmiar rynku właściwego nie jest co do zasady kryterium obowiązkowym, lecz tylko jednym spośród wielu istotnych kryteriów oceny wagi naruszenia i ustalenia wysokości grzywiny, a zgodnie z orzecznictwem Komisja nie jest zobowiązana do określenia granic właściwego rynku ani do oceny jego rozmiaru, gdy dane naruszenie ma charakter antykonkurencyjny (zob. podobnie ww. w pkt 122 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 55, 64; wyrok Sądu z dnia 30 września 2009 r. w sprawie T-161/05 Hoechst przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3555, pkt 109).
- 169 W związku z tym dla celów określenia ogólnej kwoty wyjściowej grzywiny Komisja może, nie mając jednak takiego obowiązku, uwzględnić wartość rynku, w zakresie którego doszło do naruszenia (zob. podobnie ww. w pkt 167 wyroki: w sprawie BASF przeciwko Komisji, pkt 134; w sprawie Wieland-Werke przeciwko Komisji, pkt 63). Wytyczne z 1998 r. nie przewidują bowiem, iż kwota grzywien jest obliczana na podstawie całkowitego obrotu albo obrotu uzyskanego przez przedsiębiorstwa na danym rynku. Nie stoją one jednak na przeszkodzie temu, aby takie obroty zostały wzięte pod uwagę przy ustalaniu kwoty grzywiny, tak by przestrzegane były ogólne zasady prawa Unii oraz gdy wymagają tego okoliczności (ww. w pkt 151 wyrok w sprawie Archer Daniels Midland i Archer Daniels Midland Ingredients przeciwko Komisji, pkt 187).
- 170 Argument skarżącej w sprawie T-141/07, zgodnie z którym ogólna kwota wyjściowa nałożona na GTO powinna odpowiadać ograniczonemu rozmiarowi rynku luksemburskiego, jest zatem oparty na błędnej przesłance i należy go oddalić.
- 171 Ponadto należy podnieść, że chociaż Komisja w odpowiedzi na argument, zgodnie z którym skutki kartelu w Luksemburgu należy uznać za ograniczone ze względu na fakt, że kartel obejmował jedno państwo członkowskie, w motywie 666 zaskarżonej decyzji wskazała, że „rozmiar rynku luksemburskiego w porównaniu z innymi państwami członkowskimi jest należycie brany pod uwagę przy określaniu wysokości grzywiny (zob. [motywy] 680–683)”, przy czym motywy zaskarżonej decyzji, do których odwołuje się Komisja, dotyczą podziału uczestników kartelu w Luksemburgu na kategorie w celu zróżnicowanego ich potraktowania. Należy również podkreślić, że Komisja określiła ogólną kwotę wyjściową grzywiny na 10 mln EUR. Dlatego chociaż Komisja określiła wagę naruszenia wedle jego charakteru i rozmiaru geograficznego, uznała za stosowne, aby ustalić ogólną kwotę wyjściową grzywiny na połowę minimalnego progu 20 mln EUR, który jest normalnie przewidziany w wytycznych z 1998 r. dla tego rodzaju bardzo poważnych naruszeń (zob. pkt 1 A akapit trzeci tiret trzecie).
- 172 Mając na względzie, po pierwsze, szczególnie poważny charakter kartelu, a po drugie, fakt, że obejmował on istotną część wspólnego rynku, należy uznać, że nie ma potrzeby zmniejszenia kwoty wyjściowej w wysokości 10 mln EUR nałożonej na Otis za naruszenie w Luksemburgu.
- 173 Skarżąca w sprawie T-141/07 twierdzi również, że wysokość kwoty wyjściowej w odniesieniu do kartelu w Luksemburgu jest nieproporcjonalna względem kwot wyjściowych ustalonych w odniesieniu do naruszeń w Belgii, w Niemczech i w Niderlandach.

- 174 Jak przypomniano w pkt 167–170 powyżej, mając na uwadze zasadę ryczału leżącą u podstaw trybu postępowania wskazanego w pkt 1 A wytycznych z 1998 r., Komisja nie jest zobowiązana do uwzględnienia rozmiaru danego rynku, a tym bardziej nie ma obowiązku określenia tej kwoty na podstawie stałego procentu całkowitego obrotu rynku (zob. podobnie ww. w pkt 167 wyrok w sprawie BASF przeciwko Komisji, pkt 134).
- 175 Nawet gdyby przyjąć, że przy stwierdzeniu wielu bardzo poważnych naruszeń w jednej decyzji Komisja powinna zachować proporcjonalną zależność pomiędzy kwotą wyjściową a rozmiarem różnych rynków, na których wystąpiło naruszenie, to w niniejszej sprawie nic nie wskazuje na to, że ogólna kwota wyjściowa ustalona w przypadku kartelu w Luksemburgu jest nieproporcjonalna w stosunku do ogólnych kwot wyjściowych ustalonych dla karteli w Belgii, w Niemczech i w Niderlandach.
- 176 Analiza adekwatnych danych pokazuje bowiem, że Komisja, uwzględniając rozmiar danych rynków, na których wystąpiło naruszenie, ustaliła kwoty wyjściowe grzywien w sposób spójny. Tak więc Komisja ustaliła ogólne kwoty wyjściowe tym większe, im większy był rozmiar danego rynku, nie stosując przy tym ścisłego wzoru matematycznego, do czego w każdym razie nie była zobowiązana (zob. pkt 167–170 powyżej). Z jednej strony w przypadku wyraźnie największego rynku w Niemczech o wartości 576 mln EUR ogólna kwota wyjściowa została określona na 70 mln EUR. W przypadku dwóch kolejnych rynków w hierarchii ważności, a mianowicie rynku w Niderlandach i w Belgii o wartości, odpowiednio, 363 mln EUR i 254 mln EUR, ogólna kwota wyjściowa została określona, odpowiednio, na 55 mln EUR i na 40 mln EUR. Z drugiej strony co się tyczy rynku luksemburskiego o wyraźnie najmniejszym rozmiarze, dla którego kwota ta wyniosła 32 mln EUR, mimo iż wytyczne z 1998 r. przewidują w odniesieniu do bardzo poważnych naruszeń kwotę wynoszącą „ponad 20 mln [EUR]”, Komisja uznała za stosowne ograniczenie kwoty ustalanej ze względu na wagę naruszenia do 10 mln EUR.
- 177 W tym kontekście należy również podnieść, że nawet jeśli rozmiar rynku luksemburskiego jest ograniczony w porównaniu z rozmiarem rynków dotkniętych przez inne naruszenia, zadaniem Komisji było ustalenie punktu wyjścia dla grzywiny na poziomie, który będzie wystarczająco odzwierciedlał „bardzo poważny” charakter rozpatrywanego naruszenia.
- 178 Z powyższego wynika, że argumenty skarżącej w sprawie T-141/07 należy oddalić w zakresie, w jakim podnosi ona domniemaną nadmierność ogólnej kwoty wyjściowej grzywiny, która została ustalona w odniesieniu do naruszenia w Luksemburgu.
- 179 Po drugie, skarżące w sprawie T-145/07 podnoszą w odniesieniu do naruszenia w Niemczech, że Komisja ustaliła ogólną kwotę wyjściową grzywiny, opierając się na rozmiarze rynku wind i schodów ruchomych, który według motywu 82 zaskarżonej decyzji wart był 576 mln EUR. Ustalając ogólną kwotę wyjściową w ten sposób, Komisja naruszyła wytyczne z 1998 r. i zasadę proporcjonalności, ponieważ kartele miały wpływ jedynie na sprzedaż schodów ruchomych i w małym stopniu na sprzedaż wind w Niemczech. Tak więc Komisja nie zidentyfikowała ani rynków dotkniętych uzgodnieniami, ani ich rozmiarów. Komisja nie określiła również rzeczywistego wpływu naruszeń. Tymczasem z dokumentów przedstawionych przez Otis wynikało, że kartel nie odnosił się do całego rynku wind, lecz jedynie do projektów z zakresu wind o dużej wartości będących projektami wind szybkobieżnych. Jedynie bardzo mała część projektów dotyczących wind szybkobieżnych obejmowała windy standardowe. W związku z tym według Otis całkowita wartość sprzedaży, na którą wpływ miał kartel w Niemczech, wynosiła 128 mln EUR, a nie 576 mln EUR (motywy 82, 280 zaskarżonej decyzji).
- 180 Tytułem wstępu należy podkreślić, że skarżące w sprawie T-145/07 nie zakwestionowały zgodności z prawem trybu postępowania wskazanego w pkt 1 A wytycznych z 1998 r. w zakresie dotyczącym określenia kwoty wyjściowej grzywiny, który – jak przypomniano w pkt 174 powyżej – opiera się na zasadzie ryczału. Ponadto zgodnie z orzecznictwem przytoczonym w pkt 168 powyżej rozmiar rynku właściwego jest tylko jednym z kryteriów mających znaczenie dla oceny wagi naruszenia, którego Komisja nie musi brać pod uwagę przy określaniu kwoty wyjściowej grzywiny.

- 181 Po pierwsze, wbrew stanowisku skarżących w sprawie T-145/07 Komisja nie określiła ogólnej kwoty wyjściowej grzywny w odniesieniu do naruszenia w Niemczech, opierając się na rozmiarze rynku, na który naruszenie to wywarło wpływ. Jak wynika bowiem z motywów 657–671 zaskarżonej decyzji, Komisja oparła swoją ocenę dotyczącą wagi naruszeń na charakterze tych naruszeń i ich zakresie geograficznym.
- 182 Po drugie, w odniesieniu do określenia wpływu naruszenia w Niemczech, jak przypomniano w pkt 151 powyżej, Komisja w ramach oceny wagi naruszenia musi przeprowadzić badanie konkretnego wpływu na rynek wyłącznie wówczas, jeśli można go określić. W niniejszej sprawie jednak tak nie było.
- 183 Wbrew stanowisku skarżących, z motywu 664 zaskarżonej decyzji – w którym Komisja ponadto odpowiada na argument Kone i Otis dotyczący ograniczonego ich zdaniem wpływu na naruszenie – wynika, że umowy w Niemczech nie naruszyły jedynie dziedziny schodów ruchomych i projektów z zakresu wind o wartości przekraczającej 1 mln EUR, bowiem Komisja stwierdziła, że jest prawdopodobne, „iż działalności w ramach kartelu w zakresie projektów wind przekraczające 1 mln EUR, które obejmowały windy o dużej prędkości i dużej wartości, wywarły wpływ na funkcjonowanie pozostałego rynku wind”. W motywie tym Komisja wskazała również, że całkowita wartość projektu miała większe znaczenie od liczby i rodzaju wind, że niemożliwe było wykazanie precyzyjnych skutków naruszenia oraz że na podstawie okoliczności faktycznych wykazano w sposób jasny, że zamiarem stron nie było wykluczenie niektórych rodzajów produktów, lecz porozumienie co do projektów, w których konkurenci mogli zostać w prostszy sposób wyeliminowani.
- 184 Ponadto należy stwierdzić, że skarżące w sprawie T-145/07 nie wykazują, że wpływ naruszenia w Niemczech był możliwy do określenia, lecz jedynie że naruszenie miało wpływ na rynek o ograniczonym, ich zdaniem, rozmiarze. Tym samym twierdzą one, że przedstawiły dowód na to, iż kartel w Niemczech odnosił się jedynie do projektów z zakresu schodów ruchomych i wind o dużej wartości/wind szybkobieżnych i że windy standardowe były objęte tymi projektami jedynie przy okazji. Według nich rynek wind standardowych nie był więc dotknięty. Argumenty te muszą w każdym razie zostać oddalone.
- 185 Przede wszystkim skarżące w sprawie T-145/07 twierdzą, że kartel dotyczył jedynie projektów z zakresu wind szybkobieżnych, w odniesieniu do których jedynie spółki Otis, Kone i ThyssenKrupp były w stanie przedstawić ofertę, i że kartel dotyczył wind standardowych jedynie przy okazji, w zakresie w jakim stanowiły one część projektu dotyczącego wind o dużej wartości/wind szybkobieżnych lub projektu dotyczącego schodów ruchomych, co zresztą zostało poparte dokumentami dołączonymi do skargi, w tym pisemnym oświadczeniem sporządzonym przez Dr. R.
- 186 W tym względzie należy odrzucić twierdzenie, że projektami z zakresu wind o znacznej wartości są projekty dotyczące wind szybkobieżnych. Wbrew temu, co podnoszą skarżące w sprawie T-145/07, Kone, Otis i ThyssenKrupp nie były jedynymi rzeczywistymi uczestnikami przetargów na projekty z zakresu wind o dużej wartości. Oprócz Schindler, która – jak podkreślają skarżące – nie uczestniczyła aktywnie w rozmowach mających miejsce po grudniu 2000 r., z pisemnego oświadczenia Dr. R. przedstawionego przez skarżące na poparcie ich twierdzeń, wynika, iż pomimo tego, że Kone, Otis, Schindler i ThyssenKrupp zapewniły całość sprzedaży wind szybkobieżnych w Niemczech w 2003 r., „inne przedsiębiorstwa zdołały wygrać w Niemczech istotną część projektów z zakresu wind o wartości przekraczającej 1 mln EUR”, co potwierdza również zgodnie z ekspertyzą przedstawioną przez skarżące w sprawie T-145/07, że projekty z zakresu wind o dużej wartości nie są tożsame z projektami z zakresu wind szybkobieżnych.
- 187 Ponadto w związku z tym, co Komisja podniosła w odniesieniu do średniej ceny windy szybkobieżnej wynoszącej w przybliżeniu 167 000 EUR i z twierdzeniem skarżących, zgodnie z którym wszystkie projekty o dużej wartości obejmowały co najmniej jedną windę szybkobieżną, nie można wykluczyć, że również wiele wind standardowych objętych było takimi projektami. W tym zakresie w oświadczeniu [poufne] OEC sprecyzowała, że kartele dotyczące projektów z zakresu nowego sprzętu obejmowały,

oprócz projektów z zakresu schodów ruchomych również „projekty prestiżowe”. OEC wskazała również, że w niektórych przypadkach projekty prestiżowe nie obejmowały wind szybkobieżnych, lecz projekty specjalne, które obejmowały dużą ilość wind. Również Kone oświadczyła, że jedynym decydującym czynnikiem była całkowita wartość projektu, niezależnie od ilości i rodzaju wind (zob. pkt 254 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, motyw 241 zaskarżonej decyzji). Stwierdzenie to nie zostało zresztą zakwestionowane przez skarżące.

- 188 Jak podniosły same skarżące, oprócz Otis, Kone i ThyssenKrupp wielu innych konkurentów mogło przedstawić oferty w odniesieniu do projektów przekraczających 1 mln EUR, które dotyczyły wyłącznie wind standardowych. Tak więc stwierdzają one w swoim piśmie, opierając się na oświadczeniu Dr. R., że „[poufne]”. Kone stwierdza również w swoich uwagach z dnia 12 lutego 2004 r., że w ramach segmentu wind [poufne]. Z tego powodu twierdzenie skarżących, zgodnie z którym kartel dotyczył jedynie projektów z zakresu wind, w odniesieniu do których jedynie Otis, Kone i ThyssenKrupp były w stanie złożyć oferty, należy oddalić.
- 189 Ponadto skarżące w sprawie T-145/07 podnoszą, że zarzuty zawarte w motywie 664 zaskarżonej decyzji – zgodnie z którymi miało miejsce możliwe lub pośrednie „przełożenie” rozmów dotyczących wind o dużej wartości na wszystkie inne rodzaje wind – są niejasne, paradoksalne i sprzeczne z dowodami faktycznymi i gospodarczymi.
- 190 W tym względzie należy oddalić zarzut podniesiony przez skarżące w odniesieniu do niewystarczającego uzasadnienia zaskarżonej decyzji ze względu na to, że Komisja nie wyjaśniła, w jaki sposób rozmowy na temat wind szybkobieżnych mogły pośrednio wpłynąć na pozostałą część sprzedaży wind i dlaczego rozmowy te prawdopodobnie wywarły wpływ na tę część. W motywie 664 zaskarżonej decyzji Komisja wyraźnie wskazała bowiem, że kartele w Niemczech dotyczyły projektów z zakresu schodów ruchomych, wind i wind szybkobieżnych, w różnych kombinacjach i że całkowita wartość projektu miała większe znaczenie niż ilość i rodzaj wind. Komisja podniosła również, iż działania kartelu w zakresie projektów wind przekraczających 1 mln EUR, które obejmowały windy szybkobieżne i windy o dużej wartości, wywarły wpływ na funkcjonowanie pozostałego rynku wind, od czego nie można ich oddzielić, zważywszy, że wszystkie rodzaje produktów (windy szybkobieżne, wolnobieżne i inne) zostały dotknięte w różnym stopniu. Na koniec Komisja podkreśliła, że zamiarem stron nie było wykluczenie niektórych rodzajów produktów, lecz porozumienie co do projektów, z których konkurenci mogli zostać w prostszy sposób wyeliminowani (zob. podobnie motyw 242 zaskarżonej decyzji).
- 191 Ponadto jak wynika z pkt 186 i 187 powyżej, istnienie odrębnego rynku wind standardowych, na który nie został wywarty wpływ, nie zostało wykazane, ponieważ projekty z zakresu wind szybkobieżnych i projekty z zakresu schodów ruchomych obejmowały windy standardowe, a czasem wyłącznie takie windy.
- 192 Zresztą wbrew temu, co twierdzą skarżące w sprawie T-145/07, stwierdzenie skutków, przynajmniej pośrednich, dla całości rynku wind i schodów ruchomych nie jest sprzeczne z przedstawionymi dowodami faktycznymi i gospodarczymi. Co się tyczy argumentu skarżących, że marże zysku Otis w odniesieniu do wind standardowych sprzedanych w ramach projektów o wartości mniejszej niż 1 mln EUR nie były wyższe podczas trwania kartelu niż w okresie wcześniejszym lub późniejszym, należy podnieść, że po pierwsze, ThyssenKrupp stwierdziła, że początkowy próg pozwalający na objęcie projektu kartelem został przesunięty w 1998 r. z 500 000 DEM na 1 000 000 DEM, a począwszy od 2002 r. na 1 000 000 EUR, i że projekty o wartości poniżej 1 mln EUR tym samym stały się także przedmiotem rozmów (motyw 241 zaskarżonej decyzji), wobec czego kartel mógł mieć również wpływ na marże zysku uzyskiwane przez Otis w projektach o wartości poniżej 1 mln EUR. Po drugie, z uwagi na fakt, że argument skarżących opiera się wyłącznie na danych dotyczących sprzedaży grupy Otis, w każdym razie niemożliwe jest ustalenie z wystarczającą pewnością mających zastosowanie

czynników konkurencji, w sytuacji gdyby naruszenie nie wystąpiło. Ponadto same skarżące wielokrotnie podkreślały w toku postępowaniu administracyjnego dużą wartość reklamową „projektów prestiżowych”, co pozwala na wykluczenie braku wpływu kartelu na rynek wind standardowych.

- 193 Wreszcie nawet zakładając, że Komisja uznała za stosowne uwzględnić element opcjonalny, jakim jest wpływ naruszenia na rynek, w konsekwencji czego powinna była w swojej decyzji przedstawić konkretne, wiarygodne i wystarczające dowody, które pozwoliłyby ocenić rzeczywisty wpływ, jaki naruszenie mogło mieć na konkurencję na rynku (ww. w pkt 122 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 82), należy stwierdzić, że i tak spełniła ona ten obowiązek.
- 194 W odniesieniu do naruszenia w Niemczech, poza dowodami wskazanymi w pkt 192 powyżej, Komisja między innymi podniosła, że Kone, Otis, Schindler i ThyssenKrupp realizowały według wartości ponad 60% sprzedaży wind i posiadały blisko 100% rynku schodów ruchomych (motywy 51, 232 zaskarżonej decyzji). Ponadto po 2000 r. trzech uczestników kartelu posiadało w sumie blisko 75% rynku schodów ruchomych i blisko 50% rynku wind (motywy 278, 280 zaskarżonej decyzji). Co więcej, celem kartelu było zamrożenie udziałów w rynku poszczególnych przedsiębiorstw (motywy 236 i nast. zaskarżonej decyzji). Komisja podkreśliła również częstotliwość, z jaką odbywały się spotkania (motywy 217, 218 zaskarżonej decyzji) i środki podjęte w celu zatajenia spotkań i kontaktów (motywy 219–221 zaskarżonej decyzji).
- 195 W motywie 660 zaskarżonej decyzji Komisja uznała także, że okoliczność, iż podjęte zostały różne uzgodnienia antykonkurencyjne wskazuje sama w sobie na wystąpienie wpływu na rynek, nawet jeśli wpływ rzeczywisty jest trudny do określenia, ponieważ nie wiadomo w szczególności, czy w ramach innych projektów dopuszczono się oszustwa w zakresie ofert, a jeśli tak, to w ilu projektach to nastąpiło, ani ile projektów mogło być przedmiotem podziału pomiędzy członków kartelu bez konieczności kontaktowania się między nimi. Komisja dodała, że duże łączne udziały w rynku konkurentów wskazują na możliwe skutki antykonkurencyjne i że względna stabilność tych udziałów w rynku podczas całego okresu naruszenia potwierdza wystąpienie tych skutków.
- 196 Po trzecie, skarżące w sprawie T-145/07 twierdzą, że wbrew motywowi 664 zaskarżonej decyzji pismo w sprawie przedstawienia zarzutów nie wykazało, że rozmowy na temat projektów z zakresu wind przekraczających 1 mln EUR miały wpływ na rynek wind o wartości niższej od tej kwoty. Prawo do obrony skarżących w sprawie T-145/07 zostało zatem naruszone.
- 197 Jak przypomniano w pkt 122 powyżej, podstawowa zasada prawa Unii, która wymaga poszanowanie prawa do obrony we wszelkich postępowaniach, w szczególności wymaga, aby pismo w sprawie przedstawienia zarzutów kierowane przez Komisję do przedsiębiorstwa, wobec którego Komisja zamierza nałożyć karę za naruszenie zasad konkurencji, zawierało podstawowe dowody zebrane przeciw temu przedsiębiorstwu, takie jak zarzucane czyny, ich kwalifikacja i dowody, na których Komisja się opiera, ażeby przedsiębiorstwo to mogło podnieść swoje argumenty w ramach rozpoczętego względem niego postępowania administracyjnego.
- 198 W niniejszej sprawie, w szczególności z pkt 583 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, wynika, iż Komisja uznała, że kartel mógł wyrzucić skutki na cały sektor wind i schodów ruchomych w Niemczech, odnosząc się w tym względzie do łącznego udziału w rynku uczestników kartelu w całym sektorze wind i w sektorze schodów ruchomych. Co się tyczy oceny wagi każdego naruszenia do celów określenia wysokości grzywny, Komisja również wskazała w pkt 617 lit. b) pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, iż oceniając wagę naruszenia, zamierzała uwzględnić fakt, że „uzgodnienia rozciągały się na całość sektorów wind i schodów ruchomych”.
- 199 Skarżące w sprawie T-145/07 przedstawiły zresztą swe stanowisko w tej kwestii w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów. Tak więc poinformowały one Komisję [*poufne*].

- 200 Argument, zgodnie z którym Komisja naruszyła prawo do obrony skarżących poprzez niewskazanie w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, że rozmowy na temat projektów z zakresu wind przekraczających 1 mln EUR miały wpływ na rynek wind o wartości niższej od tej kwoty, należy więc oddalić.
- 201 Po czwarte, skarżące w sprawie T-145/07 twierdzą, że kwota przewyższająca 70 mln EUR, jaką określono w odniesieniu do Niemiec, jest w oczywisty sposób nieproporcjonalna wobec wysokości sprzedaży rzeczywiście podlegającej niezgodnym z prawem uzgodnieniom. Tak więc chociaż w motywie 664 zaskarżonej decyzji Komisja wskazała, że uwzględniła ona fakt, że działania kartelu być może nie miały bezpośredniego wpływu na całość rynku wind, to nie wzięła pod uwagę, że przedmiotem rozmów była jedynie ograniczona część całego rynku wind. Ponadto określając kwotę wyjściową grzywny w odniesieniu do Niemiec, Komisja odstąpiła od sposobu obliczania grzywny zastosowanego w zaskarżonej decyzji. Uznawszy, że zakres karteli w Niemczech był mniejszy niż w trzech państwach Beneluxu, Komisja nie mogła zastosować takich samych zasad obliczania kwoty grzywny przy nakładaniu grzywny za naruszenie popełnione w Niemczech.
- 202 Przede wszystkim w pkt 174 powyżej przypomniano, że w świetle zasady ryczałtu leżącej u podstaw trybu postępowania wskazanego w pkt 1 A wytycznych z 1998 r. przy ustalaniu ogólnej kwoty wyjściowej grzywny Komisja nie jest zobowiązana do uwzględnienia rozmiaru danego rynku.
- 203 Następnie należy zauważyć, że nawet jeśli Komisja nie usiłowała wykazać w sposób precyzyjny skutków naruszenia (motyw 660 zaskarżonej decyzji), określiła jednak – w odniesieniu do naruszenia w Niemczech – zmniejszoną kwotę wyjściową, aby jako okoliczność przemawiającą na rzecz wskazanych przedsiębiorstw uwzględnić możliwość, że kartele nie dotknęły bezpośrednio całego rynku wind. Jak podnosi zatem Komisja w motywie 664 zaskarżonej decyzji, rzeczywiście „uwzględniła ona fakt, że działania kartelu być może nie miały bezpośredniego wpływu na całość rynku wind” przy określaniu kwoty wyjściowej grzywny. Najwyraźniej kwota wyjściowa grzywny dla kartelu w Niemczech została bowiem ustalona na niższym poziomie – gdy wyrazić ją procentowo w stosunku do rozmiaru całego rynku – niż kwoty zastosowane w przypadku innych karteli wskazanych w zaskarżonej decyzji (zob. pkt 176 powyżej).
- 204 Ponadto przyjmując nawet, że kartel w Niemczech w odniesieniu do wind miał wpływ wyłącznie na projekty z zakresu wind o dużej wartości/wind szybkobieżnych (zob. ww. pkt 184, 191 powyżej), kwota wyjściowa grzywny pozostaje uzasadniona nawet w porównaniu z kwotami ustalonymi w odniesieniu do innych karteli. W tym względzie należy podkreślić, że pod kątem geograficznym rynek dotknięty kartelami w Niemczech był wyraźnie większy od rynków dotkniętych pozostałymi kartelami.
- 205 W końcu nawet jeśli – jak twierdzą skarżące w sprawie T-145/07 – kartele w Niemczech miały wpływ jedynie na część rynku wind, a dokładnie rynek wind o dużej wartości/wind szybkobieżnych, to całkowita wartość rynku, na który kartel miał wpływ, wynosiła wedle szacunków przedstawionych przez Otis 128 mln EUR, wobec czego kwota wyjściowa odzwierciedlała 54% rynku, na którym wystąpiło naruszenie.
- 206 Tymczasem orzeczono już, że kwoty wyjściowe odzwierciedlające taki procent rynku są uzasadnione w przypadku bardzo poważnych naruszeń (zob. podobnie ww. w pkt 167 wyrok w sprawie BASF przeciwko Komisji, pkt 130, 133–137; ww. w pkt 137 wyrok w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 121). Ponadto zgodnie z tym, co Komisja stwierdziła w motywie 659 zaskarżonej decyzji, z utrwalonego orzecznictwa wynika, że skutek praktyki antykonkurencyjnej nie jest sam w sobie kryterium rozstrzygającym dla oceny wagi naruszenia. Elementy objęte aspektem zamiaru mogą być istotniejsze niż elementy dotyczące tych skutków, przede wszystkim gdy chodzi o naruszenia, które są poważne same z siebie, takie jak podział rynków (ww. w pkt 159 wyrok w sprawie Thyssen Stahl przeciwko Komisji, pkt 118; ww. w pkt 122 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko

Komisji, pkt 96; ww. w pkt 77 wyrok w sprawach połączonych Krupp Thyssen Stainless i Acciai speciali Terni przeciwko Komisji, pkt 199; ww. w pkt 71 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 251).

- 207 Nawet gdyby przyjąć, że przy stwierdzeniu wielu bardzo poważnych naruszeń w jednej decyzji Komisja powinna zachować proporcjonalną zależność pomiędzy kwotą wyjściową a rozmiarem różnych rynków, na których wystąpiło naruszenie, to w niniejszej sprawie nic nie wskazuje na to, że ogólne kwoty wyjściowe ustalone w przypadku naruszeń w Belgii, w Niemczech, w Luksemburgu i w Niderlandach nie są niespójne bądź nieproporcjonalne.
- 208 Zgodnie bowiem z tym, co zostało stwierdzone w pkt 176 powyżej, Komisja, uwzględniając rozmiar rynków, na których wystąpiło naruszenie, ustaliła kwotę wyjściową za naruszenia w odpowiednich państwach członkowskich w sposób rozsądny i spójny.
- 209 Wszystkie zarzuty dotyczące ogólnych kwot wyjściowych grzywien należy zatem oddalić.

– *W przedmiocie konkretnych kwot wyjściowych grzywien*

- 210 Należy przypomnieć, że w ramach obliczania kwoty grzywien nałożonych na podstawie art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 różne traktowanie zainteresowanych przedsiębiorstw jest nierozłącznie związane z uprawnieniami przysługującymi Komisji na mocy tego przepisu. W ramach przysługującego Komisji swobodnego uznania jest ona bowiem zobowiązana do indywidualizacji kary na podstawie zachowań i cech właściwych zainteresowanym przedsiębiorstwom w celu zapewnienia w każdym przypadku pełnej skuteczności zasad konkurencji Unii (zob. podobnie wyroki Trybunału: z dnia 7 czerwca 1983 r. w sprawach połączonych od 100/80 do 103/80 Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 1825, pkt 109; ww. w pkt 108 w sprawie Britannia Alloys & Chemicals przeciwko Komisji, pkt 44).
- 211 Otóż wytyczne z 1998 r. stanowią, że w odniesieniu do naruszenia o określonej wadze, gdy w naruszeniu uczestniczy kilka przedsiębiorstw (np. kartele), może wystąpić potrzeba ważenia ogólnej kwoty wyjściowej w celu ustalenia konkretnej kwoty wyjściowej uwzględniającej wagę, a tym samym rzeczywisty wpływ naganego zachowania każdego z przedsiębiorstw na konkurencję, w szczególności tam gdzie istnieje znaczna dysproporcja pomiędzy wielkością przedsiębiorstw popełniających naruszenie tego samego typu (pkt 1 A akapit szósty). Konieczne jest zwłaszcza wzięcie pod uwagę rzeczywistych ekonomicznych możliwości sprawców naruszenia w zakresie wyrządzenia znaczących szkód innym podmiotom obecnym na rynku, w szczególności konsumentom (pkt 1 A akapit czwarty).
- 212 Wytyczne z 1998 r. stanowią także, że zasada równych grzywien za takie samo zachowanie może, jeśli wymagają tego okoliczności, prowadzić do nakładania różnych grzywien na przedsiębiorstwa bez potrzeby opierania tych różnic na rachunku arytmetycznym (pkt 1 A akapit siódmy).
- 213 Z orzecznictwa wynika, że wytyczne z 1998 r. nie przewidują, iż kwota grzywien jest obliczana na podstawie obrotu uzyskanego przez przedsiębiorstwa na danym rynku. W związku z tym Komisja nie ma obowiązku określenia granic właściwego rynku i oceny jego rozmiaru w celu dokonania oceny wpływu, jaki przedsiębiorstwo miało na rynek, lub też, zgodnie z językiem wytycznych, ich rzeczywistej możliwości ekonomicznych odnośnie do spowodowania znacznej szkody innym podmiotom obecnym na rynku (zob. podobnie ww. w pkt 122 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 63). Wytyczne z 1998 r. nie stoją jednak na przeszkodzie temu, aby takie obroty zostały wzięte pod uwagę przy ustalaniu kwoty grzywiny, tak by przestrzegane były ogólne zasady prawa Unii oraz gdy wymagają tego okoliczności (wyroki Sądu: z dnia 20 marca 2002 r. w sprawie T-23/99 LR AF 1998 przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-1705, pkt 283, 284; z dnia 9 lipca 2003 r. w sprawie T-220/00 Cheil Jedang przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2473, pkt 82; z dnia 25 października 2005 r. w sprawie T-38/02 Groupe Danone przeciwko Komisji Zb.Orz. s. II-4407, pkt 157).

- 214 W niniejszej sprawie z motywów 672–685 zaskarżonej decyzji wynika, że w przypadku każdego z naruszeń stwierdzonych w art. 1 zaskarżonej decyzji „Komisja zastosowała odmienne traktowanie przedsiębiorstw, w celu uwzględnienia rzeczywistych możliwości ekonomicznych omawianych przedsiębiorstw odnośnie do spowodowania znacznej szkody w zakresie konkurencji” (motyw 672 zaskarżonej decyzji). W przypadku każdego naruszenia instytucja ta podzieliła przedsiębiorstwa na kategorie w celu ustalenia konkretnych kwot wyjściowych grzywny, w zależności od wielkości obrotu, jaki uzyskiwały one na każdym z krajowych rynków omawianych produktów (motywy 673–685 zaskarżonej decyzji). Z wyjątkiem ustalenia konkretnej kwoty wyjściowej dla spółki Schindler, z tytułu jej uczestnictwa w kartelu w Niemczech, przy ustalaniu konkretnych kwot wyjściowych dla innych przedsiębiorstw Komisja oparła się w odniesieniu do każdego naruszenia na obrocie uzyskanym w 2003 r., który był według niej ostatnim rokiem, w trakcie którego przedsiębiorstwa te były aktywnymi członkami odpowiednich karteli (motywy 674, 676, 680, 684 zaskarżonej decyzji).
- 215 Po pierwsze, w odniesieniu do naruszenia w Luksemburgu skarżąca w sprawie T-141/07 przypomina, że zgodnie z wytycznymi z 1998 r. Komisja musi uwzględnić przy określaniu kwoty wyjściowej grzywny, rzeczywiste możliwości ekonomiczne sprawców naruszeń odnośnie do spowodowania znacznej szkody innym podmiotom obecnym na rynku. Tymczasem GTO jest małą spółką zarządzaną autonomicznie, która w żadnym przypadku nie mogła spowodować poważnej szkody na rynku. Skarżąca w sprawie T-141/07 jest lokalnym przedsiębiorstwem o małych rozmiarach, zarówno pod względem liczby pracowników, jak i obrotu, które działało jedynie na rynku luksemburskim.
- 216 W tym względzie należy najpierw stwierdzić, że – jak wynika z przedstawionego wyżej rozumowania (zob. ww. pkt 63–90, 96–105) – Komisja w zaskarżonej decyzji słusznie uznała, że GTO z punktu widzenia stosowania zasad konkurencji tworzyła podmiot gospodarczy z UTC, OEC, spółkami zależnymi Otis i GT. Wobec tego argumenty skarżącej w sprawie T-141/07 dotyczące jej jakoby niedużego rozmiaru należy oddalić.
- 217 Ponadto skarżąca w sprawie T-141/07 nie kwestionuje, że „obroty GTO w 2003 r. były najwyższe spośród uczestników kartelu w Luksemburgu” (motyw 681 zaskarżonej decyzji) i że uczestnicy kartelu wspólnie reprezentowali blisko 80% dotkniętego rynku (motywy 324, 325 zaskarżonej decyzji). W tych okolicznościach GTO nie ma podstaw, żeby twierdzić, iż jej udział w kartelu nie mógł wywołać poważnej szkody innym podmiotom obecnym na rynku, w szczególności konsumentom, w rozumieniu pkt 1 A akapit czwarty wytycznych z 1998 r.
- 218 Po drugie, w odniesieniu do naruszenia w Niemczech skarżące w sprawie T-145/07 przywołują nierówność traktowania między nimi a spółką Schindler, w odniesieniu do konkretnych kwot wyjściowych grzywien.
- 219 Według nich nałożona na nie kwota wyjściowa grzywny obliczona została wyłącznie w oparciu o charakter i zakres geograficzny zachowań mających znamiona naruszenia, podczas gdy grzywna nałożona na Schindler uwzględniała fakt, że owe zachowania odnosiły się wyłącznie do części rynku danych produktów. Zastosowanie podejścia zastosowanego przez Komisję w odniesieniu do Schindler również do sytuacji skarżących w sprawie T-145/07 powinno było również doprowadzić do zmniejszenia kwoty wyjściowej grzywny.
- 220 W odniesieniu do kartelu w Niemczech należy stwierdzić, że sytuacja Schindler różniła się od sytuacji Otis. Nie zakwestionowano bowiem, że przez cały czas udziału Schindler w kartelu w Niemczech, pomiędzy sierpniem 1995 r. a grudniem 2000 r., kartel dotyczył tylko schodów ruchomych (motyw 213, art. 1 ust. 2 zaskarżonej decyzji). Zatem Schindler uczestniczyła jedynie w części naruszenia, stwierdzonego w art. 1 ust. 2 zaskarżonej decyzji, dotyczącej schodów ruchomych. Otis natomiast uczestniczyła w obydwu częściach naruszenia, to znaczy w części dotyczącej schodów ruchomych, w okresie od sierpnia 1995 r. do grudnia 2003 r., i w części dotyczącej wind, w okresie pomiędzy grudniem 2000 r. a grudniem 2003 r. (motywy 212, 213, art. 1 ust. 2 zaskarżonej decyzji). Tymczasem

zróznicowane traktowanie ma na celu właśnie uwzględnienie różnic pomiędzy przedsiębiorstwami w zakresie możliwości spowodowania znacznej szkody konkurencji, która w przypadku Schindler była wyraźnie mniejsza, gdyż spółka ta nie uczestniczyła w części naruszenia dotyczącej wind.

- 221 W tych okolicznościach skarżące w sprawie T-145/07 nie mogą skutecznie skarżyć się na dyskryminacyjne traktowanie wynikające z uwzględnienia w przypadku Schindler dla celów określenia konkretnej kwoty wyjściowej grzywny jedynie obrotu osiągniętego na rynku schodów ruchomych. Wręcz przeciwnie, to właśnie wzięcie pod uwagę różnic w sytuacji Schindler z jednej strony i innych uczestników kartelu z drugiej, doprowadziło Komisję do uwzględnienia różnego obrotu dla obydwu kategorii przedsiębiorstw.
- 222 Z powyższego wynika, że wszystkie zarzuty dotyczące konkretnych kwot wyjściowych grzywien należy oddalić.
- 223 Rozpatrywany zarzut należy zatem w całości oddalić.

W przedmiocie zarzutu opartego na naruszeniu wytycznych z 1998 r. i zasady proporcjonalności przy określeniu stopy podwyższenia kwoty wyjściowej grzywny w związku z czasem trwania naruszenia w Niemczech

- 224 Skarżące w sprawie T-145/07 podnoszą, że podwyższenie kwoty wyjściowej grzywny o 10% za każdy rok ze względu na czas trwania naruszenia w Niemczech jest nieproporcjonalne. Po pierwsze, przez większą część okresu uzgodnień prowadzone były dyskusje odnoszące się wyłącznie do schodów ruchomych, które tym samym mogły mieć wpływ jedynie na rynek, na którym sprzedaż w 2003 r. wynosiła 70 mln EUR (motyw 82 zaskarżonej decyzji). Po drugie, przez większą część okresu uzgodnień Otis posiadała jedynie ograniczoną część rynku i tym samym jej pozycja na rynku schodów ruchomych była słabsza niż Kone i ThyssenKrupp. Komisja powinna była więc dokonać zrównoważenia przy określaniu w ramach kwoty wyjściowej części dotyczącej schodów ruchomych, biorąc pod uwagę pozycję każdej ze spółek zaangażowanych w uzgodnienia dotyczące schodów ruchomych, tak jak uczyniła to w przypadku Schindler (motyw 676 zaskarżonej decyzji).
- 225 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 czas trwania naruszenia stanowi jeden z elementów, które należy uwzględnić przy określaniu wysokości grzywny nałożonej na przedsiębiorstwa, które dopuściły się naruszeń reguł konkurencji.
- 226 Jeśli chodzi o czynnik dotyczący czasu trwania naruszenia, wytyczne z 1998 r. wyróżniają: naruszenia krótkotrwałe (trwające co do zasady krócej niż rok), w wypadku których kwota wyjściowa ustalona z tytułu wagi naruszenia nie powinna być podwyższana; naruszenia o średnim czasie trwania (trwające co do zasady od roku do pięciu lat), za które ta kwota może być podwyższona o 50%; i naruszenia długotrwałe (trwające co do zasady ponad pięć lat), za które ta kwota może być podwyższona o 10% za każdy rok (pkt 1 B akapit pierwszy tiret od pierwszego do trzeciego wytycznych z 1998 r.).
- 227 Należy stwierdzić, że Otis uczestniczyła w kartelu w Niemczech od dnia 1 sierpnia 1995 r. do dnia 5 grudnia 2003 r., to jest przez okres, w którym trwało naruszenie wynoszące osiem lat i cztery miesiące, co odpowiada długotrwałemu naruszeniu.
- 228 W ten sposób podwyższając kwotę wyjściową grzywny o 80%, to jest o 10% za każdy rok, ze względu na czas trwania naruszenia w Niemczech Komisja zastosowała zasady, jakimi sama związała się w wytycznych z 1998 r.
- 229 Ponadto podwyższenie grzywny o 80% nie powinno być traktowane jako oczywiście nieproporcjonalne, zważywszy długotrwałość naruszenia (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 8 października 2008 r. w sprawie T-68/04 SGL Carbon przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2511, pkt 113).

- 230 Argumentacja skarżących prowadzi do pomieszczenia kryterium wagi i czasu trwania przewidzianych w art. 23 ust. 3 rozporządzenia nr 1/2003. Poprzez swoją argumentację skarżące podają bowiem w wątpliwość zwiększenie kwoty wyjściowej grzywny o 10% za każdy rok, odnosząc się do elementów związanych z oceną wagi naruszenia. W ten sposób odnoszą się one do faktu, iż po pierwsze, kartel w Niemczech przez pierwsze pięć lat niezgodnych z prawem uzgodnień dotyczył jedynie schodów ruchomych, i po drugie, przez większość czasu trwania kartelu posiadały one niedużą część rynku właściwego ze względu na słabą pozycję na rynku schodów ruchomych.
- 231 Zakładając nawet, że motywy dotyczące wagi naruszenia mogłyby zostać uwzględnione do celów określenia procentowego wzrostu kwoty wyjściowej grzywny ze względu na czas trwania naruszenia, argumenty skarżących nie mogą jednak w żadnym przypadku zostać przyjęte.
- 232 Po pierwsze, nie zakwestionowano faktu, że złożone i niejawne uzgodnienia dotyczące schodów ruchomych i wind w Niemczech stanowiły jednolite i trwałe naruszenie (motyw 569 zaskarżonej decyzji), zważywszy, że przez cały czas trwania naruszenia jego uczestnicy realizowali wspólny cel, zmierzający w szczególności do podziału projektów i ograniczenia zakresu ich indywidualnych zachowań handlowych przy składaniu ofert. Ponieważ skarżące w sprawie T-145/07 nie zakwestionowały kwalifikacji naruszenia jako jednolitego i trwałego naruszenia, nie mogą one zarzucać Komisji, że zastosowała ona łączną kwotę wyjściową dla uzgodnień w zakresie schodów ruchomych i wind. Mając na uwadze charakter naruszenia i jego zakres geograficzny, Komisja zakwalifikowała je jako „bardzo poważne” (motyw 671 zaskarżonej decyzji) i to niezależnie od kwestii, czy dane produkty różniły się (windy czy schody ruchome). Ponieważ naruszenie miało charakter „bardzo poważny” przez cały sporny okres, Komisja była uprawniona do zastosowania tej samej stopy podwyższenia dla całego okresu naruszenia (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 12 września 2007 r. w sprawie T-30/05 Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 196).
- 233 Po drugie, należy przypomnieć, że sytuacja Otis nie jest porównywalna z sytuacją Schindler (zob. pkt 220, 221 powyżej). Ponieważ Otis nie zaprzeczyła, że po pierwsze, uczestniczyła w niezgodnych z prawem uzgodnieniach dotyczących jednocześnie schodów ruchomych i wind, że te niezgodne z prawem uzgodnienia stanowiły jednolite i trwałe naruszenie i w końcu, że Komisja w celu różnego potraktowania przedsiębiorstw wykorzystwała ich obroty w zakresie produktów będących przedmiotem kartelu, ażeby uwzględnić ich rzeczywiste możliwości ekonomiczne odnośnie do spowodowania szkód w zakresie konkurencji, Komisja słusznie uwzględniła część rynku posiadanego przez Otis w 2003 r., tj. w ostatnim pełnym roku, w którym kartel działał w obrębie całego rynku schodów ruchomych i wind, w celu określenia konkretnej kwoty wyjściowej grzywny. Całkowity obrót osiągnięty przez Otis w 2003 r. na tym rynku był porównywalny do obrotu Kone i ThyssenKrupp (motyw 677 zaskarżonej decyzji). Zakwalifikowanie Otis do tej samej kategorii co Kone i ThyssenKrupp w celu określenia konkretnych kwot wyjściowych grzywien wydaje się tym samym być spójne i obiektywnie uzasadnione. Mając na względzie rozumowanie przedstawione w pkt 232 powyżej, skarżące w sprawie T-145/07 nie mogą także skutecznie kwestionować zastosowania, ze względu na czas trwania naruszenia, takiej samej stopy podwyższenia konkretnej kwoty wyjściowej do wszystkich przedsiębiorstw przynależących do tej samej kategorii.
- 234 A zatem niniejszy zarzut należy oddalić.

W przedmiocie zarzutu opartego na naruszeniu wytycznych z 1998 r. i zasady proporcjonalności przy stosowaniu mnożnika grupowego w celu uwzględnienia efektu odstrasżającego przy ustalaniu kwoty wyjściowej grzywien

- 235 W zaskarżonej decyzji Komisja przypomina potrzebę określenia kwoty grzywny „na poziomie, który zapewni jej wystarczająco odstrasżający skutek” (motyw 686 zaskarżonej decyzji). W związku z tym stwierdziwszy, że „przy globalnym obrocie wynoszącym odpowiednio 47 100 000 EUR i 34 300 000 EUR, ThyssenKrupp i UTC/Otis są podmiotami dużo większymi niż inni adresaci decyzji”, Komisja

uznała, że „kwota wyjściowa [grzywny] wymagała dostosowania poprzez jej zwiększenie, ażeby odzwierciedlić zakres i globalne zasoby” tych przedsiębiorstw, i że „zastosowanie mnożnika 2 (wzrost o 100%) do kwoty wyjściowej grzywny nałożonej na ThyssenKrupp i mnożnika 1,7 (wzrost o 70%) kwoty wyjściowej nałożonej na UTC/Otis [było] właściwe” (motyw 690 zaskarżonej decyzji).

- 236 Skarżące w sprawach T-145/07 i T-146/07 podnoszą, że Komisja naruszyła wytyczne z 1998 r. i zasadę proporcjonalności, stosując mnożnik 1,7 do kwoty wyjściowej grzywien nałożonych na spółki grupy Otis w czterech państwach członkowskich w celu zapewnienia efektu odstraszającego grzywien.
- 237 Po pierwsze, skarżące kwestionują uwzględnienie obrotu UTC przy określaniu czynnika odstraszającego.
- 238 W tym względzie należy przede wszystkim przypomnieć, iż Komisja słusznie uznała, że skarżące w sprawach połączonych T-141/07, T-142/07, T-145/07 i T-146/07 stanowiły jeden podmiot gospodarczy (zob. pkt 67–90, 106–120 powyżej).
- 239 Następnie należy podkreślić, że potrzeba zapewnienia grzywny na poziomie, który zapewni jej wystarczająco odstraszający skutek, jeśli potrzeba ta nie uzasadnia podniesienia ogólnego poziomu grzywien w ramach wprowadzania w życie polityki konkurencji, wymaga, aby kwota grzywny była tak dostosowana, aby uwzględnić zamierzony wpływ na przedsiębiorstwo, na które jest nałożona, i aby grzywna nie była zbyt niska lub zbyt wysoka, biorąc zwłaszcza pod uwagę możliwości finansowe danego przedsiębiorstwa, zgodnie z wymogami wynikającymi z konieczności zapewnienia skuteczności grzywny i przestrzegania zasady proporcjonalności. (wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2008 r. w sprawie T-54/03 Lafarge przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 670).
- 240 Co się tyczy kwestii uwzględnienia celu w postaci odstraszania, Komisja nie przedstawiła wprawdzie w wytycznych z 1998 r. metody ani zindywidualizowanych kryteriów, których wyraźne określenie mogłoby być wiążące. W ramach wskazówek dotyczących oceny wagi naruszenia pkt 1 A akapit czwarty wytycznych wskazuje jedynie na konieczność określenia kwoty grzywny na poziomie, który zapewni jej wystarczająco odstraszający skutek (ww. w pkt 83 wyrok w sprawie Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, pkt 193).
- 241 Jednakże z utrwalonego orzecznictwa wynika, że Komisja ma prawo posłużyć się globalnym obrotem przedsiębiorstwa uczestniczącego w kartelu jako kryterium mającym znaczenie dla wysokości mnożnika odstraszającego (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 29 czerwca 2006 r. w sprawie C-289/04 P Showa Denko przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5859, pkt 17, 18). Rozmiar i globalne zasoby przedsiębiorstwa są zatem kryteriami mającymi znaczenie dla realizowanego celu, to znaczy zagwarantowania skuteczności grzywny poprzez dostosowanie jej wysokości ze względu na globalne zasoby przedsiębiorstwa i jego zdolności do pozyskania środków niezbędnych do zapłacenia tej grzywny. Określenie stopy podwyższenia kwoty wyjściowej w celu zapewnienia wystarczającego efektu odstraszającego służy bowiem bardziej zapewnieniu skuteczności grzywny niż odzwierciedleniu szkodliwości naruszenia dla normalnej konkurencji i tym samym wagi tego naruszenia (ww. w pkt 239 wyrok w sprawie Lafarge przeciwko Komisji, pkt 672).
- 242 W konsekwencji Komisja nie naruszyła wytycznych z 1998 r. ani zasady proporcjonalności, opierając się na globalnym obrocie grupy Otis w celu zastosowania czynnika odstraszającego.
- 243 Po drugie, skarżące w sprawach T-145/07 i T-146/07 podnoszą, że Komisja powinna była zbadać, czy w odniesieniu do Otis konieczny był efekt odstraszający, ze względu na prawdopodobieństwo powrotu do naruszenia i że powinna ona była również w należyтым stopniu uwzględnić wysiłek, jaki skarżące włożyły, ażeby zapobiec naruszeniom zasad konkurencji, czyniąc wszystko, co było możliwe, aby zapobiec naruszeniom stwierdzonym w zaskarżonej decyzji. Odnoszą się one w tym zakresie do istniejącego w ramach grupy Otis programu zapewnienia zgodności z regułami konkurencji, do ich

współpracy w trakcie postępowania administracyjnego i do rozwiązywania umów o pracę z pracownikami odpowiedzialnymi za naruszenia, którzy dołożyli wielu starań, aby ukryć swoje zachowanie przed przełożonymi.

244 W niniejszej sprawie bezsporne jest, że Komisja, zmierzając do zastosowania w odniesieniu do Otis mnożnika w celu wzmocnienia czynnika odstraszaającego grzywien, nie przystąpiła do oceny prawdopodobieństwa powrotu do naruszenia. Jak bowiem wynika z motywów 688–690 zaskarżonej decyzji, Komisja wzięła pod uwagę wyłącznie rozmiar i globalne zasoby Otis, a w szczególności obrót globalny tej spółki.

245 Jednakże brak oceny prawdopodobieństwa powrotu do naruszenia ze strony Otis nie wpływa w żadnym razie na zgodność z prawem mnożnika (zob. podobnie ww. w pkt 167 wyrok Sądu w sprawie BASF przeciwko Komisji, pkt 229; wyrok z dnia 12 grudnia 2007 r. w sprawach połączonych T-101/05 i T-111/05 BASF i UCB przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4949, pkt 47 i przytoczone tam orzecznictwo). Związek między wielkością i całkowitymi zasobami przedsiębiorstw z jednej strony a koniecznością zapewnienia grzywnie skutku odstraszaającego z drugiej strony nie może być bowiem kwestionowany. W tym względzie należy stwierdzić, że duże przedsiębiorstwo dysponujące znacznymi zasobami finansowymi w porównaniu z innymi członkami kartelu może łatwiej zmobilizować środki konieczne do zapłacenia grzywny, co uzasadnia ze względu na skutek odstraszaający nałożenie, w szczególności poprzez zastosowanie mnożnika, grzywny proporcjonalnie wyższej niż ta nałożona za takie samo naruszenie na przedsiębiorstwo, które nie dysponuje takimi środkami (zob. ww. w pkt 167 wyrok w sprawie BASF przeciwko Komisji, pkt 235 i przytoczone tam orzecznictwo).

246 Zarzut wynikający z braku oceny prawdopodobieństwa powrotu do naruszenia należy więc oddalić.

247 W odniesieniu do programu zapewnienia przestrzegania zasad konkurencji obowiązującego w Otis, a także faktu, że Otis rozwiązała umowy o pracę z pracownikami odpowiedzialnymi za naruszenia, należy podnieść, że jak słusznie podkreśliła Komisja w motywie 688 zaskarżonej decyzji, środki te w żaden sposób nie zmieniły faktu, że naruszenia zostały popełnione. Ponieważ podwyższenie kwoty wyjściowej w celu zapewnienia skutku odstraszaającego ma na celu przede wszystkim zapewnienie skuteczności grzywny w kontekście możliwości finansowych przedsiębiorstwa, Komisja nie ma obowiązku uwzględnienia tych środków przy określaniu mnożnika, który ma zostać zastosowany (zob. podobnie ww. w pkt 245 wyrok w sprawie BASF i UCB przeciwko Komisji, pkt 52).

248 Z tego samego powodu należy odrzucić argument dotyczący współpracy Otis w trakcie postępowania administracyjnego. Należy dodać, że Komisja uwzględniła współpracę ze strony Otis i wynagrodziła to jej w ramach obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. jak również poza tym obwieszczeniem (zob. rozdział 13.8 zaskarżonej decyzji). Ocena tej Współpracy przez Komisję jest przedmiotem rozważań zawartych w pkt 252–379 poniżej.

249 Po trzecie, skarżąca w sprawie T-146/07 podnosi, że Komisja, stosując mnożnik w oparciu o obrót grupy, ryzykuje obejście wynoszącej 10% górnej granicy obrotu określonej w art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003.

250 Ten argument należy również oddalić. Skarżąca w sprawie T-146/07 nie wyjaśnia bowiem, w jaki sposób podwyższenie kwoty grzywny w oparciu o obrót grupy stwarzałoby ryzyko przekroczenia wynoszącej 10% górnej granicy przewidzianej w art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, która odnosi się do globalnego obrotu danego przedsiębiorstwa. W każdym razie skarżąca w sprawie T-146/07 nie podnosi, że w niniejszej sprawie granica 10% została przekroczona.

251 Z całości powyższych rozważań wynika, że niniejszy zarzut należy oddalić.

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., art. 253 WE, a także naruszenia zasady uzasadnionych oczekiwań, proporcjonalności, słuszności, równego traktowania i prawa do obrony

252 Skarżące w sprawach T-141/07 i T-145/07 przypominają, że złożyły wnioski o udzielenie im zwolnienia z grzywny lub zmniejszenia kwoty grzywny na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Komisja jednakże naruszyła przepisy tego obwieszczenia, art. 253 WE, zasadę uzasadnionych oczekiwań, proporcjonalności, słuszności i równego traktowania jak również prawo do obrony, dokonując oceny charakteru i przydatności współpracy ze strony skarżących.

W przedmiocie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.

253 Należy wskazać, że w obwieszczeniu w sprawie współpracy z 2002 r. Komisja określiła warunki, na jakich przedsiębiorstwa współpracujące z nią celem wykazania kartelu mogą być zwolnione z grzywny lub mogą skorzystać ze zmniejszenia kwoty grzywny, którą w przeciwnym razie musiałyby uiścić.

254 Na wstępie należy wskazać, że obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. stanowi w tytule A pkt 8, co następuje:

„Komisja przyzna przedsiębiorstwu zwolnienie z wszelkich grzywien, które w przeciwnym przypadku byłyby nałożone, jeżeli:

- a) przedsiębiorstwo jako pierwsze przedłożyło dowody, które w opinii Komisji umożliwiają podjęcie decyzji o przeprowadzeniu postępowania w rozumieniu art. 14 ust. 3 rozporządzenia nr 17 w związku z zarzutem kartelu wpływającego na Wspólnotę; lub
- b) przedsiębiorstwo jako pierwsze przedłożyło dowody, które w opinii Komisji mogą umożliwić stwierdzenie naruszenia art. 81 WE w związku z zarzutem kartelu wpływającego na Wspólnotę”.

255 Ponadto obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. przewiduje w tytule B pkt 20, że „przedsiębiorstwa, które nie spełniają warunków [zwolnienia z grzywny] określonych w sekcji A, mogą kwalifikować się do skorzystania ze zmniejszenia wszelkich grzywien, które w innym przypadku zostałyby nałożone”, i w tytule B pkt 21, że „w celu zakwalifikowania się do zmniejszenia grzywien przedsiębiorstwo musi dostarczyć Komisji takie dowody domniemanego naruszenia, które przyczyniają się do zwiększenia wartości dowodów już będących w posiadaniu Komisji, oraz musi wycofać się z udziału w domniemanym naruszeniu najpóźniej z chwilą składania dowodów”.

256 Co się tyczy pojęcia zwiększenia wartości, zostało ono wyjaśnione w pkt 22 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.:

„Pojęcie »zwiększenia wartości« odnosi się do zakresu, w którym dostarczone dowody zwiększają, poprzez swój charakter lub poziom szczegółowości, możliwość udowodnienia przez Komisję danego stanu faktycznego. Przy tej ocenie Komisja zasadniczo uzna pisemne dowody pochodzące z okresu, do którego odnosi się stan faktyczny, za mające większą wartość niż dowody ustalone później. Podobnie dowody bezpośrednio odnoszące się do danego stanu faktycznego zasadniczo zostaną uznane za posiadające większą wartość niż dowody odnoszące się tylko pośrednio”.

257 Punkt 23 lit. b) akapit pierwszy obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. przewiduje klasyfikację zmniejszenia grzywien w trzech kategoriach:

- „– [dla] pierwszego przedsiębiorstwa spełniającego warunki pkt 21: zmniejszenie o 30–50%;
- [dla] drugiego przedsiębiorstwa spełniającego warunki pkt 21: zmniejszenie o 20–30%;

– kolejnych przedsiębiorstw spełniających warunki pkt 21: zmniejszenie o wartość do 20%”.

258 Obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. stanowi w pkt 23 lit. b) akapit drugi:

„W celu ustalenia poziomu zmniejszenia w ramach każdego przedziału Komisja uwzględni moment złożenia dowodów spełniających warunki określone w pkt 21 oraz zakres, w jakim zwiększają wartość dowodów już posiadanych [oraz zakres wartości dodanej, jaką przedstawiają]. Może także uwzględnić zakres i ciągłość współpracy prowadzonej przez przedsiębiorstwo po dniu złożenia dowodów”.

259 Wreszcie pkt 23 lit. b) akapit trzeci obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. stanowi:

„Jeżeli przedsiębiorstwo przedstawi dowody odnoszące się do stanu faktycznego uprzednio nieznanego Komisji, mające bezpośredni wpływ na siłę lub czas trwania domniemanego kartelu, Komisja nie uwzględni tych elementów przy ustalaniu grzywien nakładanych na przedsiębiorstwo, które dostarczyło te dowody”.

W przedmiocie zakresu uznania Komisji i kontroli sądu Unii

260 Należy przypomnieć, że art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, stanowiący podstawę prawną dla nakładania grzywien w przypadku naruszenia wspólnotowych reguł konkurencji, przyznaje Komisji swobodne uznanie w zakresie ustalania grzywien (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 21 października 1997 r. w sprawie T-229/94 Deutsche Bahn przeciwko Komisji, Rec. s. II-1689, pkt 127), od którego zależy w szczególności wykonywanie ogólnej polityki Komisji w dziedzinie konkurencji (wymieniony w pkt 210 powyżej wyrok w sprawie Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 105, 109). W ramach tego w celu zapewnienia przejrzystości i bezstronności swoich decyzji w przedmiocie grzywien Komisja przyjęła i opublikowała komunikat w sprawie współpracy z 2002 r. Jest to dokument mający na celu uszczegółowienie – z poszanowaniem norm prawnych wyższej rangi – kryteriów, które zamierza ona stosować w ramach wykonywania swoich uprawnień dyskrecyjnych; stąd wynika samoograniczenie jej uprawnień (zob. analogicznie wyrok Sądu z dnia 30 kwietnia 1998 r. w sprawie T-214/95 Vlaamse Gewest przeciwko Komisji, Rec. s. II-717, pkt 89), w zakresie w jakim Komisja jest zobowiązana zastosować się do reguł indykatywnych, które sama na siebie nałożyła (zob. analogicznie wyrok Sądu z dnia 12 grudnia 1996 r. w sprawie T-380/94 AIUFFASS i AKT przeciwko Komisji, Rec. s. II-2169, pkt 57).

261 Samoograniczenie swobodnego uznania Komisji, wynikające z przyjęcia obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., nie wyklucza jednak zachowania przez Komisję znaczącego zakresu swobodnego uznania (zob. analogicznie ww. w pkt 164 wyrok w sprawie Raiffeisen Zentralbank Österreich i in. przeciwko Komisji, pkt 224).

262 Obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. jest bowiem elastyczne i pozwala Komisji na wykonywanie prawa swobodnego uznania zgodnie z przepisami art. 23 rozporządzenia nr 1/2003, tak jak zinterpretował je Trybunał (zob. analogicznie ww. w pkt 164 wyrok w sprawie Raiffeisen Zentralbank Österreich i in. przeciwko Komisji, pkt 224).

263 Należy wobec tego wskazać, że Komisji przysługuje szeroki zakres uznania w zakresie oceny, czy dowody przedstawione przez dane przedsiębiorstwo, które wyraziło chęć skorzystania z postanowień obwieszczenia o współpracy z 2002 r., zwiększają wartość dowodów w rozumieniu pkt 21 tego obwieszczenia (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 10 maja 2007 r. w sprawie C-328/05 P SGL Carbon przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-3921, pkt 88; wyrok Sądu z dnia 18 czerwca 2008 r. w sprawie T-410/03 Hoechst przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-881, pkt 555). Co się tyczy pkt 8 lit. a) i b) obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., należy stwierdzić, że ów zakres swobodnego uznania wynika z samego brzmienia wskazanego przepisu, który odnosi się wyraźnie do przedłożenia dowodów nadających się „w opinii Komisji” do umożliwienia jej podjęcia decyzji o przeprowadzeniu

postępowania lub do umożliwienia jej stwierdzenia naruszenia. Określenie jakości i przydatności współpracy przedsiębiorstwa wymaga bowiem dokonania złożonej oceny okoliczności faktycznych (zob. podobnie ww. wyrok z dnia 10 maja 2007 r. w sprawie SGL Carbon przeciwko Komisji, pkt 81; ww. w pkt 137 wyrok w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 271).

- 264 Podobnie po stwierdzeniu, że zwiększona została wartość dowodowa w rozumieniu pkt 21 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., Komisja dysponuje zakresem swobodnego uznania przy określaniu dokładnego poziomu zmniejszenia kwoty grzywny przyznanego danemu przedsiębiorstwu. Punkt 23 lit. b) akapit pierwszy wskazanego obwieszczenia przewiduje bowiem przedziały odnoszące się do zmniejszenia kwoty grzywny dla różnych wskazanych kategorii przedsiębiorstw, przy czym akapit drugi owego ustępu określa kryteria, które Komisja powinna uwzględnić celem określenia poziomu zmniejszenia grzywny w ramach tych przedziałów.
- 265 Mając na uwadze zakres swobodnego uznania, którym dysponuje Komisja w zakresie oceny współpracy danego przedsiębiorstwa na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., tylko oczywiste przekroczenie tego zakresu swobodnego uznania może podlegać ocenie (zob. podobnie ww. w pkt 263 wyrok z dnia 10 maja 2007 r. w sprawie SGL Carbon przeciwko Komisji, pkt 81, 88, 89; ww. w pkt 263 wyrok z dnia 18 czerwca 2008 r. w sprawie Hoechst przeciwko Komisji, pkt 555).

W przedmiocie współpracy Otis w zakresie wykazania naruszenia w Belgii

- 266 W motywie 767 zaskarżonej decyzji Komisja zdecydowała „obniżyć grzywnę Otis o 40% w przedziale przewidzianym w pkt 23 [akapit pierwszy] [lit.] b [tired] pierwsze obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.”.
- 267 W motywie 763 zaskarżonej decyzji Komisja wyjaśnia, że „Otis jako drugie przedsiębiorstwo przekazało informacje dotyczące naruszenia w Belgii, niedługo po drugiej serii kontroli przeprowadzonych w Belgii” i że „wniosek Otis [na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.] porządkuje zasadniczo oświadczenia ustne przedsiębiorstwa i ograniczone dowody z okresu powstania naruszenia”.
- 268 W odniesieniu do wartości współpracy ze strony Otis Komisja wyjaśnia w motywie 766 zaskarżonej decyzji, że ta współpraca miała charakter ciągły i że „wspara Komisję w udowodnieniu naruszenia, w szczególności dzięki dokumentom z okresu naruszenia, które w konsekwencji zwiększyły wartość dowodów”. Komisja dodaje w tym motywie, że „niemniej jednak dowody przedstawiały ograniczone informacje na temat stanu faktycznego uprzednio nieznanego Komisji”.
- 269 Według skarżących w sprawie T-145/07 Otis powinna była skorzystać z obniżenia kwoty grzywny o 50%, ponieważ dostarczyła ona na wczesnym etapie postępowania istotne dowody dotyczące kartelów w Belgii, w tym dowody z okresu powstania naruszenia, takich jak wykaz projektów. W tym zakresie odwołują się one do swojej odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów. Według Otis zakres i wartość dowodowa przedstawionych dowodów były znacznie większe niż zakres i wartość dowodowa informacji przedłożonych przez Kone w odniesieniu do naruszeń w Niemczech, ze względu na które Komisja obniżyła grzywnę o 50%.
- 270 W tym względzie należy stwierdzić, że skarżące w sprawie T-145/07 nie kwestionują, iż współpraca ze strony Otis wchodzi w zakres pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tired pierwsze obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. i że na tej podstawie Otis była uprawniona do obniżenia kwoty grzywny o wartość od 30% do 50%. Obniżenie grzywny o 40% zastosowane wobec Otis ze względu na jej współpracę (motyw 767 zaskarżonej decyzji) mieści się więc w przedziale przewidzianym w tym zakresie przez obwieszczenie.

- 271 Wobec braku potrzeby wypowiedzenia się w zakresie dopuszczalności argumentacji skarżących dotyczącej zasadniczo uwag sformułowanych w dokumencie załączonym do skargi, należy stwierdzić, że w niniejszej sprawie skarżące nie wykazały, że Komisja w oczywisty sposób przekroczyła zakres swobodnego uznania, ustalając na 40% obniżkę kwoty grzywny nałożonej na Otis ze względu na jej współpracę przy wykazywaniu naruszenia w Belgii.
- 272 W tym zakresie należy przypomnieć, że obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. stanowi w pkt 23 lit. b) akapit drugi, że w celu ustalenia poziomu zmniejszenia grzywny w ramach przedziału Komisja uwzględnia jednocześnie „moment złożenia dowodów spełniających warunki określone w pkt 21 oraz zakres, w jakim zwiększają wartość dowodów już posiadanych”.
- 273 Z twierdzeń zaskarżonej decyzji, które nie zostały zakwestionowane (motywy 95, 96, 766 zaskarżonej decyzji), wynika, że chociaż Otis spełniła warunki z pkt 21 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. dotyczące niedużego upływu czasu od rozpoczęcia postępowania, to jednak dowody dotyczące kartelu złożone przez Otis, które doprowadziły do zmniejszenia kwoty grzywny, przedstawione zostały Komisji dopiero w momencie, gdy ta otrzymała już wniosek od Kone na podstawie obwieszczenia, który pozwolił na stwierdzenie naruszenia w Belgii (motyw 760 zaskarżonej decyzji). Ponadto Komisja zdążyła przeprowadzić dwie serie kontroli w Belgii, w szczególności w siedzibie Otis w Belgii.
- 274 Niezależnie od jakości i przydatności dowodów przedstawionych przez Otis, Komisja, biorąc pod uwagę datę przedstawienia tych dowodów, nie przekroczyła w oczywisty sposób zakresu swobodnego uznania, obniżając kwotę grzywny nałożonej na Otis o 40% ze względu na jej współpracę przy wykazywaniu istnienia kartelu w Belgii.
- 275 Wniosku tego nie podważa argument dotyczący obniżenia kwoty grzywny o 50% w przypadku Kone w odniesieniu do kartelu w Niemczech. Należy bowiem stwierdzić, że ocena, co stanowi istotne zwiększenie wartości dowodów, zakłada z definicji właściwą analizę kontekstu wszystkich dowodów posiadanych przez Komisję w związku z danym naruszeniem, wobec czego informacje związane z różnymi naruszeniami, w tym przypadkiem z naruszeniami w Belgii i w Niemczech, nie są porównywalne. Ponieważ sytuacje różnych przedsiębiorstw nie są porównywalne, Komisja nie naruszyła zasady równego traktowania, zmniejszając grzywnę Otis o 40% ze względu na jej współpracę przy wykazywaniu kartelu w Belgii, zaś w odniesieniu do Kone, zmniejszając grzywnę o 50% ze względu na jej współpracę przy wykazywaniu naruszenia w Niemczech.
- 276 W każdym razie skarżące w sprawie T-145/07, po pierwsze, nie udowodniły swoich twierdzeń, że zakres i wartość dowodowa dowodów przedstawionych przez Otis w odniesieniu do kartelu w Belgii były dużo większe niż zakres i wartość dowodowa informacji przedłożonych przez Kone w odniesieniu do Niemiec.
- 277 Po drugie, nie zakwestionowano, że Kone przedłożyła w dniach 12 i 18 lutego 2004 r. Komisji dowody istotnie zwiększające wartość zgromadzonego materiału dowodowego odnośnie do kartelu w Niemczech, to znaczy w miesiąc po pierwszej kontroli Komisji przeprowadzonej w dniu 28 stycznia 2004 r. (motywy 104–106, 792 zaskarżonej decyzji), podczas gdy współpraca ze strony Otis odnośnie do kartelu w Belgii została rozpoczęta [*poufne*], to znaczy po tym, jak zorganizowana została druga seria kontroli w tym państwie członkowskim w dniu 9 marca 2004 r. (motywy 95, 96 zaskarżonej decyzji).
- 278 Po trzecie, w momencie gdy Otis, której współpraca wynikała z pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret pierwsze obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., przedłożyła Komisji dowody dotyczące kartelu w Belgii, Komisja dysponowała już wystarczającymi do stwierdzenia naruszenia dowodami, które zawarte były we wcześniejszym wniosku Kone, a ze względu na który Kone została całkowicie zwolniona z grzywien (motywy 760, 761 zaskarżonej decyzji). Natomiast w odniesieniu do naruszenia

w Niemczech żadne przedsiębiorstwo nie skorzystało ze zwolnienia z grzywien, co oznacza, że Komisja nie posiadała wystarczających dowodów do stwierdzenia naruszenia w Niemczech, w momencie gdy Kone złożyła swój wniosek na podstawie obwieszczenia.

- 279 Z całości powyższych rozważań wynika, że wszystkie zarzuty Otis dotyczące zastosowania obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. w zakresie dotyczącym jej współpracy przy wykazaniu naruszenia w Belgii powinny zostać oddalone.

W przedmiocie współpracy Otis w zakresie wykazywania naruszenia w Niemczech

- 280 Otis, która jako drugie przedsiębiorstwo złożyła [poufne] wniosek na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. w odniesieniu do kartelu Niemczech (motyw 107 zaskarżonej decyzji), uzyskała obniżenie kwoty grzywiny o 25% na podstawie pkt 23 lit. b) tego obwieszczenia ze względu na jej współpracę przy wykazywaniu kartelu w Niemczech (motyw 800 zaskarżonej decyzji). Komisja wyjaśniła w tym zakresie w pkt 796 i 799 zaskarżonej decyzji:

„796 Uwzględniając wagę jak również jakość i datę złożenia uwag przez Otis, przedłożone dowody rzeczywiście istotnie zwiększają wartość zgromadzonego materiału dowodowego, co wzmacnia możliwości Komisji odnośnie do udowodnienia danych faktów. Jest to jednak normalny warunek wstępny zmniejszenia grzywien na podstawie pkt 21 i 22 obwieszczenia w sprawie współpracy z [2002 r.]. Otis nie wykazała bowiem, w jaki sposób jej współpraca mogłaby zostać uznana za okoliczności szczególne. Ponadto obwieszczenie w sprawie współpracy [z 2002 r.] nie upoważnia do przyznania obniżki grzywiny powyżej przedziału 20–30% w przypadku przedsiębiorstwa, które jako drugie przedstawia dowody.

[...]

799 Obniżenie grzywiny w przewidzianym przedziale bierze pod uwagę datę przekazania dowodów, stopnia, w jakim zwiększają one wartość zgromadzonego materiału dowodowego, jak również ciągłość współpracy przedsiębiorstwa po złożeniu uwag. Otis spełniła warunki pkt 21 dopiero po piśmie uzupełniającym [poufne]. Mimo to oświadczenia Otis istotnie zwiększyły wartość dowodów, wyraźnie wzmacniając możliwość udowodnienia przez Komisję naruszenia. [poufne] Jednakże przekazane dowodowy nie zawierają dowodów z okresu powstania naruszenia”.

- 281 Po pierwsze, skarżące w sprawie T-145/07 podnoszą, że Komisja naruszyła obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r., gdyż Otis spełniła warunki zwolnienia z grzywiny na podstawie pkt 8 lit. b) wskazanego obwieszczenia. Komisja poinformowała bowiem Otis, [poufne], że wciąż może skorzystać ze zwolnienia z grzywiny w odniesieniu do Niemiec na podstawie tego obwieszczenia i że może ona otrzymać zwolnienie warunkowe. Jednakże wniosek o zwolnienie został odrzucony [poufne]. Wbrew ocenie Komisji dowody, wyjaśnienia i informacje złożone przez Otis przed [poufne] pozwalały Komisji na stwierdzenie naruszenia artykułu 81 WE zgodnie z pkt 8 lit. b) obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.

- 282 Należy przypomnieć, że mając na uwadze zakres swobodnego uznania, którym dysponuje Komisja w zakresie oceny współpracy danego przedsiębiorstwa na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., tylko oczywiste przekroczenie tego zakresu swobodnego uznania może podlegać ocenie (zob. podobnie ww. w pkt 263 wyrok z dnia 10 maja 2007 r. w sprawie SGL Carbon przeciwko Komisji, pkt 81, 88, 89; ww. w pkt 263 wyrok z dnia 18 czerwca 2008 r. w sprawie Hoechst przeciwko Komisji, pkt 555).

- 283 Należy także przypomnieć, że jedną z przesłanek uzyskania zwolnienia z grzywny na podstawie pkt 8 lit. b) obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. jest warunek, by przedsiębiorstwo przedstawiło jako pierwsze dowody, które w opinii Komisji mogą umożliwić jej stwierdzenie naruszenia art. 81 WE w związku z podejrzeniem wystąpienia kartelu we Wspólnocie.
- 284 Należy stwierdzić, że w chwili przedłożenia przez Otis [poufne], na podstawie omawianego obwieszczenia, wniosku dotyczącego naruszenia w Niemczech, Komisja zdążyła już przeprowadzić dwie serie kontroli w tym państwie członkowskim, w dniu 28 stycznia i 9 marca 2004 r. (motywy 104, 106 zaskarżonej decyzji). Ponadto już w lecie 2003 r. Komisja otrzymała informacje od trzeciego informatora (motyw 91 zaskarżonej decyzji), a w dniu 12 lutego 2004 r. otrzymała wniosek Kone złożony na podstawie tego obwieszczenia (motyw 105 zaskarżonej decyzji).
- 285 Według skarżących w sprawie T-145/07 z pisma Komisji do Otis [poufne] wynika, że Komisja przed uzyskaniem informacji dostarczonych przez Otis nie była w stanie wykazać naruszenia w Niemczech.
- 286 W piśmie tym Komisja, przypominawszy [poufne], poinformowała Otis o podjęciu decyzji dotyczącej pierwszego wniosku na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. i [poufne]. Komisja dodała, że zamierza zbadać [poufne]. Komisja jednakże podtrzymała, że [poufne] w związku z jej udziałem w kartelu w Niemczech.
- 287 Należy podnieść, że pismo [poufne] należy czytać w związku z pkt 18 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., zgodnie z którym „Komisja nie rozpatrzy innych wniosków o zwolnienie z grzywny przed podjęciem decyzji w sprawie wcześniejszego wniosku dotyczącego tego samego zarzucanego naruszenia”. W związku z tym pismo to miało wyłącznie na celu poinformowanie Otis o tym, że Komisja, zdecydowawszy w przedmiocie wniosku o zwolnienie z grzywny innego przedsiębiorstwa, który w tym przypadku pochodził od Kone, mogła wreszcie rozpatrzyć wniosek o zwolnienie z grzywny Otis. Pismo to nie zawiera żadnej oceny jakości współpracy ze strony Otis. Wręcz przeciwnie, pismo to wyraźnie wskazuje, iż Komisja będzie musiała zbadać, czy dowody przedstawione przez Otis spełniają warunki określone w pkt 8 lit. b) obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.
- 288 Co się tyczy jakości współpracy ze strony Otis w odniesieniu do kartelu w Niemczech, należy stwierdzić, że – jak wynika z akt sprawy – polegała ona zasadniczo na jednostronnych oświadczeniach.
- 289 Tymczasem jednostronne oświadczenia przedsiębiorstwa, nawet szczegółowe, nie wystarczają do stwierdzenia naruszenia, jeśli nie są oparte na dokładnych i spójnych dowodach z dokumentów. Komisja jest bowiem zobowiązana do dostarczenia w swej decyzji dokładnych i zgodnych dowodów na poparcie silnego przekonania, że naruszenie miało miejsce (zob. wyrok Sądu z dnia 6 lipca 2000 r. w sprawie T-62/98 Volkswagen przeciwko Komisji, Rec. s. II-2707, pkt 43 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 290 Prawdą jest, że Otis przedstawiła w swoim wniosku na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. pewne dowody z dokumentów. [poufne].
- 291 Jednakże wartość dowodowa tych materiałów jest ograniczona. Nie zawierają one bowiem żadnych wskazówek co do zachowania antykonkurencyjnego stwierdzonego w zaskarżonej decyzji. [poufne].
- 292 W tych okolicznościach nawet jeśli dowody przedłożone przez Otis zawierały dokumenty z okresu powstania naruszenia (a mianowicie rachunki dwóch pracowników Otis) Komisja bez przekraczania w oczywisty sposób zakresu swobodnego uznania zdecydowała, że uwagi Otis nie wystarczyły do stwierdzenia naruszenia art. 81 WE w Niemczech. A zatem Komisja zgodnie z prawem odmówiła spółce Otis zwolnienia z grzywny na podstawie pkt 8 lit. b) obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.

- 293 Wniosku tego nie może podważyć fakt, że zaskarżona decyzja w wielu miejscach odwołuje się do uwag Otis. Należy przypomnieć w tym względzie, że Komisja w momencie otrzymania wniosku Otis złożonego na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. otrzymała już wniosek Kone złożony na podstawie tego obwieszczenia i że ten pierwszy wniosek, podobnie jak wniosek Otis, składał się zasadniczo z jednostronnych oświadczeń i nie opierał się na żadnych dowodach oprócz pisemnych oświadczeń sporządzonych z pamięci (motyw 788 zaskarżonej decyzji). Ponieważ Komisja w celu stwierdzenia naruszenia w Niemczech nie mogła oprzeć się wyłącznie na jednostronnych oświadczeniach Kone ani również Otis, musiała się odwołać w zaskarżonej decyzji (motywy 209–288 zaskarżonej decyzji) do wszystkich innych potwierdzających dowodów, pośród których znajdowały się dowody przedstawione przez Otis, które jednak same w sobie nie były wystarczające do stwierdzenia naruszenia (zob. pkt 289 powyżej).
- 294 Po drugie, skarżące w sprawie T-145/07 uważają, że w momencie odrzucenia wniosku o zwolnienie z grzywny Otis [poufne], Komisja nie przeanalizowała w pełni informacji dostarczonych przez to przedsiębiorstwo, a w szczególności dokumentów [poufne]. Tymczasem właściwa analiza dokumentów doprowadziłaby Komisję do przyznania Otis zwolnienia z grzywny.
- 295 Należy odrzucić ten argument, ponieważ z analizy przeprowadzonej w pkt 282–293 powyżej wynika, że całość informacji przedstawionych przez Otis Komisji, a więc również dokumentów [poufne], nie spełniała warunków określonych w pkt 8 lit. b) obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Oświadczenia jednostronne Otis, które nie opierały się na dokładnych i spójnych dowodach z dokumentów, nie pozwoliły Komisji same w sobie na stwierdzenie naruszenia w Niemczech.
- 296 W każdym razie twierdzenie skarżących w sprawie T-145/07, zgodnie z którym Komisja nie przeanalizowała dokumentów [poufne], jest błędne. Należy podnieść, że pismo Komisji do Otis [poufne], w którym Otis została poinformowana o zamiarze zbadania przez Komisję, czy Otis spełniła warunki określone w pkt 8 lit. b) obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., odwołuje się wyraźnie do złożonego oświadczenia [poufne] i przedstawionego dokumentu [poufne]. Komisja ponadto skorzystała, po pierwsze, z informacji przedstawionych przez Otis [poufne] (zob. pkt 108, 228, 253, 255, 257, 265, 266, 268, 270 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, motywy 213, 240, 242, 244, 251–254, 257, 260 zaskarżonej decyzji) i [poufne] (zob. pkt. 255, 275, 282 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, motywy 242, 272 zaskarżonej decyzji). Co się tyczy wiadomości elektronicznej Otis do Komisji [poufne], wystarczy stwierdzić, że zawiera ona jedynie propozycje Otis oddania do dyspozycji Komisji jej pracowników, a także w miarę możliwości jej byłych pracowników.
- 297 Po trzecie, skarżące w sprawie T-145/07 twierdzą, że akta Komisji nie zawierały kompletu dokumentów przedstawionych przez Otis i że w konsekwencji podstawy faktyczne oceny współpracy ze strony Otis były niekompletne, a przez to niepoprawne. W związku z tym Komisja nie uwzględniła w zaskarżonej decyzji wkładu [poufne] zawierającego tabelaryczne zestawienie podróży odbytych w Niemczech, wkładu [poufne] zawierającego koszty podróży, jak również dwa CD-ROM-y z pocztą elektroniczną, wkładu [poufne] zawierającego podsumowanie działań podjętych przez Otis w celu udzielenia pomocy Komisji a także wkładu [poufne] z propozycją oddania do dyspozycji Komisji byłych pracowników Otis. Ponadto zaskarżona decyzja nie wspomina o współpracy ze strony Otis w odpowiedzi na nieformalne prośby Komisji o udzielenie informacji na temat Niemiec.
- 298 Zarzut ten należy oddalić z tych samych powodów, które zostały wskazane w pkt 295 powyżej. W każdym razie należy stwierdzić, że odwrotnie niż twierdzą skarżące w sprawie T-145/07, informacje przedstawione przez Otis [poufne] stanowią część akt Komisji, zostały należycie wskazane w pkt 108 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów i w motywie 107 zaskarżonej decyzji i że ponadto zostały wykorzystane przez Komisję, o czym świadczą pkt 231, 232 i 258 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów i motywy 216, 217, 245 i 247 zaskarżonej decyzji. W odniesieniu do dwóch CD-ROM-ów, które zostały przedłożone Komisji i nie są uwzględnione w jej aktach, należy zauważyć, że – jak podnoszą skarżące w sprawie T-145/07 – stanowią one część wkładu Otis [poufne], należycie wzmiankowanego w motywie 107 zaskarżonej decyzji. Brak konkretnego odniesienia do tych

CD-ROM-ów w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów i w zaskarżonej decyzji należy tłumaczyć faktem, że nie zawierały one informacji użytecznych dla dochodzenia Komisji, co wynika w szczególności z analizy niektórych dokumentów zawartych na tych CD-ROM-ach, które zostały sporządzone przez Otis w odpowiedzi na pisemne zapytanie Sądu. W odniesieniu do wkładu [poufne] zawierającego podsumowanie działań podjętych przez Otis w celu udzielenia pomocy Komisji i wkładu [poufne] z propozycją oddania do dyspozycji Komisji byłych pracowników Otis należy stwierdzić, że nie zawierały one informacji dotyczących kartelu w Niemczech. W końcu poczta elektroniczna, która jakoby nie figuruje w aktach Komisji, zasadniczo odnosi się – jak słusznie podnosi Komisja – jedynie do praktycznych aspektów współpracy ze strony Otis (jak organizacja spotkań czy nieobecność niektórych współpracowników). Dlatego też zarzut skarżących w sprawie T-145/07 dotyczący błędnej oceny współpracy Otis należy oddalić.

- 299 Po czwarte, skarżące w sprawie T-145/07 zauważają, że Komisja nie wyjaśniła w zaskarżonej decyzji powodów odrzucenia wniosku o zwolnienie z grzywny Otis. W ten sposób Komisja naruszyła art. 253 WE, obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r., zasadę ochrony uzasadnionych oczekiwań, jak również prawo do brony Otis, wobec czego grzywna nałożona na Otis w związku z kartelem w Niemczech powinna zostać zniesiona.
- 300 Z pkt 31 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., który został przywołany wprost przez skarżące, wynika, że „fakt współpracy ze strony przedsiębiorstwa z [Komisją] w trakcie postępowania administracyjnego zostanie odnotowany w każdej decyzji w celu wyjaśnienia powodów zwolnienia z grzywny lub zmniejszenia jej wysokości”.
- 301 Ponadto zgodnie z utrwalonym orzecznictwem ocena, czy uzasadnienie aktu spełnia wymogi art. 253 WE, winna opierać się nie tylko na jego brzmieniu, ale także uwzględniać okoliczności jego wydania, jak również całości przepisów prawa regulującego daną dziedzinę (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 25 czerwca 1998 r. w sprawach połączonych T-371/94 i T-394/94 British Airways i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-2405, pkt 94 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 302 Co więcej, Trybunał orzekł już, że uzasadnienie może być dorozumiane, pod warunkiem że umożliwia ono zainteresowanym poznanie powodów, dla których podjęte zostały dane środki, i dostarcza elementów wystarczających dla dokonania kontroli (zob. podobnie ww. w pkt 123 wyrok Trybunału w sprawie Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 372; wyrok Trybunału z dnia 8 lutego 2007 r. w sprawie C-3/06 P Groupe Danone przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-1331, pkt 46).
- 303 W niniejszej sprawie należy stwierdzić, iż w motywie 795 zaskarżonej decyzji Komisja podnosi, że „Otis wystąpiła o zwolnienie z grzywny na podstawie pkt 8 lit. b) obwieszczenia w sprawie współpracy [z 2002 r.], twierdząc, że jako pierwsze przedsiębiorstwo przedstawiła dodatkowe dowody, bez których Komisja nie mogłaby udowodnić kartelu w Niemczech”.
- 304 Chociaż Komisja nie odpowiedziała bezpośrednio na ten argument, to odpowiedziała na niego pośrednio, wyjaśniając w motywach 796–800 zaskarżonej decyzji, że dowody przedstawione przez Otis dały jej prawo do zmniejszenia kwoty grzywny o 25% na podstawie pkt 21–23 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.
- 305 Mając na względzie ramy prawne, w których współpraca Otis była badana, jej wniosek o zwolnienie z grzywny musiał zostać odrzucony z uwagi na fakt, że nie zostały spełnione warunki z pkt 8 lit. b) obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., lub też innymi słowy, dowody przedstawione przez Otis nie pozwoliły Komisji na stwierdzenie naruszenia w Niemczech.
- 306 Zaskarżona decyzja umożliwia więc Otis zapoznanie się z uzasadnieniem odmowy Komisji w zakresie przyznania jej zwolnienia z grzywny ze względu na jej współpracę w ramach obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., a Sądowi przeprowadzenie kontroli zgodności z prawem. Zarzuty dotyczące naruszenia art. 253 WE i obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. należy zatem odrzucić.

Ponieważ skarżące w sprawie T-145/07 opierają swój zarzut dotyczący naruszenia prawa do obrony wyłącznie na domniemanym braku uzasadnienia zaskarżonej decyzji w odniesieniu do odrzucenia wniosku Otis o zwolnienie z grzywny, również ten zarzut należy oddalić. To samo odnosi się do zarzutu dotyczącego naruszenia zasady uzasadnionych oczekiwań, która w ocenie skarżących wymagała od Komisji uzasadnienia decyzji o braku zwolnienia Otis z grzywny.

- 307 Po piąte, skarżące w sprawie T-145/07 twierdzą, że skoro Sąd musiał uznać, że Otis nie może skorzystać ze zwolnienia z grzywny, to Komisja naruszyła obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. poprzez odmowę przyznania Otis „częściowego zwolnienia” w odniesieniu do niektórych aspektów niezgodnych z prawem uzgodnień, które Otis ujawniła jako pierwsza, zgodnie z pkt 23 lit. b) akapit ostatni tego obwieszczenia. W związku z tym Komisja nie powinna była nałożyć na Otis grzywny za kartel dotyczący wind w okresie od grudnia 2000 r. do czerwca 2002 r., a także za kartel dotyczący schodów ruchomych w okresie od sierpnia 1995 r. do czerwca 2002 r.
- 308 Punkt 23 lit. b) akapit ostatni obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. stanowi, że „jeżeli przedsiębiorstwo przedstawi dowody odnoszące się do stanu faktycznego uprzednio nieznanego Komisji, mające bezpośredni wpływ na siłę lub czas trwania domniemanego kartelu, Komisja nie uwzględni tych elementów przy ustalaniu grzywien nakładanych na przedsiębiorstwo, które dostarczyło te dowody”.
- 309 Nawet jeśli poprzez współpracę z Otis zwiększona została wartość dowodowa względem dowodów uprzednio posiadanych przez Komisję, w związku z czym Komisja przyznała tej spółce zmniejszenie kwoty grzywny wynoszące 25% zgodnie z pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret drugie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. (motywy 796–800 zaskarżonej decyzji), Komisja mogła zgodnie z prawem uznać, że przedsiębiorstwo to nie mogło żądać dodatkowego zmniejszenia kwoty grzywny na podstawie pkt 23 lit. b) akapit ostatni wskazanego obwieszczenia.
- 310 W tym względzie należy przypomnieć, po pierwsze, że w momencie przedstawienia wniosku Otis Komisji, [poufne], Komisja otrzymała już w dniu 12 lutego 2004 r. wniosek Kone w przedmiocie tego samego naruszenia, a także otrzymała już informacje od trzeciego informatora. Ponadto do tego czasu zdążyła już przeprowadzić dwie serie kontroli w Niemczech w odniesieniu do sektora wind i schodów ruchomych. Tak więc we wniosku z dnia 12 lutego 2004 r. Kone poinformowała już Komisję [poufne]. Ponadto skarżące w sprawie T-145/07 nie zakwestionowały stwierdzenia przez Komisję jednolitego i ciągłego naruszenia w sektorze wind i schodów ruchomych, wobec czego argumentacja, że nie można było nałożyć grzywny na Otis w odniesieniu do „kartelu dotyczącego wind” w okresie od grudnia 2000 r. do czerwca 2002 r. i „kartelu dotyczącego schodów ruchomych” w okresie od sierpnia 1995 r. do czerwca 2002 r. nie może zostać przyjęta.
- 311 W tym kontekście – odwrotnie niż twierdzą skarżące w sprawie T-145/07 – fakt, że Komisja nie miała wiedzy na temat konkretnych szczegółów dotyczących dat i miejsc spotkań między konkurentami, nie ma znaczenia, gdyż nie ma potrzeby, aby do oceny faktów w związku z art.81 WE Komisja określiła daty i a fortiori miejsca spotkań konkurentów. (wyroki Sądu: z dnia 20 kwietnia 1999 r. w sprawach połączonych od T-305/94 do T-307/94, od T-313/94 do T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, od T-329/94 do T-335/94 Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-931, pkt 675; z dnia 15 marca 2000 r. w sprawach połączonych T-25/95, T-26/95, od T-30/95 do T-32/95, od T-34/95 do T-39/95, od T-42/95 do T-46/95, T-48/95, od T-50/95 do T-65/95, od T-68/95 do T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 i T-104/95 Cimenteries CBR i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-491, pkt 2354). Z powyższego wynika, iż wbrew temu, co twierdzą skarżące, Komisja była poinformowana w momencie złożenia przez skarżące wniosku na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. o istnieniu kartelu od sierpnia 1995 r.
- 312 Po drugie, jak wskazano już w pkt 295 powyżej, wniosek Otis składał się z jednostronnych oświadczeń, którym nie towarzyszyły żadne dokładne i spójne dowody z dokumentów odnośnie do naruszenia. W tych okolicznościach wniosek Kone dotyczący Niemiec nie zawierał dowodów mających

bezpośrednie znaczenie dla okoliczności stanowiących o wadze lub czasie trwania naruszenia. Wkład Otis mógł bowiem wpłynąć jedynie pośrednio na określenie czasu trwania i wagi naruszenia, ponieważ każdy element jej wkładu wymagał potwierdzenia przez inne dowody, które Komisja zebrała w trakcie swojego dochodzenia.

- 313 Należy zatem oddalić argument dotyczący braku zastosowania pkt 23 lit. b) akapit ostatni obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.
- 314 Skarżące w sprawie T-145/07 zarzucają również naruszenie art. 253 WE ze względu na to, że Komisja nie wskazała, z jakiego powodu Otis nie mogła skorzystać ze „zwolnienia częściowego” na podstawie pkt 23 lit. b) akapit ostatni obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.
- 315 Jednakże należy stwierdzić, że pkt 23 lit. b) akapit ostatni znajdujący się w sekcji B obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., zatytułowanej „Zmniejszenie kwoty grzywny”, wpisuje się w ramy określenia poziomu zmniejszenia kwoty grzywny, z której skorzystać może przedsiębiorstwo, które dostarczyło Komisji dowody zwiększające wartość zgromadzonych materiałów dowodowych. Ponieważ Komisja w ramach oceny współpracy Otis na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. (motywy 795–800 zaskarżonej decyzji) przyznała jej zmniejszenie kwoty grzywny o 25% na podstawie pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret drugie rzeczonego obwieszczenia, odrzuciła – w sposób dorozumiany, aczkolwiek pewny – wniosek Otis o skorzystanie z pkt 23 lit. b) akapit ostatni tego obwieszczenia.
- 316 Mając na względzie ramy prawne, w których współpraca Otis była badana, i z uwagi na fakt, że Komisja w motywach 795–800 zaskarżonej decyzji uznała, iż Otis może skorzystać ze zmniejszenia kwoty grzywny jedynie o 25%, wniosek Otis o zastosowanie pkt 23 lit. b) akapit ostatni obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. musiał zostać odrzucony ze względu na to, że nie zostały spełnione warunki tego postanowienia lub też innymi słowy przedstawione dowody dotyczące stanu faktycznego uprzednio nieznanego Komisji nie miały bezpośredniego znaczenia dla określenia wagi lub czasu trwania zarzucanego kartelu.
- 317 Zaskarżona decyzja umożliwia więc Otis zapoznanie się z uzasadnieniem odmowy zastosowania przez Komisję pkt 23 lit. b) akapit ostatni obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. przy określaniu zmniejszenia kwoty grzywny, a Sądowi przeprowadzenie kontroli zgodności z prawem. Argument dotyczący naruszenia art. 253 WE należy zatem oddalić.
- 318 Po szóste, skarżące w sprawie T-145/07 podnoszą, że skoro Sąd musiał uznać, że Kone powinna skorzystać ze zwolnienia w odniesieniu do Niemiec, to współpraca ze strony Otis powinna być zostać zbadana w ramach pierwszego przedziału obniżek przewidzianych w pkt 23 lit. b) obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. i doprowadzić do zmniejszenia o 50% kwoty grzywny w odniesieniu do Niemiec, a w każdym razie powinna skutkować obniżką wyraźnie większą niż 25%. Argument ten nie może zostać uwzględniony. Opiera się on bowiem na zwykłej hipotezie, że Kone powinna skorzystać ze zwolnienia w odniesieniu do Niemiec, która to hipoteza bynajmniej nie została udowodniona.
- 319 Po siódme, w odniesieniu do zmniejszenia kwoty grzywny o 25% przyznanego Otis za jej współpracę w ramach obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. skarżące w sprawie T-145/07 twierdzą, po pierwsze, że obniżka ta jest niewystarczająco uzasadniona, co oznacza naruszenie art. 253 WE.
- 320 Argument ten należy oddalić. W motywach 796–800 zaskarżonej decyzji Komisja wskazała powody, które doprowadziły ją do przyznania Otis zmniejszenia kwoty grzywny o 25% ze względu na jej współpracę w ramach obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Zaskarżona decyzja umożliwia więc Otis zapoznanie się z uzasadnieniem tej obniżki, a Sądowi na przeprowadzenie kontroli zgodności z prawem.

- 321 Po drugie, skarżące w sprawie T-145/07 twierdzą, że zgodnie z pkt 21 i 22 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Komisja powinna była przyznać Otis zmniejszenie kwoty grzywny o 50%, a w każdym razie powinna skutkować zmniejszeniem wyrażnie większym niż 25%, zważywszy, że współpraca Otis istotnie zwiększyła wartość dowodów, co pozwoliło Komisji udowodnić naruszenie.
- 322 W tym względzie należy przede wszystkim stwierdzić, że pierwszy wkład Otis w ramach jej wniosku złożonego na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. dotyczący naruszenia w Niemczech [*poufne*] został przedstawiony po wniosku Kone dotyczącym tego samego naruszenia, który został złożony w dniu 12 lutego 2004 r. i uzupełniony w dniu 18 lutego 2004 r. Kone jest więc pierwszym przedsiębiorstwem spełniającym warunki pkt 21 obwieszczenia. Tym samym Kone była pierwszym przedsiębiorstwem, które spełniło warunki określone w pkt 21 obwieszczenia.
- 323 Zastosowanie w odniesieniu do Otis przedziału zmniejszenia kwoty grzywny przewidzianego w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. było wykluczone, ponieważ takie zmniejszenie zarezerwowane jest dla pierwszego przedsiębiorstwa, które spełni warunki określone w pkt 21 tego obwieszczenia.
- 324 Współpraca Otis jako drugiego przedsiębiorstwa, które spełniło warunki określone w pkt 21 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., w nieunikniony sposób wchodzi w zakres zastosowania pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret drugie tego obwieszczenia. Na tej podstawie przedsiębiorstwo to uprawnione było do uzyskania zmniejszenia kwoty grzywny pomiędzy 20% a 30%. Zmniejszenie grzywny o 25% przyznane Otis za jej współpracę w zakresie wykazywania naruszenia w Niemczech (motyw 800 zaskarżonej decyzji) mieści się w przedziale przewidzianym w tym zakresie przez obwieszczenie.
- 325 Ponieważ Otis nie była pierwszym przedsiębiorstwem, które złożyło wniosek dotyczący Niemiec na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., nie mogła ona skorzystać ze zmniejszenia kwoty grzywny o 50%. Jej argument, że przeciwnie do tego, co wskazano w motywie 799 zaskarżonej decyzji, spełniła ona warunki określone w pkt 21 obwieszczenia przed [*poufne*], pozbawione jest w tym względzie znaczenia.
- 326 Następnie należy przypomnieć, że Komisja dysponuje zakresem swobodnego uznania, gdy musi określić dokładny poziom zmniejszenia kwoty danej grzywny w ramach przedziałów określonych w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. i tylko oczywiste przekroczenie tego zakresu swobodnego uznania może podlegać ocenie Sądu (zob. podobnie ww. w pkt 263 wyroki: z dnia 10 maja 2007 r. w sprawie SGL Carbon przeciwko Komisji, pkt 81, 88, 89; z dnia 2008 r. w sprawie Hoechst przeciwko Komisji, pkt 555).
- 327 Należy więc zbadać, czy skarżące w sprawie T-145/07 wykazały, że Komisja w oczywisty sposób przekroczyła zakres swobodnego uznania, ustalając zmniejszenie kwoty grzywny dla Otis o 25% ze względu na jej współpracę w zakresie wykazywania naruszenia w Niemczech. W tym względzie skarżące w sprawie T-145/07 podnoszą, że dowody posiadane przez Komisję, zanim Otis przedstawiła dokumenty, były niejasne i odnosiły się jedynie do lat 2002 i 2003, że Otis współpracowała nawet po odrzuceniu jej wniosku o zwolnienie z grzywny i że twierdzenia zawarte w zaskarżonej decyzji opierały się na informacjach przedłożonych przez Otis, co dowodzi, że zwiększyły one istotnie wartość dowodów.
- 328 W tym względzie należy przypomnieć, że obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. stanowi w pkt 23 lit. b) akapit drugi, że w celu ustalenia poziomu zmniejszenia grzywny w ramach przedziału między 20% i 30% Komisja uwzględni jednocześnie „moment złożenia dowodów spełniających warunki określone w pkt 21 oraz zakres, w jakim zwiększają wartość dowodów już posiadanych”.

- 329 Po pierwsze, zakładając nawet, że zgodnie z twierdzeniem skarżących w sprawie T-145/07 Otis spełniła warunki określone w pkt 21 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. jeszcze przed [poufne], faktem pozostaje, że przedsiębiorstwo to nie mogło w żadnym razie spełnić tych warunków przed [poufne], datą złożenia przez Otis wniosku w odniesieniu do Niemiec (motyw 107 zaskarżonej decyzji). W tym momencie Komisja posiadała już oświadczenia informatora (motyw 91 zaskarżonej decyzji), zdążyła przeprowadzić dwie serie kontroli w Niemczech (motywy 104, 106, 107 zaskarżonej decyzji) i otrzymała już wniosek Kone opisujący cele, organizację, uczestników, przedmiot i czas trwania kartelu.
- 330 Po drugie, w odniesieniu do stopnia, w jakim współpraca Otis zwiększyła wartość dowodów, należy przypomnieć, że w ramach wniosku złożonego na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. w odniesieniu do jej udziału w naruszeniu w Niemczech, przedstawiała ona Komisji zasadniczo jednostronne oświadczenia dotyczące tego naruszenia. Jak podkreśliła Komisja w motywie 799 zaskarżonej decyzji „oświadczenia Otis istotnie zwiększyły wartość dowodów, wyraźnie wzmacniając możliwość udowodnienia przez Komisję naruszenia”. Niemniej jednak dowody przedstawione przez przedsiębiorstwo dla celów wniosku złożonego na podstawie obwieszczenia posiadają mniejszą wartość niż dowody na piśmie pochodzące z okresu, w którym zaistniał stan faktyczny (zob. pkt 22 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.).
- 331 Ponadto w odniesieniu do dokumentów z okresu powstania naruszenia, które Otis przedłożyła Komisji, należy przypomnieć, że miały one ograniczoną wartość dowodową, ponieważ nie zawierały one żadnych wskazówek co do wystąpienia zachowania antykonkurencyjnego stwierdzonego w zaskarżonej decyzji (zob. pkt 291 powyżej).
- 332 Wobec powyższego Komisja nie przekroczyła w oczywisty sposób zakresu swobodnego uznania, przyznając Otis ze względu na jej współpracę przy wykazywaniu kartelu w Niemczech obniżkę kwoty grzywny sytuującą się w połowie przedziału znajdującego zastosowanie na podstawie pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret drugie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.
- 333 Po trzecie, nawet zakładając, że zgodnie z tym, co twierdzą skarżące, w sprawie T-145/07 wkład ze strony Otis był lepszej jakości niż wkład Kone, to twierdzenie to nie pozwala uznać, że Komisja w oczywisty sposób naruszyła zasadę proporcjonalności i słuszności, przyznając Otis obniżkę kwoty grzywny o 25%, a Kone o 50%. Bezsporne jest bowiem, że współpraca Kone poprzedzała współpracę Otis i że współpraca ze strony Kone miała jakość wystarczającą do uznania jej za istotnie zwiększającą wartość zgromadzonych już przez Komisję dowodów. Ponieważ w interesie Wspólnoty jest, aby tajne kartele zostały jak najszybciej ujawnione i ukarane, wynagrodzenie przede wszystkim pierwszego przedsiębiorstwa, które dzięki swojej współpracy wzmocniło w istotny sposób zdolność Komisji do wykazania danego naruszenia, pozostaje w zgodzie z zasadą proporcjonalności.
- 334 Po czwarte, w odniesieniu do zarzutu skarżących w sprawie T-145/07 dotyczącego faktu, że różne traktowanie Otis i Kone naruszyło zasadę równego traktowania, należy przypomnieć, iż współpraca Kone poprzedzała współpracę Otis i że Kone rozpoczęła współpracę niedługo po pierwszej serii kontroli w Niemczech, podczas gdy współpraca Otis rozpoczęła się dopiero po drugiej serii kontroli (motywy 104–107 zaskarżonej decyzji). Zakładając nawet, że wartość współpracy Otis była zasadniczo większa niż wartość współpracy Kone, należy podnieść, że ocena wartości wniosku złożonego na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. dokonywana jest w świetle dowodów zgromadzonych już przez Komisję. W momencie składania wniosku przez Otis Komisja posiadała dużo więcej dowodów w momencie składania wniosku przez Kone.
- 335 Ponieważ sytuacje różnych przedsiębiorstw nie są porównywalne, Komisja nie naruszyła zasady równego traktowania, zmniejszając grzywnę w przypadku Kone o 50% ze względu na jej współpracę na podstawie pkt 23 lit. b) tiret pierwsze obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., a w przypadku Otis o 25% na podstawie pkt 23 lit. b) tiret drugie tego obwieszczenia.

- 336 Po piąte, argument skarżących w sprawie T-145/07 podniesiony w przypisie dolnym w replice dotyczący naruszenia ich prawa do obrony z uwagi na fakt, że nie miały one dostępu do dowodów przedstawionych przez informatora w trakcie postępowania administracyjnego, również nie może zostać przyjęty, gdyż skarżące nie wyjaśniają, pod jakim względem treść zaskarżonej decyzji mogłaby być inna, gdyby miały one dostęp do tych dokumentów (zob. ww. w pkt 159 wyrok w sprawie Thyssen Stahl przeciwko Komisji, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 337 Po ósme, skarżące w sprawie T-145/07 podnoszą posiłkowo, że skoro Sąd musiał uznać, że Otis nie może skorzystać z obniżenia grzywny o 50% na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., to powinien wziąć pod uwagę jej współpracę jako okoliczność łagodzącą na podstawie wytycznych z 1998 r.
- 338 Argument ten, który został zawarty w przypisie dolnym skargi i nie został przez nie nigdzie rozwinięty nie spełnia warunków art. 44 §. 1 lit. c) regulaminu postępowania przed Sądem i wobec tego jest niedopuszczalny.
- 339 Z całości powyższych rozważań wynika, że wszystkie zarzuty Otis dotyczące zastosowania obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. w zakresie dotyczącym jej współpracy przy wykazaniu naruszenia w Niemczech powinny zostać oddalone.

W przedmiocie współpracy Otis w zakresie wykazywania naruszenia w Luksemburgu

- 340 Komisja postanowiła w motywie 823 zaskarżonej decyzji „przyznać Otis obniżkę kwoty grzywny o 40% w ramach przedziału przewidzianego w pkt 23 [lit.] b) [akapit pierwszy] tiret [pierwsze] obwieszczenia w sprawie współpracy [z 2002 r.]”.
- 341 W motywie 818 zaskarżonej decyzji Komisja wyjaśniła, że „Otis jako druga przedstawiła wniosek [na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.] dotyczący dostarczenia informacji na temat kartelu w Luksemburgu”. Komisja uściśliła w motywie 819 zaskarżonej decyzji, że Otis dostarczyła [poufne]. Komisja dodała w motywie 820 zaskarżonej decyzji, [poufne].
- 342 W odniesieniu do wartości współpracy Otis Komisja w motywach 821 i 822 zaskarżonej decyzji stwierdziła, co następuje:
- „821 Komisja wnioskuję, że połączenie, po pierwsze oświadczeń [poufne], i po drugie, dowodów z okresu postania naruszenia [poufne] przedstawionych przez Otis istotnie zwiększa wartość dowodów. [poufne].
- 822 [...] Otis spełnia w całości przesłankę z [pkt] 21, po tym jak przedstawiła dodatkowe informacje [poufne], zwiększając w ten sposób wartość dowodów, co z kolei zwiększyło zdolność Komisji do wykazania naruszenia i wyraźnie potwierdziło daty początku i końca kartelu. Nowe informacje zawarte w uwagach tej spółki były jednak ograniczone [poufne]”.
- 343 Skarżące w sprawach połączonych T-141/07 i T-145/07 podnoszą, że współpraca Otis na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. zgodnie z kryteriami przedstawionymi w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret pierwsze tego obwieszczenia uzasadnia maksymalne zmniejszenie kwoty grzywny, tj. o 50%, z uwagi na datę przedłożenia dowodów Komisji, zwiększenie wartości dowodów w odniesieniu zarówno do zrozumienia przez Komisję naruszenia, jak i przekazanych do jej dyspozycji dowodów z dokumentów, oraz ciągłość i pełnię współpracy przez cały okres postępowania. Skarżąca w sprawie T-141/07 dodaje w tym względzie, że dowody przedstawione przez GTO pozwoliły w szczególności dokładnie określić okres trwania kartelu, wydobyć na światło dzienne istnienie mechanizmu korekcyjnego, który bynajmniej nie wynagradzał utraty rynków konkurentom nieuczestniczącym w kartelu i opisać mechanizm kontroli cen przez uczestników kartelu. Skarżące

w sprawie T-145/07 podnoszą również, że zakres dowodów dostarczonych przez Otis w odniesieniu do kartelu w Luksemburgu przewyższa dalece dokumenty przedstawione przez Kone w odniesieniu do Niemiec, w związku z którymi Komisja przyznała obniżkę kwoty grzywny wynoszącą 50%.

- 344 W tym względzie należy przede wszystkim stwierdzić, że skarżące w sprawach T-141/07 i T-145/07 nie kwestionują, że współpraca Otis podlega pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret pierwsze obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. i że na tej podstawie przedsiębiorstwo to było uprawnione do zmniejszenia grzywny pomiędzy 30% a 50%. Zmniejszenie o 40% grzywny Otis ze względu na jej współpracę (motyw 823 zaskarżonej decyzji) mieści się więc w przedziale przewidzianym w tym zakresie przez obwieszczenie.
- 345 W dalszej kolejności należy również przypomnieć, że Komisja dysponuje zakresem swobodnego uznania, gdy musi określić dokładny poziom zmniejszenia kwoty danej grzywny w ramach przedziałów określonych w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. i tylko oczywiste przekroczenie tego zakresu swobodnego uznania może podlegać ocenie Sądu (zob. podobnie ww. w pkt 263 wyroki: z dnia 10 maja 2007 r. w sprawie SGL Carbon przeciwko Komisji, pkt 81, 88, 89; z dnia 18 czerwca 2008 r. w sprawie Hoechst przeciwko Komisji, pkt 555).
- 346 Obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. stanowi w pkt 23 lit. b) akapit drugi, że w celu ustalenia poziomu zmniejszenia grzywny w ramach przedziału Komisja uwzględni jednocześnie „moment złożenia dowodów spełniających warunki określone w pkt 21 oraz zakres, w jakim zwiększają wartość dowodów już posiadanych”. Ponadto zgodnie z tym samym przepisem Komisja może także uwzględnić zakres i ciągłość współpracy prowadzonej przez przedsiębiorstwo po dniu złożenia dowodów”.
- 347 Tymczasem z twierdzeń zaskarżonej decyzji, które nie zostały zakwestionowane, niewątpliwie wynika przede wszystkim, że jeśli nawet współpraca ze strony Otis spełniała warunki z pkt 21 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., to jednak dowody dotyczące kartelu w Luksemburgu, które zostały złożone przez Otis i które doprowadziły do zmniejszenia kwoty grzywny, przedstawione zostały Komisji dopiero w momencie, gdy, po pierwsze, Komisja otrzymała już od Kone informacje dotyczące tego kartelu, które pozwoliły na stwierdzenie naruszenia i w odniesieniu do których przedsiębiorstwo to zostało zwolnione z grzywny na podstawie pkt 8 lit. b) obwieszczenia (motyw 816 zaskarżonej decyzji), a po drugie, Komisja przeprowadziła już kontrole w lokalach domniemanych członków kartelu w Luksemburgu (motyw 116 zaskarżonej decyzji).
- 348 Po drugie, w odniesieniu do skali zwiększenia wartości materiałów dowodowych znajdujących się już w posiadaniu Komisji poprzez dostarczenie dowodów przez Otis, w niniejszej sprawie należy stwierdzić, podobnie jak uczyniła to Komisja, że z uwagi na fakt, iż Kone dostarczyła Komisji już dowody, które pozwoliły stwierdzić naruszenie w Luksemburgu, wartość dodana współpracy ze strony Otis, która przedstawiła Komisji pewne informacje, które nie były jeszcze znane tej instytucji, jak również pewne nowe dowody z dokumentów, a dokładnie wykazy projektów, musiała być ograniczona.
- 349 W tych okolicznościach – niezależnie od zakresu i ciągłości współpracy udowodnianej przez Otis – Komisja nie przekroczyła w oczywisty sposób zakresu swobodnego uznania, przyznając Otis obniżkę grzywny o 40% z uwagi na jej współpracę w zakresie wykazywania kartelu w Luksemburgu.
- 350 Wniosku tego nie podważa argument skarżących w sprawie T-145/07 dotyczący przyznanej Kone obniżki kwoty grzywny o 50% w odniesieniu do naruszenia w Niemczech.
- 351 Jak przypomniano w pkt 275 powyżej, należy bowiem stwierdzić, że ocena, co stanowi istotne zwiększenie wartości dowodów, zakłada z definicji właściwą analizę kontekstu wszystkich dowodów posiadanych przez Komisję w związku z danym naruszeniem, wobec czego informacje związane z różnymi naruszeniami, w tym przypadku z naruszeniami w Luksemburgu i w Niemczech, nie są porównywalne. Ponieważ sytuacje różnych przedsiębiorstw nie są porównywalne, Komisja nie

naruszyła zasady równego traktowania, zmniejszając grzywnę Otis o 40% ze względu na jej współpracę w zakresie wykazywania kartelu w Luksemburgu, podczas gdy Kone przyznana została obniżka o 50% ze względu na jej współpracę w zakresie wykazywania naruszenia w Niemczech.

352 W każdym razie skarżące w sprawie T-145/07 nie wyjaśniają, po pierwsze, twierdzenia, zgodnie z którym zakres i wartość dowodów przedstawionych przez Otis w odniesieniu do kartelu w Luksemburgu przewyższa „znacznie” przedłożone przez Kone informacje na temat naruszenia w Niemczech.

353 Po drugie, w momencie gdy Otis, której współpraca wynikała z pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret pierwsze obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., przedstawiła Komisji dowody dotyczące naruszenia w Luksemburgu, Komisja posiadała już dowody wystarczające do stwierdzenia naruszenia, które to dowody pochodziły z wcześniejszego wniosku złożonego przez Kone, na podstawie którego spółce tej zostało przyznane całkowite zwolnienie z grzywny (motyw 816 zaskarżonej decyzji). Natomiast w odniesieniu do naruszenia w Niemczech, żadne przedsiębiorstwo nie uzyskało zwolnienia z grzywny. Komisja nie posiadała zatem wystarczających dowodów, aby móc stwierdzić naruszenie w Niemczech, w momencie złożenia wniosku przez Kone na podstawie tego obwieszczenia. Nawet przyjmując, że – jak twierdzą skarżące w sprawie T-145/07 – dowody dotyczące naruszenia w Niemczech dostarczone przez Kone, której współpraca wynikała także z pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret pierwsze wspomnianego obwieszczenia, były mniej dokładne niż dowody przedstawione przez Otis w sprawie kartelu w Luksemburgu, Komisja nie przekroczyła w sposób oczywisty przysługującego jej zakresu swobodnego uznania, przyznając Otis obniżkę kwoty grzywny o 40%, natomiast Kone o 50% z tytułu współpracy tych przedsiębiorstw dotyczącej odpowiednio karteli w Luksemburgu i w Niemczech, gdyż zgodnie z pkt 21 obwieszczenia ocena zwiększenia wartości przedstawionych dowodów dokonywana jest w odniesieniu do dowodów już posiadanych przez Komisję.

354 Z całości powyższych rozważań wynika, że wszystkie zarzuty Otis dotyczące zastosowania obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. w zakresie dotyczącym jej współpracy przy wykazaniu naruszenia w Luksemburgu powinny zostać oddalone.

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia zasad ochrony uzasadnionych oczekiwań i proporcjonalności przy ustalaniu zmniejszenia kwoty grzywien przyznanej za współpracę wykraczającą poza ramy obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.

355 W pkt 614 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja wskazała, że zamierzała „udzielić zmniejszenia [grzywien] za współpracę poza ramami obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., w szczególności gdy spółka nie kwestionowała okoliczności faktycznych lub świadczyła dodatkową pomoc pozwalającą na wyjaśnienie lub uzupełnienie okoliczności stwierdzonych przez Komisję”.

356 W motywie 758 zaskarżonej decyzji Komisja wskazała, iż „w związku z tym, że pkt 614 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów wzbudził w niniejszej sprawie oczekiwanie, Komisja zadecydowała o dokonywaniu interpretacji tego punktu na korzyść przedsiębiorstw, które na jego podstawie przyczyniły się do wykazania okoliczności faktycznych naruszenia wskazanego w zaskarżonej decyzji, nie kwestionując okoliczności faktycznych lub przedkładając inne informacje lub dodatkowe szczegóły”.

357 W związku z tym Komisja przyznała wszystkim uczestnikom czterech naruszeń, z wyjątkiem z jednej strony przedsiębiorstw, które uzyskały zwolnienie z grzywien (motywy 762, 817, 839 zaskarżonej decyzji), oraz z drugiej strony spółki Kone w ramach kartelu w Niderlandach (motyw 851 zaskarżonej decyzji), zmniejszenie kwoty grzywien o 1% za ich współpracę poza ramami obwieszczenia w sprawie

współpracy z 2002 r. ze względu na brak zakwestionowania okoliczności faktycznych wskazanych w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów (motywy 768, 774, 777, 794, 801, 806, 813, 824, 829, 835, 845, 854, 855, 856 zaskarżonej decyzji).

358 W pierwszej kolejności skarżące w sprawach połączonych T-141/07 i T-145/07 twierdzą, że mogą zasadnie żądać zmniejszenia kwoty grzywny nałożonej na Otis za naruszenia w Belgii, Niemczech i Luksemburgu co najmniej o 10% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych opisanych w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów. Uzasadnione oczekiwanie tego rodzaju wynika ich zdaniem z pkt 614 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów i z praktyki decyzyjnej Komisji, zgodnie z którą przedsiębiorstwo niepodważające prawdziwości zarzucanych w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów zdarzeń korzysta z obniżenia kwoty grzywny o 10%. Zespół Komisji przekazał zapewnienia w tym względzie przedstawicielom Otis w dniu 7 marca 2006 r.

359 Po pierwsze, należy przypomnieć, że prawo do powoływania się na ochronę uzasadnionych oczekiwań rozciąga się na każdą jednostkę, która znajduje się w sytuacji, z której wynika, iż organy administracji Unii, dostarczając jej szczegółowych zapewnień, doprowadziły do powstania u niej rozsądnych oczekiwań [wyroki Trybunału: z dnia 14 października 1999 r. w sprawie C-104/97 P Atlanta przeciwko Wspólnocie Europejskiej, Rec. s. I-6983, pkt 53; z dnia 15 lipca 2004 r. w sprawach połączonych C-37/02 i C-38/02 Di Lenardo i Dilexport, Zb.Orz. s. I-6911, pkt 70; wyroki Sądu: z dnia 17 grudnia 1998 r. w sprawie T-203/96 Embassy Limousines & Services przeciwko Parlamentowi, Rec. s. II-4239, pkt 74; z dnia 15 listopada 2007 r. w sprawie T-71/06 Enercon przeciwko OHIM (Przetwornik energii wietrznej), niepublikowany w Zbiorze, pkt 36].

360 Natomiast nikt nie może powoływać się na naruszenie zasady ochrony uzasadnionych oczekiwań, jeśli brak jest dokładnych zapewnień, które zostałyby mu dostarczone przez organy administracji (wyroki Sądu: z dnia 14 września 1995 r. w sprawie T-571/93 Lefebvre i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-2379, pkt 72; z dnia 29 stycznia 1998 r. w sprawie T-113/96 Dubois et Fils przeciwko Radzie i Komisji, Rec. s. II-125, pkt 68). Takimi zapewnieniami są dokładne, bezwarunkowe i spójne informacje pochodzące z uprawnionych i wiarygodnych źródeł (wyrok Sądu z dnia 21 lipca 1998 r. w sprawach połączonych T-66/96 i T-221/97 Mellett przeciwko Trybunałowi Sprawiedliwości, RecFP. s. I-A-449, II-1305, pkt 104, 107).

361 Prawdą jest, że obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r., odmiennie niż komunikat dotyczący nienakładania grzywien lub obniżania ich kwoty w sprawach dotyczących karteli (Dz.U. 1996, C 207, s. 4, zwany dalej „komunikatem w sprawie współpracy z 1996 r.”), nie przewiduje żadnego zwolnienia z kwoty grzywny na rzecz przedsiębiorstw, które nie kwestionują okoliczności faktycznych, na których Komisja oparła swe podejrzenia w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów. Jednakże Komisja uznała w motywie 758 zaskarżonej decyzji, że pkt 614 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów wzbudził u przedsiębiorstw uzasadnione oczekiwania polegające na tym, że brak zakwestionowania okoliczności faktycznych będzie skutkował zmniejszeniem kwoty grzywny poza ramami obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.

362 W pkt 614 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja wskazała, że „zamierzała udzielić zmniejszenia grzywny za współpracę poza ramami obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., w szczególności gdy spółka nie kwestionowała okoliczności faktycznych lub świadczyła dodatkową pomoc pozwalającą na wyjaśnienie lub uzupełnienie okoliczności stwierdzonych przez Komisję”. Tego rodzaju stwierdzenie nie może zostać uznane za dokładne zapewnienie, które mogło wzbudzić u skarżących uzasadnione oczekiwania, że zostanie im udzielone zmniejszenie kwoty grzywien przekraczające 1%. Punkt 614 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów nie wskazuje bowiem zakresu lub stawki zmniejszenia, które w danym przypadku miałyby zostać przyznane na rzecz przedsiębiorstw, wobec czego w żadnym razie nie może w tym względzie prowadzić do powstania jakichkolwiek uzasadnionych oczekiwań. Z tego względu zakwestionowane przez Komisję twierdzenie skarżących, wedle którego Komisja powiadomiła zarząd Otis na spotkaniu w dniu [poufne], że pkt 614 pisma

w sprawie przedstawienia zarzutów będzie miał zastosowanie w ten sam sposób co w ramach komunikatu w sprawie współpracy z 1996 r, nie zostało poparte jakimkolwiek dowodem i winno zostać oddalone.

- 363 Po drugie, należy odrzucić argument skarżących, że Komisja odstąpiła od swojej wcześniejszej praktyki, zgodnie z którą przedsiębiorstwo niepodważające prawdziwości okoliczności faktycznych zarzucanych w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów korzysta z obniżenia o 10% kwoty nałożonej na nie grzywny, ponieważ – jak wskazano w pkt 163 powyżej – zgodnie z utrwalonym orzecznictwem praktyka decyzyjna Komisji nie stanowi sama w sobie ram prawnych dla grzywien w dziedzinie konkurencji.
- 364 Ponadto skarżące nie kwestionują, że jedynie obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. ma zastosowanie do ich wniosku, który został ponadto sformułowany wyraźnie w oparciu o to obwieszczenie. A zatem praktyka decyzyjna Komisji lub orzecznictwo w sprawie stosowania pkt D lit. 2, tiret drugie komunikatu w sprawie współpracy z 1996 r. nie może prowadzić do wzbudzenia u skarżących uzasadnionych oczekiwań co do poziomu zmniejszenia grzywny w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych dotyczących kartelu w Belgii, w Niemczech i w Luksemburgu w oparciu o pkt 614 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów.
- 365 W drugiej kolejności skarżące w sprawie T-145/07 podnoszą, że Komisja naruszyła zasadę proporcjonalności, nie przyznając obniżki grzywny o 10% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych.
- 366 Należy przypomnieć w tym względzie, iż zgodnie z utrwalonym orzecznictwem zasada proporcjonalności wymaga, by akty instytucji Unii nie wykraczały poza to, co odpowiednie i konieczne do realizacji uzasadnionych celów, którym mają służyć dane przepisy, przy czym w przypadku gdy istnieje możliwość wyboru spośród większej liczby odpowiednich rozwiązań, należy stosować to najmniej dotkliwe, a wynikające z tego niedogodności nie mogą być nadmierne w stosunku do zamierzonych celów (wyrok Trybunału z dnia 5 maja 1998 r. w sprawie C-180/96 Zjednoczone Królestwo przeciwko Komisji, Rec. s. I-2265, pkt 96; ww. w pkt 232 wyrok z dnia 12 września 2007 r. w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 223).
- 367 W odniesieniu do stopy ewentualnego zmniejszenia kwoty grzywny ze względu na brak zakwestionowania faktów należy zaznaczyć, iż z orzecznictwa wynika, że przedsiębiorstwo, które wyraźnie oświadczyło, że nie kwestionuje twierdzeń, na których Komisja oparła zarzuty, może być uznane za przyczyniające się do ułatwienia zadania Komisji polegającego na stwierdzeniu i ściganiu naruszeń przepisów Unii z dziedziny konkurencji (wyroki Sądu: z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-352/94 Mo och Domsjö przeciwko Komisji, Rec. s. II-1989, pkt 395; w sprawie T-327/94 SCA Holding przeciwko Komisji, Rec. s. II-1373, pkt 157).
- 368 W motywie 758 zaskarżonej decyzji Komisja wskazała jednak, że „w ramach zakresu zmniejszenia należy uwzględnić, że współpraca zaproponowana po przedstawieniu zarzutów – gdy Komisja wykazała już wszystkie elementy naruszenia, w chwili gdy przedsiębiorstwo ma już wiedzę o wszystkich aspektach dochodzenia i uzyskało dostęp do akt – może w najlepszym przypadku marginalnie pomóc Komisji w dochodzeniu”. Dodała ona, że „generalnie przyznanie w tej sytuacji okoliczności faktycznych jest dodatkowo dowodem potwierdzającym okoliczności faktyczne, które Komisja uważała za wykazane w wystarczającym stopniu poprzez inne dowody przekazane do akt”.
- 369 W tym względzie należy przypomnieć, że obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. wymaga wysokiego poziomu współpracy z Komisją, przewidując w tym względzie „ściślejsze powiązanie między poziomem zmniejszenia grzywien a wartością wkładu przedsiębiorstwa do ustalenia istnienia naruszenia” (pkt 5 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.). I tak po pierwsze, w odróżnieniu od komunikatu w sprawie współpracy z 1996 r. obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. nie przewiduje zmniejszenia kwoty grzywny w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności

faktycznych, i po drugie, co się tyczy wniosków złożonych Komisji na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., przedsiębiorstwo, które ani jako pierwsze, ani jako drugie nie spełniło wymogów pkt 21 tego obwieszczenia, ale przedstawiło dowody stanowiące istotne zwiększenie wartości w stosunku do dowodów będących już w posiadaniu Komisji, może uzyskać maksymalną obniżkę grzywny o 20%.

- 370 Wobec powyższego z uwagi na fakt, że obniżki grzywien przyznane w niniejszej sprawie w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych uwzględnia się łącznie z obniżkami grzywien przyznanymi wcześniej na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. i z okolicznością, że wartość współpracy po przedstawieniu pisma w sprawie przedstawienia zarzutów jest ograniczona (motyw 758 zaskarżonej decyzji), Komisja nie naruszyła zasady proporcjonalności, nie przyznając Otis obniżki grzywien o 10% ze względu na brak zakwestionowania okoliczności faktycznych dotyczących karteli w Belgii, w Niemczech i w Luksemburgu.
- 371 W trzeciej kolejności skarżące w sprawie T-145/07 podnoszą, że Komisja nie przyznała obniżki kwoty grzywny Otis w związku ze współpracą, wyjaśnieniami dodatkowymi lub informacjami uzupełniającymi przedstawionymi w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów oraz po dostarczeniu tej odpowiedzi, naruszając w ten sposób uzasadnione oczekiwania wzbudzone przez pkt 614 tego pisma w sprawie przedstawienia zarzutów. Otis miała zatem prawo do dodatkowej obniżki kwoty grzywny.
- 372 Po pierwsze, co się tyczy naruszenia w Niemczech, Otis dostarczyła dodatkowe wyjaśnienia i informacje uzupełniające w szczególności na temat nielegalnych spotkań. A zatem przed otrzymaniem odpowiedzi Otis na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja nie posiadała wystarczających dowodów, aby wykazać, że spotkania miały miejsce [*poufne*]. Spotkania te zostały wymienione w przypisie na 333 stronie zaskarżonej decyzji.
- 373 W tym względzie na wstępie należy przypomnieć, że do oceny faktów w świetle art. 81 WE nie jest konieczne, aby data i a fortiori miejsce spotkań konkurentów zostały ustalone przez Komisję (zob. pkt 311 powyżej).
- 374 Ponadto z akt sprawy i z uwag przedstawionych przez Kone w dniu 18 lutego 2004 r. w każdym razie wynika, że Komisja już przed otrzymaniem „dodatkowego wsparcia” od Otis posiadała informacje na temat spotkań [*poufne*], zaś o ostatnim z tych spotkań wspomniano zresztą wcześniej w pkt 260 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów.
- 375 W takiej sytuacji, nawet jeżeli przed dostarczeniem pisma w sprawie przedstawienia zarzutów Otis rzeczywiście poinformowała Komisję o jednym spotkaniu [*poufne*], o którym Komisja nie wiedziała, to i tak Komisja nie przekroczyła w sposób oczywisty zakresu swobodnego uznania, nie przyznając Otis obniżki kwoty grzywny w związku z dostarczeniem przez Otis w jej odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów informacji uzupełniających na temat czterech nielegalnych spotkań w ramach naruszenia w Niemczech.
- 376 Po drugie, w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów i na późniejszym etapie Otis dostarczyła informacje uzupełniające, których Komisja wcale nie uwzględniła. I tak Otis w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów zasugerowała [*poufne*] wprowadzenie korekty niektórych twierdzeń Komisji. W [*poufne*] do odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów Otis dostarczyła także informacje na temat zwolnionych pracowników i załączyła w [*poufne*] do odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów wydrukowaną wersję wykazu elektronicznego z ukrytymi fragmentami zawierającymi informacje uzupełniające. Otis dostarczyła także dowody ekonomiczne dotyczące zasięgu stosowanych w Niemczech porozumień w sprawie wind. Ponadto [*poufne*] przedstawiciele Otis spotkali się z zespołem prowadzącym rzeczoną sprawę celem udzielenia

wszelakich odpowiedzi i przedyskutowania innych możliwości, jakimi dysponowała Otis w zakresie kontynuacji współpracy w dochodzeniu. Wreszcie Otis poinformowała Komisję o rozwoju orzecznictwa w ostatnim czasie, tak aby Komisja mogła dokładnie wskazać adresata decyzji w Luksemburgu.

377 Jednakże należy stwierdzić, że żaden z dowodów wymienionych w poprzednim punkcie nie stanowił użytecznych informacji lub uzupełnień, o których Komisja nie wiedziała wcześniej. I tak w [poufne] odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów Otis zasugerowała jedynie kilka zmian w tym piśmie dotyczących „podrzędnych” lub mało istotnych twierdzeń. Otis zaproponowała zasadniczo, żeby odniesienia do jej pracowników zawierały w stosownym wypadku informację o ich zwolnieniu. W [poufne] odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów Otis zawarła informacje na temat zwolnionych pracowników. Jednakże informacja tego rodzaju nie ułatwia Komisji jej zadania polegającego na stwierdzeniu naruszenia i wymierzeniu za nie sankcji (ww. w pkt 167 wyrok w sprawie BASF przeciwko Komisji, pkt 589). Ponadto wydrukowany wykaz, który został dołączony do odpowiedzi Otis na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, nie zwiększa wartości dowodów, gdyż Otis już wcześniej przedstawiła Komisji ten wykaz w formie elektronicznej [poufne]. Co więcej, skarżące nie wyjaśniają ewentualnej użyteczności informacji rzekomo ukrytych w wersji elektronicznej tego wykazu. Co się natomiast tyczy dowodów ekonomicznych dotyczących zasięgu kartelu w Niemczech, to wskazane dowody nie pomogły Komisji w stwierdzeniu naruszenia – Komisja nie uwzględniła przecież argumentów Otis, zgodnie z którymi rynek wind i rynek wind szybkobieżnych stanowią dwa oddzielne rynki. Otis nie wskazała także, jakie nowe informacje zostały dostarczone na spotkaniach z Komisją w [poufne], które miałyby ułatwić Komisji stwierdzenie naruszenia i wymierzenie za nie sankcji. Wreszcie fakt, że Otis dostarczyła Komisji argumenty prawne w sprawie domniemania odpowiedzialności spółek dominujących względem ich spółek zależnych w celu zmniejszenia kwoty grzywny, co pozostaje w sprzeczności ze stanowiskiem Komisji, także nie ułatwiło stwierdzenia naruszeń i wymierzenia za nie sankcji.

378 Z powyższego wynika, że zarzuty dotyczące odmowy ze strony Komisji przyznania obniżki kwoty grzywny ze względu na dostarczenie dodatkowych informacji i wyjaśnień również należy oddalić.

379 Z powyższych rozważań wynika, że rozpatrywany zarzut powinien zostać oddalony w całości.

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003

380 Skarżące w sprawach T-141/07 i T-145/07 twierdzą, że kwotę grzywien nałożonych na GTO należy zmniejszyć o 10% jej obrotów zgodnie z art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003.

381 Mając na uwadze fakt, że wspomniane skarżące nie twierdzą, iż grzywna nałożona na GTO w zaskarżonej decyzji przekracza pułap 10% obrotów osiąganych przez wszystkie przedsiębiorstwa stanowiące jednostkę gospodarczą, które popełniły naruszenia w trakcie poprzedniego roku obrotowego, należy uznać, że zarzut ten łączy się z zarzutami poddanymi analizie w pkt 63–90 i 106–120 powyżej dotyczącymi przypisania UTC, OEC i Otis w Belgii zachowania GTO. Tymczasem z rozważań odnoszących się do tej kwestii wynika, że Komisja słusznie przypisała tym spółkom odpowiedzialność za zachowanie ich spółki zależnej, która tworzy z nimi jednostkę gospodarczą. Należy zatem oddalić ten zarzut.

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia zasady proporcjonalności przy obliczaniu ostatecznej kwoty grzywien

382 Skarżąca w sprawie T-141/07 podnosi, że ostateczna kwota nałożonej na nią grzywny jest nieproporcjonalna.

- 383 W tym względzie, jak przypomniano w pkt 366 powyżej, z zasady proporcjonalności wynika, że działania organów wspólnotowych nie mogą wykraczać poza granice tego, co jest odpowiednie i niezbędne dla osiągnięcia celów, do których się zmierza za pomocą kwestionowanego uregulowania, przy czym jeśli istnieje możliwość wyboru między wieloma odpowiednimi środkami, to należy zastosować ten, który jest najmniej uciążliwy, a wywołana w ten sposób niekorzyść nie może być nieproporcjonalna w stosunku do celów, do których się dąży.
- 384 Oznacza to, że grzywny nie powinny być nieproporcjonalne w stosunku do celów, których realizacji służą, czyli zapewnieniu poszanowania reguł konkurencji, i że kwota grzywny nałożonej na przedsiębiorstwo za naruszenie w dziedzinie konkurencji powinna być proporcjonalna do naruszenia ocenianego całościowo, biorąc pod uwagę zwłaszcza wagę tego naruszenia (ww. w pkt 232 wyrok z dnia 12 września 2007 r. w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 224). Poza tym przy ustalaniu kwot grzywien Komisja winna mieć na względzie konieczność zapewnienia, by wywierały one wystarczająco odstrasżający skutek (zob. podobnie ww. w pkt 210 wyrok w sprawie Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 108; wyrok Sądu z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-304/94 Europa Carton przeciwko Komisji, Rec. s. II-869, pkt 89).
- 385 Aby stwierdzić naruszenie zasady proporcjonalności, skarżąca w sprawie T-141/07, po pierwsze, powołuje się na skalę krajową inkryminowanych praktyk w Luksemburgu, których wpływ na rynek jest niewielki. W tym celu skarżąca opiera się wyłącznie na argumentach przedstawionych przez nią w ramach zarzutów dotyczących jej zdaniem błędnej kwalifikacji naruszenia i nadmiernej wysokości kwoty wyjściowej grzywny ustalonej za naruszenie w Luksemburgu. Po drugie, skarżąca podnosi argument dotyczący faktu, że GTO jest małym przedsiębiorstwem, że jest zarządzana w pełni niezależnie i w tym względzie powołuje się jedynie na argumenty przedstawione przez nią w ramach zarzutu dotyczącego stosowania mnożnika grupowego dla uwzględnienia celu odstrasżającego przy ustalaniu wyjściowej kwoty grzywien. Po trzecie, skarżąca potwierdza, że w momencie wystąpienia okoliczności faktycznych w Luksemburgu nie było ani uregulowań prawnych dotyczących poszanowania reguł konkurencji, ani żadnego krajowego organu ochrony konkurencji. Po czwarte, w oparciu o argumenty przedstawione w ramach podniesionego przez skarżącą zarzutu dotyczącego jej współpracy w postępowaniu administracyjnym utrzymuje ona, że współpracowała z Komisją w sposób ścisły i wyczerpujący.
- 386 Zapytana o tę kwestię na rozprawie skarżąca w sprawie T-141/07 potwierdziła, że niniejszy zarzut nie jest autonomiczny w stosunku do pozostałych zarzutów, w ramach których skarżąca podniosła takie same argumenty. I tak w odniesieniu do argumentów dotyczących niewielkiego rozmiaru rynku, ograniczonego rzekomo zasięgu naruszenia, niewielkiego rozmiaru GTO i jej współpracy w trakcie postępowania administracyjnego, jako że skarżąca nie przedstawiła innych dowodów od tych, które zostały zbadane w ramach rozpatrywania pozostałych zarzutów jej skargi, należy zatem je odrzucić ze względów przedstawionych w pkt 148–165, 167–172, 238–242, 344–354 i 359–364 powyżej.
- 387 Co się tyczy argumentu dotyczącego faktu, iż w Luksemburgu nie obowiązywało prawo z zakresu poszanowania reguł konkurencji oraz nie było żadnego krajowego organu ochrony konkurencji, należy podkreślić, że chociaż w czasie trwania naruszenia Luksemburg faktycznie nie posiadał krajowych regulacji dotyczących poszanowania reguł konkurencji ani krajowego organu ochrony konkurencji, to jednak rozporządzenie nr 17 zgodnie z jego art. 24 obowiązywało we wszystkich państwach członkowskich przez cały czas trwania naruszenia. Niniejszy zarzut należy zatem oddalić.
- 388 Z powyższego wynika, że skargi należy oddalić w całości.

W przedmiocie kosztów

- 389 Zgodnie z art. 87 § 2 regulaminu kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę.

³⁹⁰ Ponieważ skarżące w sprawach T-141/07, T-142/07, T-145/07 i T-146/07 przegrały sprawę, należy obciążyć je kosztami postępowania, zgodnie z żądaniem Komisji.

Z powyższych względów

SĄD (ósma izba)

orzeka, co następuje:

- 1) Sprawy T-141/07, T-142/07, T-145/07 i T-146/07 zostają połączone w celu wydania niniejszego wyroku.**
- 2) Skargi zostają oddalone.**
- 3) W sprawie T-141/07 General Technic-Otis Sàrl zostaje obciążona kosztami postępowania.**
- 4) W sprawie T-142/07 General Technic Sàrl zostaje obciążona kosztami postępowania.**
- 5) W sprawie T-145/07 Otis SA, Otis GmbH & Co. OHG Otis BV i Otis Elevator Company zostają obciążone kosztami postępowania.**
- 6) W sprawie T-146/07 United Technologies Corporation zostaje obciążona kosztami postępowania.**

Martins Ribeiro

Wahl

Dittrich

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 13 lipca 2011 r.

Podpisy

Spis treści

Postępowanie administracyjne	3
Dochodzenie Komisji	3
Belgia	3
Niemcy	3
Luksemburg	4
Niderlandy	4
Pismo w sprawie przedstawienia zarzutów	4
Zaskarżona decyzja	5
Przebieg postępowania i żądania stron	10
Co do prawa	11
W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia zasad przypisywania odpowiedzialności za naruszenia art. 81 WE, domniemania niewinności, indywidualizacji kar, równego traktowania, prawa do obrony i naruszenia art. 253 WE przy przypisywaniu spółkom dominującym naruszeń popełnionych przez ich spółki zależne	12
Uwagi wstępne	12
W przedmiocie przypisania UTC i OEC naruszeń popełnionych przez spółki zależne Otis	14
W przedmiocie przypisania naruszenia popełnionego przez GTO spółkom GT, Otis w Belgii, OEC i UTC	19
– Zaskarżona decyzja	19
– W przedmiocie przypisania GT naruszenia popełnionego przez GTO	20
– W przedmiocie przypisania Otis w Belgii, OEC i UTC naruszenia popełnionego przez GTO	21
– W przedmiocie naruszenia prawa do obrony	24
– W przedmiocie naruszenia zasady równego traktowania	25
W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia wytycznych z 1998 r., zasad proporcjonalności i równego traktowania, prawa do obrony i art. 253 WE przy określaniu kwoty wyjściowej grzywien w związku z wagą naruszeń	26
Uwagi wstępne	26
Zaskarżona decyzja	27
W przedmiocie zakwalifikowała naruszenia w Luksemburgu jako „bardzo poważnego”	28

W przedmiocie zarzucanej niezgodności z prawem kwot wyjściowych grzywien	31
– W przedmiocie ogólnych kwot wyjściowych grzywien	31
– W przedmiocie konkretnych kwot wyjściowych grzywien	38
W przedmiocie zarzutu opartego na naruszeniu wytycznych z 1998 r. i zasady proporcjonalności przy określeniu stopy podwyższenia kwoty wyjściowej grzywny w związku z czasem trwania naruszenia w Niemczech	40
W przedmiocie zarzutu opartego na naruszeniu wytycznych z 1998 r. i zasady proporcjonalności przy stosowaniu mnożnika grupowego w celu uwzględnienia efektu odstrasżającego przy ustalaniu kwoty wyjściowej grzywien	41
W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., art. 253 WE, a także naruszenia zasady uzasadnionych oczekiwań, proporcjonalności, słuszności, równego traktowania i prawa do obrony	44
W przedmiocie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.	44
W przedmiocie zakresu uznania Komisji i kontroli sądu Unii	45
W przedmiocie współpracy Otis w zakresie wykazania naruszenia w Belgii	46
W przedmiocie współpracy Otis w zakresie wykazywania naruszenia w Niemczech	48
W przedmiocie współpracy Otis w zakresie wykazywania naruszenia w Luksemburgu	56
W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia zasad ochrony uzasadnionych oczekiwań i proporcjonalności przy ustalaniu zmniejszenia kwoty grzywien przyznanej za współpracę wykraczającą poza ramy obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.	58
W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003	62
W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia zasady proporcjonalności przy obliczaniu ostatecznej kwoty grzywien	62
W przedmiocie kosztów	63